

Dissertatio de generatione puris ... / [Jan Grashuis].

Contributors

Grashuis, Jan, 1699-

Publication/Creation

Hoorn : T. Tjallingius, 1764.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/r35sk9e2>

License and attribution

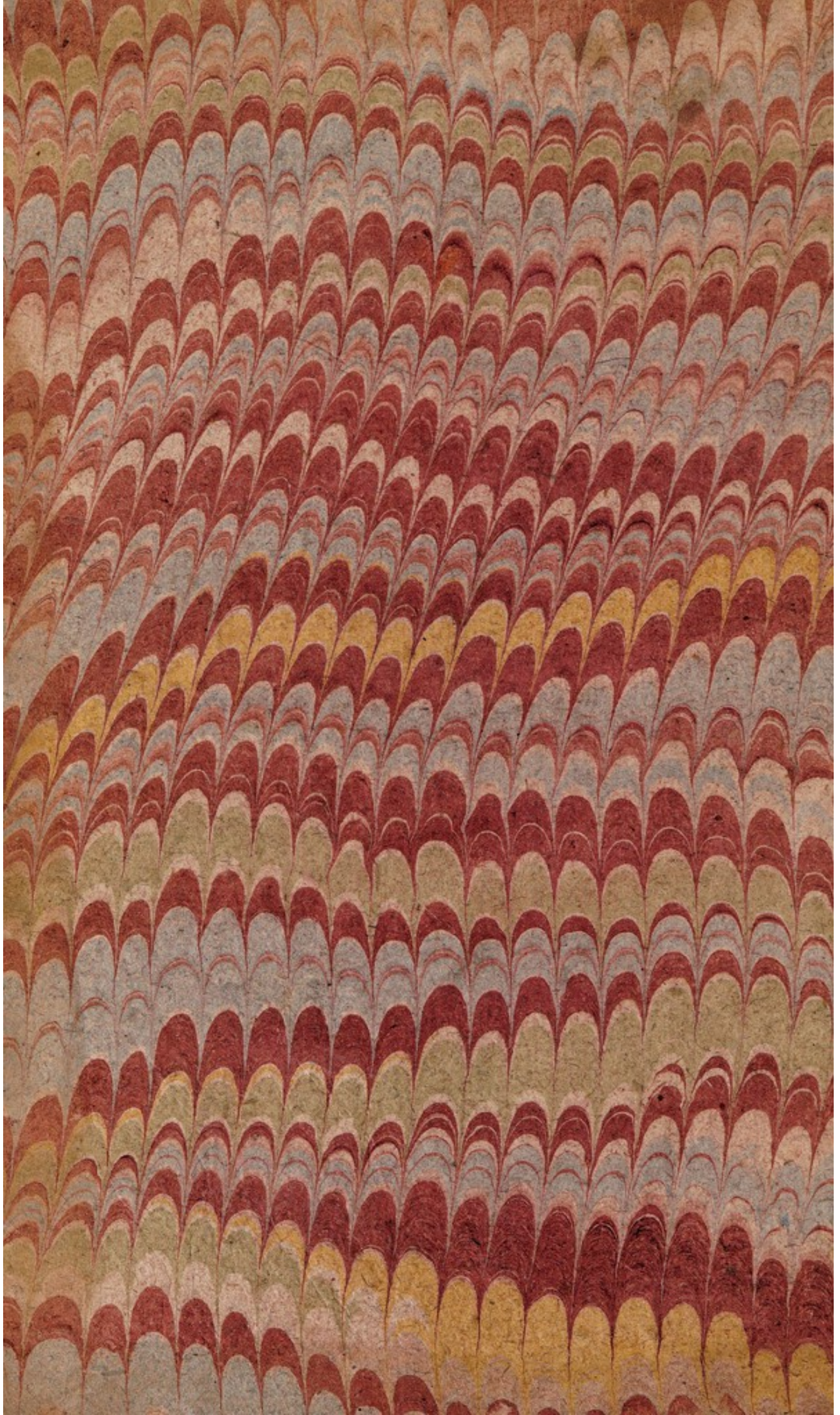
This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

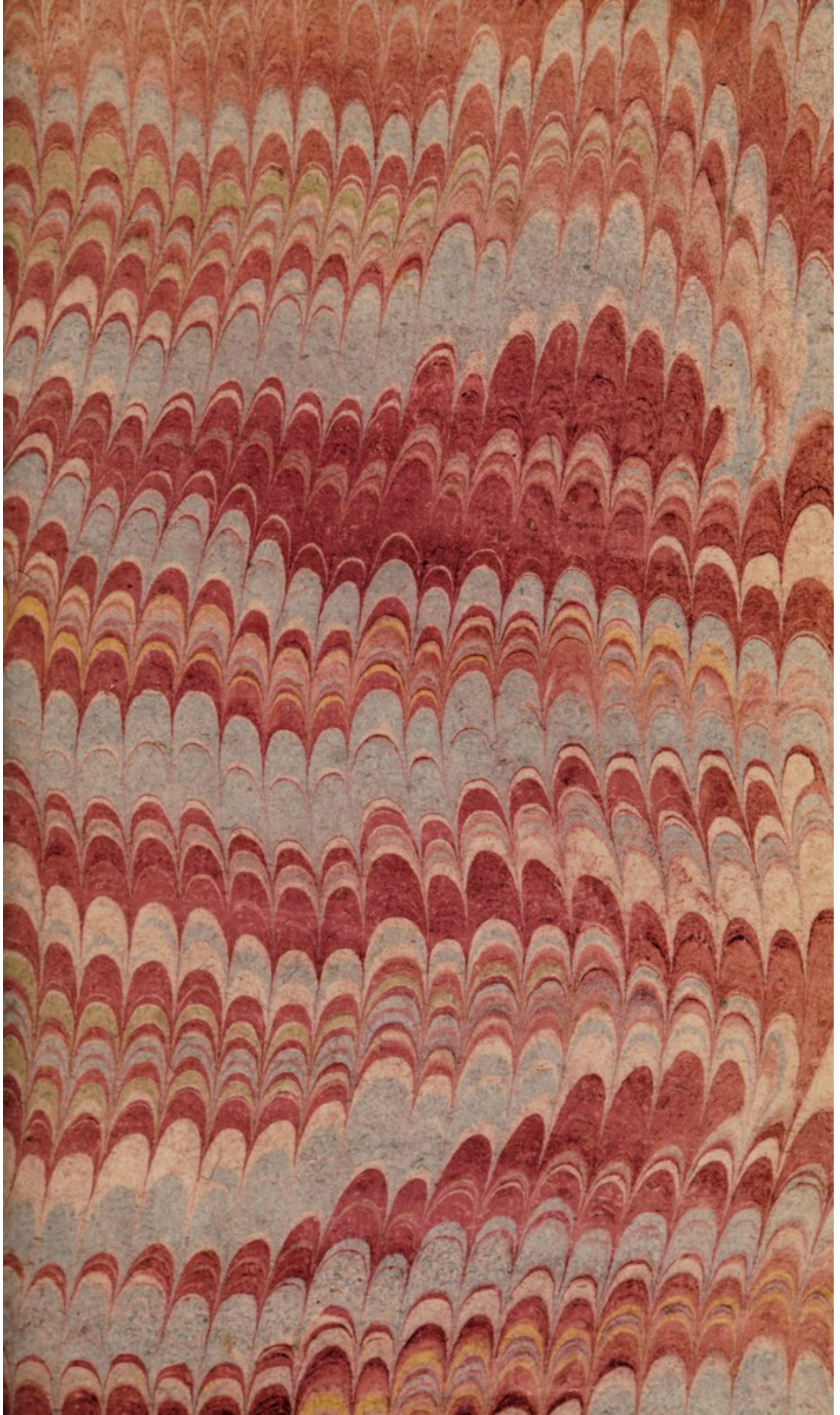
You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

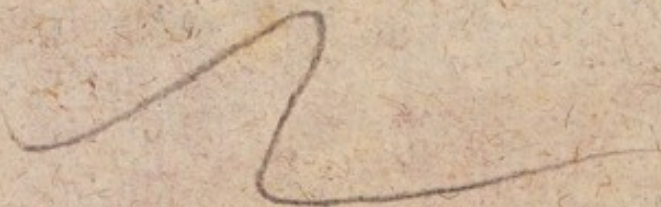
Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

25,397/B

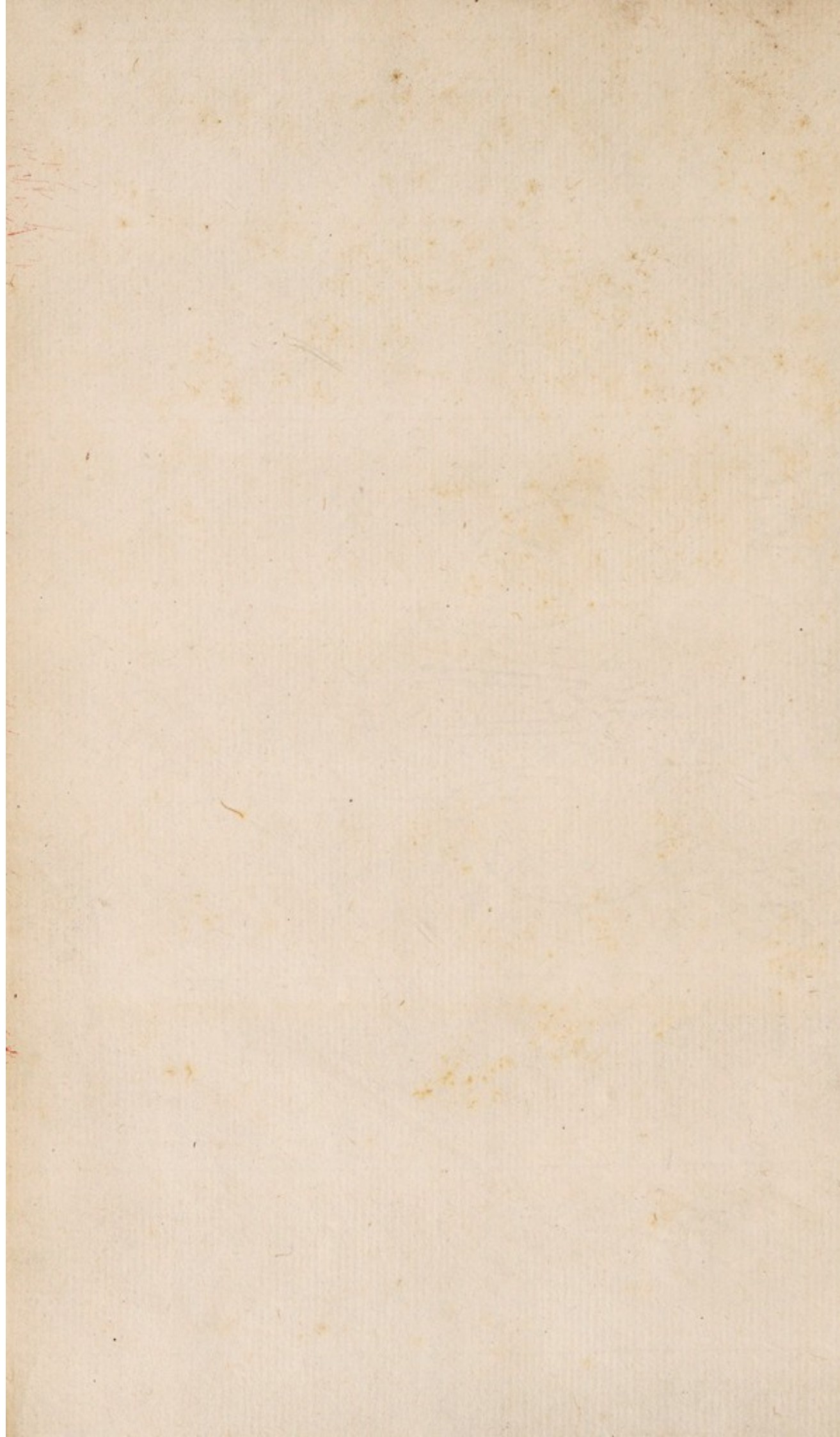

TV. C. 97³

Digitized by the Internet Archive
in 2018 with funding from
Wellcome Library

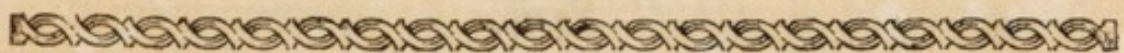
<https://archive.org/details/b30506323>

DISSERTATIO

DE

GENERATIONE PURIS.

VERHANDELING

VAN DE

ETTER-WORDING.

DISSERTATIO
DE
GENERATIONE PURIS.

Præmio, ab Academia Regia Chirurgica, Parisiensi, A^o. 1746 proposito,
condecorata.

Auctore

JOANNE GRASHUIS,

*Med. Doctore, Academiae Caesareae Naturæ Curiosorum,
Regiæ Chirurgicæ Parisiensis & Societatis Scientiarum Harlemensis
Socio.*

Editio Nova priori auctior.

A C C E D I T

Morbi non satis descripti hæctenus

BREVIS DELINEATIO.

Eodem Auctore.

HORNÆ,
Apud T. TJALLINGIUM.
AMSTELODAMI,
Apud ALBERTUM VAN DER KROE,
ET
YNTEMA & TIEBOEL.
Bibliopolas.
1764.

1750

VERHANDELING
VAN DE
ETTER-WORDING.

Welke met den Prys, door de Koninglyke Akademie der Heelkonst te PARYS voor het jaar 1746 voorgesteld, beschonken is.

Door

JOANNES GRASHUIS,

Der Med. Doctör, Lid van de Keizerlyke Akademie van de Onderzoekers der Nature, van de Koninglyke der Heelkonst te Parys, en van de Hollandsche Maatschappye der Weetenschappen te Haarlem.

Nieuwe vermeerderde Uitgaave.

HIER IS ACHTER GEVOEGD

Korte Schets van eene

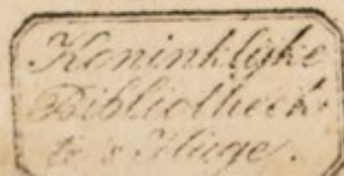
Z I E K T E

Tot nog toe niet genoegzaam beschreeven.

Door den zelfden.

T E H O O R N,
By T. T J A L L I N G I U S.
T E A M S T E R D A M,
By A L B E R T V A N D E R K R O E,
E N
Y N T E M A E N T I E B O E L.
Boekverkoopers.

1764.

Laus alit artes.

Tragic. apud SENEC.

W. T. E. K. T. E.

P R Æ F A T I O.

*U*M in Generationem Puris intentus nuperrime, absconditam Suppurationis actionem, (quod speravi posse fieri) quantum in me erat, illustrare conabar; in manus incidit Programma ab illustri Academia Regia Chirurgica, quæ floret PARISIIS, communicatum; quo quivis, vel inter Exteros, ad commentandum Argumentum quadripartitum, De Suppuratoriis, Eorumque Actione, In Clases Divisione, Præparatione & Usu in Morbis externis, præmio proposito, invitabatur. Mutavi itaque consilium; & quæ in determinatum usum corraferam, ad Quæstiones ab Academia propositas direxi penitus, totidemque in Capita divisi; singulis ad singulas, quantumcunque possem, responsurus; unde nata est hæc, qualis nunc est, Disfertatio. Quam, quia peritissimorum in arte Chirurgica judicum suffragio victoriam reportavit, præmioque condecorata fuit, in publicum edere, uti mos est, non detrectavi. Ea itaque induta forma & verborum tenuitate, qua ad Academiam missa, talis qualis erat, prodit. Sic enim eam in lucem edere decrevi, ne deinceps majori labore perpolita, a se ipsa diversa videretur Exercitatio; exceptis tantum paucis quibusdam annotationibus, etiam huic novæ Editioni denuo additis, in margine, a Textu facile distinguendis.

VOORREDEN.

 ERWYL Ik onlangs myne gedagten liet gaan over de *Voortkomst van Etter*, om de verborge werking van de Ettermaking, (’t welk ik hoopte te kunnen geschieden) naar myn vermogen eenigzins optehelderen; viel my in handen eene Uitschryving van de uitmuntende Koninglyke Akademie der Heelkonst te PARYS gemeen gemaakt; in de welke een iegeljk, zelfs onder de Uitlanders, tot verklaring van het vierledig Onderwerp, *Welke middelen Ettermakende zyn, Hoe dezelve werken, In verscheide Soorten verdeeld, En op hoedanige wyzen dezelve bereid en in uitwendige gebreken gebruikt moeten worden*, door het voorstellen van een Prys, genodigd werdt. Ik veranderde derhalven myn voornemen, schikte het gene Ik met een ander oogmerk verzameld had, geheelenal overeenkomstig met de Vragen, door de Akademie voorgesteld, en verdeelde het in zo vele Hoofddeelen; om in ieder op elk derzelve, zo veel ik zou vermogen, te antwoorden; en hier uit is deze Verhandeling, zo alsze nu is, voortgekomen. Welke, om datze, volgens de uitspraak van zeer schrandere oordeelaars in de Heelkonst, de overwinning heeft behaald, en met den prys beschonken is, Ik het Gemeen, gelyk de gewoonte is, wel heb willen mededeelen. Dezelve komt dan in die gedaante, en met die eenvoudigheid van uitdrukkingen te voorschyn, in welkeze aan de Akademie was gezonden. Want zo heb ik verkozen dezelve uittegeven, op dat de Verhandeling, naderhand

V O O R R E D E N.

hand door meerderen arbeid beschaafd, niet aan zich zelve ongelyk zou wezen; uitgezonderd alleen eenige weinige aantekeningen, ook deeze nieuwe Uitgaave nog toegevoegd, onder aan, die van het Werk zelve ligtelyk te onderscheiden zyn.

Brief van zyn Excellentie, den Heer *A. van Hoey*, Ambassadeur van de REPUBLIEK, aan het Hof van VRANKRYK.

A Monsieur,
Monsieur Jean Grashuis
M. D.

a Amsterdam.

MYN HEER,

Ik heb het genoeg van aan U. W. E. te laten toekomen een Memorie, die my door den Heer Morand is ter hand gesteld, tot dewelke ik my gedrage. Ik feliciteer U. W. E. met al myn harte, met deze behaalde overwinninge boven zo veele andere geleerde mannen; en verzoeke U. W. E. ordres tot het ontfangen van de aan U. W. E. toegewezene prys, die ik ten spoedigste aan U. W. E. zal laten toekomen.

Ik ben met alle mogelyke agtinge

Myn Heer

U. W. E. ootmoedige dienaar
A. V. Hoey.

• Parys dezen 4 July
1746.

P. S.

P. S. De Heer *Morand* heeft my verzogt aan U. W. E. kennisse te geven, dat U. W. E. door het behalen van dezen prys, *ipso jure* tot geasfoeieerde van de Akademie aangenomen is geworden.

Memorie van den Heer *Morand*, Mederaad in de Vergadering van de Koninglyke Akademie der Heelkonst te PARYS.

Le Memoire qui a remporté le prix de l'Academie Royale de Chirurgie de Paris, de cette année 1746, est de Mr. Jean Grashuis, Docteur en Médecine a Amsterdam, associé de l'Academie des Curieux de la Nature.

Son Excell. M. L'Ambassadeur de Hollande est supplié de donner ses ordres a ce que Mr. Grashuis en soit informé., afin qu'aux termes du programme, qui a été publié, il envoie a Mr. Morand ou autre, une copie nette de son Memoire, pour faire preuve; & une procuration de sa part, pour recevoir la medaille d'or, & la lui faire tenir en Hollande par quelque voye commode.

DISSERTATIO

D E

GENERATIONE PURIS.

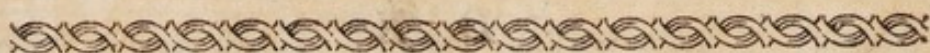

VERHANDELING

VAN DE

ETTER-WORDING.

DISSERTATIO DE GENERATIONE PURIS.

CAPUT PRIMUM.

DE

SUPPURATIONE & PUS
MOVENTIBUS
generatim.

Puris Definitio.

TENAX & subpingue Liquidum; cum aqua miscibile, in eaque fundum petens; in vivi animalis parte, morbo affecta, productum; Pus vocatur: idque coctum & laudabile; si subalbidum sit, odorem saporemque habeat nullum. Sin vero & colore & odore, vel & sapore ab his diverso, præditum sit, minus laudabile seu depravatum audit.

Definitio Suppurationis & Suppuratorii.

Actio corporis, qua talis materia, *Pus* dicta, antea non existens, in parte singulari, communibus tecta integumentis, producitur, SUPPURATIO; Medicamentum quodcunque, hanc Actionem inducens, seu adjuvans, PUS MOVENS, *Pus concoquens, Suppuratorium, Suppurans* vel *Maturans* dicitur.

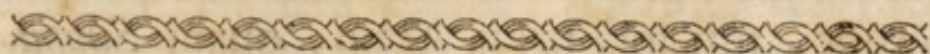
Circumscriptio Digestionis.

Puris in Ulcere quotidie repetita generatio, DIGESTIO Chirurgis potius, quam *Sup-*

VERHANDELING

VAN DE

ETTER-WORDING.

EERSTE HOOFDDEEL.

VAN DE

VERZWEERING *en* ETTER-
MAKENDE MIDDELEN,
in 't algemeen.

EEN taaije en vetagtige Vloeistof; die zich met water laat mengen, en in het zelve zinkt; in zeker deel van een levend dier, door eenige ongesteldheid aangetast, voortgebracht; wordt **ETTER** genoemd: gekookt en van een goeden aart, als de zelve witagtig is, en geen reuk of smaak heeft. Maar indien hy in kleur, reuk of smaak hier van verschilt, wordt dezelve gezegd niet goed of bedorven te wezen.

Bepaling
wat *Etter*
zy.

De Werking in het lighaam, waar door zulk eene stoffe, *Etter* geheeten, te voren niet in wezen zynde, in een byzonder deel, dat met de gemeene bekleedfels gedekt is, voortgebracht wordt, wordt **ETTERMAKING**; en ieder Middel, 't welk deze Werking opwekt of helpt, **ETTERMAKEND**, *Etter-kokend*, *Rypmakend* of de *Verzweering bevorderend* genoemd.

Bepaling
van de *Et-*
termaking
en *Etter-*
makende
Middelen.

De gedurige en steeds vernieuwde voortbrenging van *Etter* in een Zweer, wordt van de Heelmeesters liever **DRAGT** dan Verettering;

Omschry-
ving van
Etterdragt.

4 De *Suppurat.* & *Pus movent.* Cap. I.

Suppuratio ; & Medicamenta hanc adjuvantia DIGESTIVA appellantur.

Actio *Suppurationis* prius contemplanda quam de *Suppuratoriis* agi potest.

PUS MOVENTIUM proprietates, eorumque operationes explicari difficile poterunt, nisi ipsa prius Actio, quam *Suppurationem* dicimus, explicata fuerit, & quantum fieri possit, dilucide exposita. Ipsa etenim naturæ molimina, bene perspecta, caste nos docebunt, quibus auxiliis incitari vel adjuvari possit.

Suppuratio est Actio corporis spontanea.

Suppuratio, seu partium quarundam, sive liquidarum sive solidarum, *Pus* non existentium, in *Pus* mutatio, est Actio corporis viventis spontanea, speciali quadam causa excitata, nullis artis adminiculis, vel non nisi imperfecte admodum imitanda.

Demonstratio.

In corpore humano ejusmodi Actio nullo modo excitari potest; nisi talis prius adfuerit dispositio, quæ morbum in corpore præsentem, ad *Suppurationem* aptum, in eam inclinare faciat. Neque vel peritissimus unquam Chemicus, arte sua, ex humoribus nostri corporis *Pus* producere potuit. Neglecta omni medela, *Pus* sua sponte efformatum sæpe videmus, in parte antea inflammata: imo reluctante arte, omnibus probatissimis auxiliis, sæpe perficitur. Quin & vel efficacissimis, e contra, Medicamentis Maturantibus, seu *Pus* facientibus, nulla fit *Puris* confectio. Videmus enim quotidie, ultra spem intentionemque prudentis-

en de Middelen welken deze bevorderen ,
 DRAGTMAKENDE Middelen geheeten.

De eigenschappen en bewerkingen der E T-
 TERMAKENDE Middelen zullen bezwaarlyk
 kunnen verklaard worden , ten zy die Werking,
 welke wy *Ettermaking* noemen , voor af ver-
 klaard , en , zo veel mogelyk , opgehelderd wor-
 de. De Pogingen van de Natuur zelve wel gekend
 zynde , zullen ons , zonder te misfen leeren , door
 welke Middelen dezelve kan aangezet of gehol-
 pen worden.

De Wer-
 king van
Ettermaking moet
 eerst over-
 wogen ,
 voor dat
 van Etter-
 makende
 Middelen
 gehandeld
 kan wor-
 den.

De *Ettermaking* , of verandering van fommige
 deelen , het zy vloeibare , het zy vaste , welke
 te voren geen *Etter* waren , in *Etter* , is een Wer-
 king van een levend lighaam , welke van zelf
 ontftaat , door zekere byzondere oorzaak ver-
 wekt wordt , en door geene behulpfelen van
 konst , of niet dan zeer onvolmaaktelyk , na-
 gebootst kan worden.

De *Etter-*
making is
 een eigen-
 aartige
 werking
 van het
 lighaam
 zelve.

Zodanig eene Werking kan in een menfchelyk
 lighaam op geenerlei wyze verwekt worden ; ten
 zy 'er voor af zulk eene gefteeldheid plaats hebbe ,
 welke een gebrek , dat nu in 't lighaam is , en van
 dien aart , dat het tot *Verettering* kan overgaan ,
 hier toe doe overhellen. Noit heeft de bekwaam-
 fte Scheikondenaar , door konst , uit de vogten
 van ons lighaam *Etter* kunnen doen voortkomen.
 Wy zien zeer dikwils *Etter* van zelfs voortkomen ;
 in een deel 't welk ontftoken was , zonder dat 'er
 eenige Middelen gebruikt zyn : ja dezelve wordt
 menigmalen gemaakt , terwyl de konst alles doet ,
 wat ze door de uitgezogtste hulpmiddelen ver-
 mag , om zulks te beletten. Zo gefchiedt ook , in
 tegendeel , wel geen *Etterwording* , fchoon de beste
 Rypmakende of *Ettermakende* middelen aange-
 legd zyn. Want men ziet dagelyks groote Ont-

Betoging.

tissimorum Medicorum & Chirurgorum, ingentes Inflammationes benigna Resolutione sanari, ubi *Suppuratio* diu fuerat expectata, & omni conatu promotā; Inflammatas, e contra, partes in *Suppurationem* abire, licet optima quævis & selectissima resolventia & discutientia, mature satis & diu fuerint applicita. Inflammationem, cujus consequens est aliquando *Suppuratio*, excitare aliquo modo possumus, hanc vero immediate producere neutiquam valemus.

Suppurationi certa quædam sunt requisita.

SUNT autem quædam circumstantiæ vel Symptomata, sensibus observanda, quæ Actionem hanc semper comitantur, & quibus præsentibus *Suppurationis* opus feliciter absolvitur: absentibus vero, vel pro parte deficientibus sistitur, vel imperfecte perficitur. Quare hæc, ceu totidem necessaria ad hanc rem requisita; sive efficientes vel subsidiariæ causæ, haud immerito censendæ mihi videntur; quarum attendita consideratio, quia ad *Suppurantium* intellectum, multum proficere poterit, omnibus aliis præmittenda erit. Præcipuæ autem harum sequentes sunt.

Generatio *Puris* semper fit in parte vivente.

I. Nulla fit generatio *Puris*, nisi in parte, in qua Motus Vitalis superstes est. In Cadavere omnia in putredinem, nihil in *Pus* abit. In parte quadam si Motus Vitalis suffocatus fuerit, Gangræna oritur, nulla *Suppuratio*. In magnis Contusionibus, quia

fteekingen, tegen de hope en beoging van de al-
 lervoorzigtigste Genees- en Heelmeesters, door
 een goedaartige Oplosfing genezen, daar de
Verettering reeds lange verwacht, en met alle
 vermogen voortgezet was; en in tegendeel ont-
 ftoken deelen tot *Verettering* overgaan, niet te-
 genftaande de beste en uitgezogtste ontbinden-
 de en verdryvende middelen tydig en lang ge-
 noeg aangewend waren. Wy kunnen op eenige
 wyze Ontfteeking, waar van het gevolg fom-
 tyds *Verzweering* is, verwekken; maar zyn geens-
 zins in ftaat deze onmiddelyk te veroorzaken.

DAAR zyn egter eenige omftandigheden of De Etter-
making
 Toevallen, die door de zinnen kunnen waar- heeft by
 genomen worden, welken deze Werking altyd zich eenige
 verzellen; en onder welken, als ze 'er byzyn omftan-
 de *Verzweering* gelukkiglyk volbragt wordt; maar digheden
 daar niet byzynde, of ten deele ontbreekende, die nood-
 gefluit, of onvolmaaktelyk uitgewerkt wordt. zaaklyk
 Waarom deze, niet ten onregte, als zo veele vereischt
 noodzaakelyke vereifchten hier toe, of als uit- worden.
 werkende of medehelpende oorzaken fchynen
 te mogen aangemerkt worden; en welker naau-
 keurige overweging, om datze tot 't begrip
 van de Ettermakende middelen veel zal kunnen
 toebrenge, alles, wat gezegd zal worden, zal
 moeten voorgaan. De voornaamfte derzelve
 zyn deze volgende.

1. Daar wordt geen *Etter* voortgebragt dan in De Etter-
making ge
 een deel waar in de Beweging welke tot het Leven fchiedt al-
 vereifcht wordt, nog overig is. In een dood tyd in een
 Lighaam gaat alles tot verrotting, niets in *Etter* deel dat le-
 over. Zo in zeker deel de Beweging der Vog- ven heeft.
 ten verftikt wordt, ontftaat 'er *Verfterving*, gee-
 ne *Verettering*. In grote Kneuzingen gefchiedt

8 De *Suppurat.* & *Pus* movent. Cap. I.

quia multæ partes vita privatae sunt, *Suppuratio* difficile obtinetur. In ambustis, gelu extinctis partibus, & escharis caustico factis, tarda fit *Suppuratio*, nec nisi in partibus vicinis, vitali motu præditis contingit.

Requiritur itaque Motus Vitalis, in parte superstes, ad Pus concoquendum.

Nunquam
in parte
fana.

2. In parte sana corporis sani nulla fit *Suppuratio*. Nunquam enim observatur, partem antea sanam statim suppuratam fieri. Multa præcedunt, vel parti, in qua *Pus* oriundum est, vel toti corpori molesta, antequam *Pus* factum fuerit. Verum quidem est, aliquando per *Metasthasin*, ut vocant, *Pus* ad aliquem corporis locum deponi; & cum dolore invadente, simul *Pus* intus conclusum perferri: sed prius quam illud *Pus* in corpore fuerit productum, statum morbosum antecessisse palam est.

Ergo Morbus quidam præcedat oportet, ut Suppuratio, tanquam critica Morbi mutatio & finis sequatur.

Semper
Inflamma-
tio ante-
cedit.

3. Nulla fit *Suppuratio*, nisi *Inflammatione* antegressa. Calor, dolor, rubor, tensio, pulsatio & febris, *Inflammationis* signa pathognomica, diu percepti, *Abcessus* purulentos, post natam antea *Inflammationem* demum prodire, clare significant; si externa pars affecta fuerit. In

Vul-

bezwaarlyk *Verettering*, om dat veele deelen dood zyn. In verbrandheid, bevrozenheid, en korsten door bytmiddelen veroorzaakt, komt langzaam *Verettering*, en ze valt niet dan in de naast aanliggende deelen, die nog beweging en leven hebben overbehouden.

De *Beweging*, tot onderhoud van 't leven in een deel, wordt derhalven noodzaaklyk vereischt om *Etter* voort te brengen.

2. In een wel gesteld deel van een gezond lighaam geschiedt nooit eenige *Verzweering*. Noit ziet men een deel 't welk pas te voren wel gesteld, terstond daar op verzworen zy. Daar gaat veel voor af, 't welk of het deel, waar in *Etter* gemaakt zal worden, of het gansche lighaam smertelyk valt, eer de *Verettering* geschied is. Het is wel waar, dat somtyds, door eene Verplaatfing, gelyk men spreekt, *Etter* op zekere plaatse van 't lighaam gestort wordt; en men te gelyk met de pyn gewaar wordt, dat 'er *Etter* op die plaats verholen is; maar het is klaar dat 'er dan een ziekte voorafgegaan hebbe, eer deze *Etter*stoffe in 't lighaam voortgebracht is.

Noit in een deel dat wel gesteld is.

Gevolglyk moet 'er zekere *Ziekte voorafgaan*, indien de *Verzweering* als eene verandering tot scheiding, en het eind van de *Ziekte* zal volgen.

3. Geene *Verzweering* geschiedt 'er, dan na voorafgaande *Ontsteeking*. De hitte, de pyn, roodheid, spanning, de klopping en koorts, onscheidbare kentekenen van *Ontsteeking*, langen tyd verdragen, geven klaar te kennen, dat de *Veretteringen*, na ontstaane *Ontsteekingen* volgen, zo de ongesteldheid in eenig uiterlyk deel plaats heeft. In Wonden voornamelyk groten, waarschouwen de zelfde verschyn-

Altyd gaat 'er *Ontsteeking* voor af.

Vulneribus, magnis præcipue eadem Inflammationis phænomena, *Pus* fieri prænunciant. In iisdem deinceps *Pus* fundi quotidie, sine observabili Inflammationis vel febris signo, notissimum est. De prima autem *Puris* confectione nunc sermo est, juxta *Suppurationis* definitionem datam. Si ante sanatum *Vulnus*, *Digestio* quacunque causa fuerit impedita, & *Pus* defecerit; semper de novo Inflammationem exoriri, ante restitutionem *Puris*, quotidie observamus. Imo multis creditur, Inflammationem cum exortu *Puris*, ubicunque contigerit, semper conjunctam esse. Et si ulla unquam arte *Pus* produci possit, id fieri debet, excitata prius Inflammatione.

Suppuratio itaque est consequens vel exitus *Inflammationis*: posterior necessario requiritur ut fiat prior.

Et deter-
minato
gradu.

4. Non omnem Inflammationem *Suppuratio* sequitur. Si Inflammatio non fit acuta; neque calor in parte valde magnus; Resolutio fit, nulla *Suppuratio*. Si acutissima fuerit Inflammatio, *Suppuratio* quoque nulla; sed Gangræna vel Sphacelus sequitur. *Vulneri* recenti, si vehementissima superveniat Inflammatio, *Suppuratio* vel *Digestio* nulla oritur. Nimius in parte ulcerata calor *Ulcus* siccum reddit, aut sanguinolenta materie madere facit, non laudabili *Pure*. In glandulosis tumoribus, hu-
more

fchynfelen dat 'er *Etter* gemaakt worde. Dat in de zelve naderhand , dagelyks , eenige *Etter* vergaderd wordt , zonder eenig aanmerkelijk teken van Ontfteeking of Koorts , is zeer bekend. Maar ik spreek nu van de eerste voortbrenging van *Etter* , volgens de bepaling van *Verzweering* te voren gegeven. Indien , eer een Wond genezen is , de Dragt door zekere oorzaak belet wordt , en de *Etter* ontbreekt , ziet men altyd op nieuw eenige Ontfteeking opkomen , voor dat de *Etter*dragt hersteld is. Ja by velen wordt geloofd , dat de Ontfteeking met de *Ettermaking* , waarze ook geschieden mag , altyd gepaard ga. En zo op eenigerhande wyze *Etter* , door konst , zou kunnen voortgebracht worden , moest het geschieden door voor af Ontfteeking te verwekken.

De *Verzweering* is derhalven een gevolg of eindinging van *Ontfteeking*. Het laatst wordt noodzaaklyk vereischt , zo het eerste zal geschieden.

4. De Ontfteeking wordt niet altyd van *Verzweering* gevolgd. Indien de Ontfteeking niet zwaar zy , en de hitte in het deel niet zeer groot , geschiedt 'er Oplosfing , en geene *Verzweering*. Zo de Ontfteeking zeer zwaar zy , volgt ook geene *Verzweering* ; maar Heet of Koud Vuur. Wanneer by een Wonde zeer zwaare Ontfteeking komt , geschiedt 'er geene *Verzweering* of Dragt. Alte grote hitte in een deel 't welk een open *Zweer* heeft , is oorzaak dat de *Zweer* droog worde , of een bloedige stoffe opgeve , geen goeden *Etter*. In klieragtige gezwollen , die met een rauwe stoffe opgevuld zyn , *Kliergezwollen* gemeenlyk geheeten

En die , in zekeren bepaalden trap.

ten

more crudo infarctis, Scrophulis vulgo dictis, prius non contingit *Suppuratio*, quam calor excitatus fuerit tantus, quantus ad materiam, intus contentam, vel in partibus vicinis infarctam, in *Pus* concoquendum necesse est.

Requiritur ergo calor in parte, in qua *Pus* concoqui debet, seu *Inflammatio* ad certum quendam & determinatum gradum evecta; quem si excedat, vel non attingat, *Suppuratio* vel non, vel imperfecte perficitur.

Aëris liber accessus *Suppurationi* obest.

5. Nulla fit *Suppuratio*, nisi in parte, ab Aëre externo defensa & tecta. Pars inflammata, nullis tecta involucris, nullis Medicamentis contra aëris accessum præmunita, vel difficile, vel tarde ad Maturitatem pervenit. Si in ipsa *Suppurationis* Actione, post Inflammationem ortæ, cutis in parte affecta, cultello Chirurgico præmature nimis aperiatur, maturatio *Puris* impeditur; actiones, quibus generari debet, quasi suffocantur: ut experientia Chirurgos quotidie docet. In Vulnere nullum *Pus* producit, nisi crusta quadam, ex conrumato sanguine formata, vel emplastro appropriato, sive commoda fasciarum deligatione, per aliquod tempus fuerit tectum. Idem in Ulceribus perpetuo observatur.

Liquet exin, *Aëris externi liberum accessum*, ad partes, in quibus *Pus* efformari debet, *Suppurationi esse inimicum*.

ten, geschiedt geene *Verzweering*, voor dat 'er zulk eene hitte verwekt zy, als genoeg is, om de stoffe welke binnen ingesloten is, of in de omliggende deelen ingepakt zit, tot *Etter* te bereiden.

Zo wordt derhalven in het deel, waar in *Etter* gemaakt zal worden, *zekere hitte*, of *Ontsteeking tot een zekeren bepaalden trap van hoogte gerezen, vereischt*; welke, indienze meerder is, of daar toe niet reikt, wordt de *Verzweering* of niet of onvolmaaktelyk volbragt.

5. Geen *Etter* wordt gemaakt in eenig deel, ten zy het tegen de buiten-Lugt beschermd en gedekt zy. Eene *Ontsteeking* in zeker deel, 't welk door geene bekleedselen gedekt, of door geene Middelen voor het bykomen van de Lugt bewaard is, komt bezwaarlyk of langzaam tot Verettering. Wanneer onder de bewerking van *Ettermaking*, op *Ontsteeking* gevolgd, de huid op de beledigde plaats, door het mes van den Heelmeester, te vroeg doorsneden wordt; wordt de rypwording van den *Etter* verhinderd; de natuurlyke werkingen, waar door de zelve moet voortgebracht worden, worden als gesmoord; gelyk de ervarenis den Heelmeesteren dagelyks leert. In eene wonde wordt geen *Etter*-dragt gemaakt, zo de zelve niet door eene korst van samengeronnen bloed, of een bekwame pleister, of omwindinge met zwagtels eenigen tyd gedekt zy geweest. Het zelfde merkt men op ook altyd in Zweeren plaats te hebben.

Hier uit blykt, dat een vrye toegang van de uitwendige *Lugt* tot de deelen, in welke *Etter* gemaakt moet worden, de *Etter*-wording hinderlyk zy.

Intumes-
cendi li-
bertas ne-
cessaria
est.

6. In partibus, in quibus Intumescencia, & expansio in tumorem, non est facilis, difficulter fit *Suppuratio*. In Articulis, ad loca tendinosa, digitorum apices, sub tendinosa expansione plantæ pedis, & quibuscunque aliis in locis, ubi vel tensio vel rigiditas liberam expansionem impedit; difficile admodum *Suppuratio* procedit. Idem verum est, quando partes affectæ nimium quantum ligaturis fuerint constrictæ, vel alio quovis modo compressæ. Tunc enim vel imperfecta admodum fit *Suppuratio*, vel Gangræna sequitur.

Partes in Suppurationem inclinantes intumescendi libertate indigere videmus.

*Suppura-
tionis si-
gna.*

IPSAM *Suppurationis* Actionem absolutam esse, certis quibusdam novimus phænomenis. Inflammatione per aliquod tempus protracta, & symptomatibus continuo auctis; si æger tandem minus febrere, minus dolere, pars minus tendi incipiat, & mollior fieri, Inflammationem ad Maturitatem accedere, *Pus* fieri, vel factum esse scimus. Fluctuationem adesse dicunt Chirurghi; & Tumor, inflammatorius antea, Abscessus nomine nunc insignitur.

*Suppura-
tionis A-
ctio expli-
cata.*

QUID vero hacce contingente mutatio-
ne, intus fiat, difficile explicatu est. Clancu-
lum omnia peraguntur; quare mirum non est,
Actionem hanc non esse penitus perspectam.

At.

6. In zodanige deelen welken onbekwaam zyn om uitzetting en zwelling te ondergaan, geschiedt de *Verzweering* bezwaarlyk. In de Gewrigten, in peesagtige deelen, aan de toppen der vingers, onder de peesagtige uitbreiding van de zool des voets; en op sommige andere plaatsen, waar spanning of styvigheid de vrye uitzetting belet; gaat het werk der *Verettering* zeer moeilyk. Het zelfde is ook waar, als de beledigde deelen door zwagtels te sterk omwonden, of op eenige andere wyze zeer gedrukt zyn. Want dan gebeurt een zeer onvolmaakte *Verzweering*, of 'er komt *Verfterving*.

Een gemaklyke
Zwelling is
noodzaaklyk.

Men ziet derhalven dat de deelen, waar in *Verzweering* zal geschieden, vryelyk moeten kunnen zwellen.

DAT het Werk der *Verzweering* volbragt is, weet men uit zekere vastgaande verschynfels. Wanneer by eene *Ontfteeking* welke eenigen tyd geduurd heeft, en welker toevallen steeds verzaard zyn; de lyder eindelyk minder koorts heeft, minder pyn gevoelt, het deel minder gespannen is en zagter begint te worden; weet men zeker dat de *Ontfteeking* tot *Verzweering* overgaat, dat 'er *Etter* gemaakt wordt, of reeds gemaakt is. Dan zeggen de Heelmeesters gewoonlyk dat men *schommeling* verneemt; en het *Gezwel*, welk te voren den naam van *Ontfteeking* droeg, wordt nu *Ettergezwel* geheeten.

Kentekenen der
Verettering.

WAT nu eigenlyk, terwyl deze verandering voorvalt van binnen geschiedt, is moeilyk te verklaren. Alles geschiedt in 't verborgen; waarom het niet te verwonderen is, dat deze *Werking* nog niet ten vollen verstaan is.

De Werking van
de *Ettermaking*
verklaard.

Attenta phænomenorum contemplatione, aliquid forte lucis huic rei adferri poterit.

Inflammatiō, & quæ eam comitantur Symptomata, docent; vasa, in parte inflammata, præter naturam esse repleta & distenta; non in Cute solum, sed & subjacentibus quoque partibus, ut sunt Membrana Cellulosa & Musculi (1). Pars humorum infarcentium (2) transit vel retrogreditur; (3) alia vero pars, vasis quamplurimis obstructis, stagnat & retinetur. Motu & calore Inflammationis tali cum vehementia & longitudine sævientibus, ut liberatio partis, Resolutione benigna fiat impossibilis; Gangræna non superveniente; *Puris* concoctio, & cavi, in quod recipitur, confectio sequitur. Membrana nempe Cellulosa, per quam plurima vasa ad vicinas partes decurrunt, & propria vasa habet, materiem secernendæ pinguedini dicatam, adferentia & revehentia, præ omnibus aliis partibus, valde in-

far-

(1) Si concedamus, quod a quibusdam observatum est: Sanguinem, in Inflammatione, per poros laterum vasorum transfudare; ipsa Cellulosa, Vasis propinqua, eaque circumambiens, replebitur. *Hall. Elem. Physiolog. Tom. I. pag. 37, 38, 40, 116.*

(2) Vel per tunicarum poros effusa.

(3) Resorbetur forte etiam & alia per Vasa lymphatica in Cellulas adiposas hiantia. *Monro jun. de Ven. Lymphat. valvulos. Comm. de Rebus in Sc. nat. & Medicina gest. Vol. VII. pag. 339. Meckel Dissertat. Epistol. ibid. pag. 336. J. Morgan de Puopoiesi pag. 35.*

is. Mogelyk zal deze zaak, door een naaukeurige beschouwing der verschynfels eenigszins kunnen opgehelderd worden.

De Ontsteeking, en de Toevallen welke deze verzellen, leeren ons; dat de vaten in het ontstoken deel, tegennatuurlyk opgevuld en uitgezet zyn; niet alleen in de Huid, maar ook in de onderliggende deelen, als het Vetvlies en de Spieren (1). Een gedeelte der vogten welke de opvulling maken (2), vloeit door of keert te rug(3); het overige blijft staan en wordt opgehouden, om dat 'er veele Vaten verstopt zyn. Wanneer de beweging en hitte der Ontsteeking met zo veel geweld en langdurigheid aanhouden te woeden, dat de bevryding van het deel, door een goedaartige Oplosfing, niet meer mogelyk zy; volgt 'er Koking van *Etter*, en 'er wordt een holte gemaakt, waarin dezelve ontfangen wordt. Het Vetvlies namelyk, door het welke zeer veele vaten, naar de bygelegen deelen doorgaan, en ook zyn eige vaten heeft, welke de stoffe, tot afscheidinge van het vet geschikt, aanbrenge en weder te rug voeren, wordt boven alle andere deelen zeer opgezet.

Dit,

(1) Als men toestaat 't gene van sommigen is aangemerkt, dat het Bloed, in Ontsteeking, door de openingen van de wanden der Vaten doordringe, zal het Vetvlies zelf, waar het de Vaten naast is, en dezelve omvangt, ook opgevuld worden. *Hall. Elem. Physiolog. Tom. I. p. 37, 38, 40, 116.*

(2) En het gene door de Wand der Vaten is uitgeftort.

(3) Ook wordt misfchien een ander gedeelte, door de Watervaten, welken in de vakjes van het Vetvlies open staan, weder opgenomen. *Monro jun. de Ven. Lymphat. valvulos. Comment. de Rebus in Sc. nat. & Medicina gestis, Vol. VII. pag. 339. Meckel Disfertat. Epistol. ibid. pag. 336. J. Morgan de Puopoesi, pag. 35.*

farcitur. Hæc ad extensionem facilis, intumescit, usque dum, ut sua natura levis-
 ma causa fragilis, ulteriori extensioni resi-
 stere non valens; levisimo præterea putre-
 dinis principio, in corruptionem prona,
 variis in locis, ubi maxime tenera est, rum-
 patur. Quo factò, in ipsa hac Cellulosa
 cavum efformatur, in quod effunditur, ca-
 lore inflammatorio semiliquata, & pro par-
 te corrupta Pinguedo, claustris fractis non
 amplius coërcita. Adfunditur huic mate-
 ries ex vasis ruptis per Cellulosam decur-
 rentibus, & Cellulosæ propriis, præcipue
 cruda dicenda Pinguedo, vel humor, effi-
 ciundæ Pinguedini destinatus, in Pus trans-
 formandus. Forte multum etiam Pinguedi-
 nis, calore partis liquatæ, & resorptæ, per
 vasa sanguifera vel pinguisfera, ad partem
 laceram denuo appellentis, in eandem ca-
 vitationem deponitur & retinetur. Quin &
 ruptura in Cellulosa facta, tensio partium,
 antea mediante hac membrana connexa-
 rum, nunc solutarum, minuitur; multa
 infarcta vasa sanguifera, compressione coar-
 tata, liberantur; sanguis per ea it redit-
 que facilius; motus & calor, hisce de
 causis minuuntur; inflammatio cesfat; fe-
 bris decrescit; pars minus rubet & mollis
 fit. Et hac ratione Inflammatio in Ab-
 scesum terminari videtur. Si Membrana
 Cellulosa magis magisque exteriora versus dis-

Dit, zich ligtelyk konnende uitzetten, zwelt, tot zo verre dat het, gelyk het uit eigen aart zeer ligt verbroken kan worden, geen meerdere uitzetting konnende wederstaan; en daar benevens, door een klein beginsel van verrotting, gereed om te scheuren, op verscheide plaatsen, waar het allerteederst is, verbroken worde. Het welk als geschied is, wordt in dit Vetvlies zelf eene holte gemaakt, waarin de Vetstof, door de hitte der Ontsteeking half gesmolten, en nu ten deele bedorven, terwyl de beperkte bewaarplaatsen verbroken zyn, uitgestort wordt. By deze wordt ook vergaderd die stof, welke uit de verbroke vaten, die door het Vetvlies lopen, en het Vetvlies eigen zyn, welke men rauw en onbereid Vet mag heeten, of het vogt, welk tot making van het Vet geschikt was, en ook in *Etter* veranderd wordt. Misschien wordt ook veel Vet, 't welk door de warmte van het deel gesmolten en weder opgenomen, door de bloedvaten of vetbuizen, by dit verbroken deel andermaal gebragt zynde, in dezelve holte neergestort en gehouden. Hier komt by, dat de verbreking in het Vetvlies geschied zynde, de spanning der deelen, welke te voren door tuschenkomst van dit Vlies aan elkanderen vast, doch nu gescheiden zyn, verminderd wordt; vele opgepropte bloedvaten, door de drukking vernauwd, vry raken; het bloed door dezelve gemaklyker ga en te rug keere; de beweging en hitte om de zelfde reden afnemen; de Ontsteeking eindige; de koorts afneme; het deel niet zo rood van kleur en zagter worde. En op deze wyze schynt de Ontsteeking in een *Etter*gezwel over te gaan. Zo het Vetvlies meer en meer naar buiten verbroken wordt; kan men de

disrumpatur; fluctuatio materiæ intus contentæ, digitis tangentibus facile percipitur. Et quia vasa, per Membranam adiposam distributa, & Cuti destinata, simul pereunt; defectu vasorum nutrientium moritur Cutis, & congestione *Puris* foras, ubi minima datur resistentia, elevatur, & tandem quoque rumpitur: vel, hoc non satis cito contingente, Lanceola Chirurgica facillime discinditur. Sic *Puri*, peregrino nunc & noxio corpori, intus latenti, ad liberandam partem, exitus conciliatur.

Puris origo ex Pinguedine deducitur.

Pus ipsum, quod Actione, modo explicata producitur, miscela videtur ex variis partibus heterogeneis, solidis paucis, majori copia liquidis, in unum homogeneum liquidum mutatis. Ex quibus autem, vel quanam materia primario oriatur, difficile dicitur. Quando ad partem colligentem & conservantem attendamus; simul & *Puris* proprietates intueamur sedulo: illud ex hac ejusque contentis (4) originem trahere, aliqua, ut videtur, nascitur verisimilitudo.

Demonstratio.
Membrana Cellulosa fovet & concoquit.

Pars conservans & colligens, fovens & concoquens Membrana Cellulosa est. Hæc etenim cavum format, modo, jamjam explicato, & *Puri* concoquendo commodum lo-

(4) Maxima saltem parte.

schommeling van den *Etter*, welke van binnen schuilt, door het aanraken met de vingers ligtelyk gewaar worden. En terwyl de vaten, die door het Vetvlies lopen en voor de Huid geschikt zyn, te gelyk verloren gaan; sterft de Huid by gebrek van voedende vaten; en wordt, door de opzetting van den *Etter* naar buiten, alwaar de minste tegenstand is, opgeheven en eindelyk ook verbroken; of, zo dat niet spoedig genoeg geschiedt, door een Laatvlym, met geringe moeilykheid doorsneden. Op deze wyze wordt de *Etter*, nu een tegennatuurlyk en schadelyk ding geworden, tot dus verre van binnen schuilende, een uitgang verzorgd, waar door het deel gered wordt.

DE *Etter* zelf, welke door de Werking, nu beschreven, voortgebracht wordt, schynt een mengsel te wezen uit verscheidene ongelykaartige, eenige weinige vaste, doch meest vloeibare deelen, tot eene gelykaartige vloeistoffe veranderd. Maar uit welke dezelve, of uit wat voor eene stoffe ze voornamelyk geboren worde, is bezwaarlyk te zeggen. Wanneer men agt slaat op het deel waar in ze vergaderd en opgehouden wordt; en teffens met eenige opmerking de eigenschappen van den *Etter* overweegt, doet zich eenige waarschynlykheid op, dat dezelve daar uit, en uit deszelfs gehoudene deelen (4) zynen oorsprong hebbe.

De oorsprong van *Etter* wordt uit het Vet afgeleid.

Het deel dat denzelven vergadert en bewaart, kookt en bereidt, is het Vetvlies. Want dit maakt eene holte, op de wyze als straks gezegd is, en verschaft een bekwame plaatse waar in de *Etter* gekookt kan worden. Dit wordt, behal-

Betoging: Het Vetvlies kookt en bereidt.

(4) Ten minste voor het grootste gedeelte.

locum suppeditat. Id præter ea, quæ dicta sunt, sequentia confirmant argumenta, ab experientia desumpta, nemini, nisi in arte nostra hospiti ignota.

Quævis
Puris col-
lectiones
in ea con-
tingunt.

Quæcunque *Puris* collectiones in corpore orientur; in Membrana Cellulosa semper observantur; in interna Viscerum substantia, æque ac externa corporis superficie & inter Musculos præsentem. Quæcunque eveniant purulentæ materiæ Metasthases, Membrana Cellulosa ubique *Puris* sedes eligitur. Quicunque Abscessus longe lateque & profunde pererrantes, semper per Membranam Cellulosam divagantur: & licet variis in locis eruptiones contigerint, hæ, si cum invicem communicent, id folius Membranae Cellulosæ ope fit.

Eadem
cum con-
tenta Pin-
guedine
perit &
consumi-
tur.

Hancce Membranam, magna copia, cum contenta Pinguedine, in Abscessibus sæpius consumi & perire, ipsa docet ocularis inspectio; & sæpissime contingens partium contiguarum, antea facile mobilium, interpositæ Membranae Cellulosæ ope, post sanatos Abscessus, concretio & immobilitas. Quin & Pinguedinis glebas, ex Abscessibus apertis sæpissime prorumpere notissimum est. Omne fibrosum vel membranofum ex Abscessu exeuns, Membranae Cellulosæ particulam esse, nemo dubitat: nisi quis Abscessus glandulosos forte excipere velit, ex quibus

in-

I. Hoofdd. Van de *Verzweering* enz. 23

halven uit het gene gezegd is, door de volgende bewysredenen versterkt, welke uit de ondervinding afgeleid, niemand dan die in onze konst geheel onwetend is, onbekend zyn.

Hoedanige vergaderingen van *Etter* in 't lig-
haam ook mogen voorvallen, men ziet dezelve altyd in het Vetvlies, dat zo wel in de binnenste zelfstandigheid der ingewanden, als op de buitenste oppervlakte van het lighaam en tusfchen de Spieren plaats heeft. Allerhande Plaatsverwifelingen van *Etter*, hoe of waarze gefchieden, vallen altyd in het Vetvlies. De *Etter*verzweeringen van allerhande foorten, welken wyd, breed en diep voortlopen, dwaalen altyd en overal door het Vetvlies: en fchoon 'er op verfcheiden plaatsfen doorbraken gefchieden, zo ze met elkanderen gemeenfchap hebben, gefchiedt zulks alleen door tusfchenkomfte van het Vetvlies.

Alle vergaderingen van *Etter* gefchieden in het zelve.

Het gezicht zelf leert, dat dit Vlies, voor
een groot gedeelte, met het ingehouden Vet,
in *Etter*gezwellen, dikwils verteerd wordt en
verloren gaat; 't blykt ook uit de famengroei-
jing en onbeweeglykheid van op malkander lig-
gende deelen, na genezen *Etter*gezwellen, wel-
ken te voren, door tusfchenkomfte van het
Vetvlies ligt beweeglyk waren. Ook is zeer
bekend, dat menigmalen klompen Vets uit
geopende *Etter*gezwellen uitkomen. Dat al
het vezelagtige en vliesagtige, 't welk zich uit
een *Etter*gezwel ontlast, een gedeelte is van
het Vetvlies, wordt van niemand in twyfel ge-
trokken: ten ware men de klieragtige *Etter*-
gezwellen wilde uitzonderen, uit welken dik-
wils de ganfche klier, van de naburige dee-

Het zelve
gaat met
het inge-
houde
Vet weg
en verlo-
ren.

integra quandoque glandula, a partibus vicinis soluta & corrupta penitus, excernitur (5) (a).

Ad

(5) „ Abscessum vulgatissima Sedes in celluloso Textu „ est, „ inquit HALLERUS, „ & si non unica; cum verum Pus in Cerebri, Testium Hepatisve carne nascatur, in quibus Visceribus nullus Adeps ostendi potuit. „ (Elem. Physiolog. Tom. I. p. 46.) In Ovarii autem Tumore, quem Steatoma nominavit, materiem inveniebat, Melli quidem, sed etiam Adipi similem, quæ flammæ admota, ignem continuo recepit, & Adipis more deflagavit. Mirum ipsi videtur, qua ratione in Ovario nata sit tanta vis Adipis, cum in sano Ovario ne mica veræ Pinguedinis apparet. Constat adeo, inquit, ubicunque Cellulosa tela est, eo aliquando Pinguedinem deponi posse, & si minime vulgo soleat. Ita, addit Vir illustris „ in Scroto, in Pene Adipem inveni, & novi repertum „ fuisse in tenera illa Cellulosæ fabrica, quæ Choroidem „ Oculi interest & Scleroticam. „ (Opusc. Pathol. p. 106, 107.) Quoniam vero & Cerebri & Testium & Hepatis vasa, telam Cellulosam intermixtam habeant, tenerrimam licet, quod negari non potest, poterit & in hæc Viscera Adeps deponi, & si vulgo non soleat, & hic Puri materia suppeditari. Idque facilius percipitur, si consideremus, Circuitum Sanguinis, in parte, in qua Inflammatio est, vel & generatim, & Secretionem in ea parte augeri, in ratione ad atæ materiæ secernendæ. Hinc merito statuere, ut mihi videtur, licet, Puris congestiones in medio dictorum Viscerum, etiam in tela Cellulosa fieri, non minus ac aliis Corporis partibus, contentamque Adipis materiam Puri efformando suas partes contribuere.

(a) In majoribus glandulis & Visceribus Suppuratio plerumque tardior & imperfectior, quam in musculosis partibus. In utrisque vasa plurima, parca Membrana Cellulosa adest, quæ musculosis partibus uberius superstrata est & interjacet.

len los geworden en t'eenemaal bedorven, uitgeloosd wordt (5) (a).

En

(5) „ De gemeenste Zitplaats van Ettergezwellen is het Vetvlies”, zegt HALLER, „ evenwel niet de eenigste; na- „ demaal 'er Etter in het zelfstandige van de Hersenen, „ Ballen en Lever gebooren wordt, in welke Ingewanden „ men geen Vet heeft kunnen toonen.” (Elem. Physiolog. Tom. I. pag. 45.) In het Gezwel van een Eyerest van eene Vrouw, 't welk hy een Spekgezwel (*Steatoma*) noemt, vindt hy echter eene stoffe, welke naar Honig en ook naar Vet geleck, en in 't vuur gehouden, terstond Vlam vatte, en gelyk Vet verbrandde. Het schynt hem wonder, hoe zo veel Vet in een Eyerestok kan voortkoomen, dewyl in een gezonde Eyerestok geen het minste Vet gevonden wordt. Het blykt derhalve, zegt hy, dat alwaar het Celagtig weefzel is, Vet kan vergaderd worden, alhoewel het, in den gezonden staat, niet geschiede. „ Ja ik heb, „ voegt 'er dees doorluchtige Man by”, in den Balzak, „ in de manlyke Roede Vet gevonden, en ik weet dat het „ gevonden is in het zeer dun vakagtig Weefzel, tuschen het „ vaatagtig en harde Vlies van het Oog.” (Opusc. Patholog. pag. 106, 107.) Voor zo veel nu de Vaten van de Hersenen, van de Ballen en van de Lever, ook celagtig Weefzel hoe dun ook, om en tuschen zich hebben, 't welk niet kan ontkend worden, zal ook in deze Ingewanden Vet kunnen neergelegd worden, alhoewel het gemeenlyk niet geschiede; en dus, hier stoffe voor *Etter* verschaft worden. En dit wordt te gemaklyker verstaan, als men aanmerkt, dat de Omloop van het Bloed, in een Deel, waar in Ontsteeking is, of ook in 't algemeen, en te gelyk de Affcheiding in zulk een Deel vermeerderd worde, gelykredig met de maate der aangevoerde stoffe. Hierom, schynt het my toe, dat men, met rede moge stellen, dat de vergaderingen van *Etter*, in het midde van de gemelde Ingewanden, ook in het Vetvlies of vakagtig Weefzel geschieden, zo wel als in andere deelen van het Lichaam, en de ingehoude Vet-stoffe het haare geeve om *Etter* te doen gebooren worden.

(a) In grote klieren en in de Ingewanden geschiedt de *Verzweering* doorgaans traager en onvolkomener, dan tuschen de Spieren; om dat in beide zeer veele vaten zyn, en weinig Vetvlies, 't welk meer tuschen en over de Spieren is uitgebreid.

Ulterior
Demon-
stratio.

Ad veritatem propius accedet stabilita jam verifimilitudo; modo *Puris* proprietates ex proprietatibus Pinguedinis derivari quoquomodo possint.

Ex Mate-
ria prima-
ria.

Materies in Cellulosæ cavum primum effusa, ex fractis cellulis, Pinguedo est, inflammatorio calore, & incipiente putredine a statu naturali multum permutata. Huic stagnanti alii admiscentur humores, ex vasis cum Cellulosa simul ruptis, depluentes; cruda præprimis & nondum cocta vel inspissata Pinguedo, per dicta vasa perpetuo adlata, in ruptas nunc Cellulas deposita (6). Vasa etenim sanguifera majora, in Abscessu rupta esse, raro videmus; idque si contigerit, merus sanguis, in *Pus* neutiquam mutatus, sed eodem tempore cum *Pure* licet, seorsum tamen exit. Neque Serum vel Lympha, ex arteriolis vel venulis propriis exstillans, in *Pus* mutabilis videtur; quippe quæ calore tanto, ac in Inflammatione adest, facile in spissitudinem abeunt (7): & *Puri*, ex Abscessu profluenti, magna copia admista, illud a natu-

(6) Et tenuior Sanguinis pars, per poros tunicarum Vasorum, in Cellulosam delapsa.

(7) Posteriori tempore Observatum est a quibusdam, Serum, dum putrescit, Sedimentum *Puri* non disimile, deponere. *Hall. Elem. Physiolog. Tom. II. pag. 132.*

En deze reeds geftaafde waarfchynlykheid zal nog meer bevestigd worden, indien de eigenschappen des *Etters* uit de eigenschappen van het *Vet*, eenigzins, kunnen afgeleid worden.

Nadere
Betoging.

De ftoffe welke allereerst in de holte van het *Vetvlies* uitgestort wordt, is het *Vet*, 't welk in de verbroken *vetblaasjes* gehuist was, door de hitte der *Ontfteeking* en een beginnende rotting, van deszelfs natuurlyken ftaat veel veranderd. By deze, hier ftilltaande, worden andere vogten, uit de vaten, welken te gelyk met het *Vetvlies* verbroken zyn, lekkende, gemengd; inzonderheid het raauw en nog ongekookt of niet vastgeworden *Vet*, 't welk door de gezegde vaten onophoudelyk aangebragt, en nu in de gebrokene *blaasjes* uitgestort wordt. (6) Want dat 'er in een *Ettergezwel* groote vaten gebroken worden, ziet men zelden; en wanneer zulks gebeurt, komt 'er enkel bloed, geenszins in *Etter* veranderd, hoewel met den *Etter* te gelyk, op zich zelve egter en onvermengd te voorfchyn. De *Wei* of het *Water*, welke uit derzelve eigen *flagadertjes* of *adertjes* uitlekken, fchynen ook niet bekwaam om in *Etter* veranderd te worden; om dat dezelve, door zulk een trap van hitte, als by *Ontfteeking* is, ligtelyk *famenftremmen* (7); en, zo ze met den *Etter*, uit de *Verzweering* vloeiende, in grote mate vermengd worden, denzelven van zynen

Uit de
ftoffe wel-
ke de eer-
fte en
voornaam-
fte is.

na-

(6) En een dun gedeelte van *Bloed*, door de wanden der *Vaten*, in het *Vetvlies* uitgestort.

(7) Van sommigen is in laater tyd opgemerkt, dat de *Wei* van het *Bloed*, alsze tot rotting overgaat, een *Grondbezinkzel* laat vallen, 't welk naar *Etter* gelykt. *Hall, Elem. Phyiolog. Tom. II. p. 132.*

turali indole aberrare faciunt; dilutius vel aquosum reddunt, vel ut heterogeneousum quid, *Puri* non intime permixtum, in exitu dignoscuntur.

Ex Albeldine, tenacitate & pinguitudine.

Pus albicans est, tenax & subpingue. Hisce dotibus nulli parti, in corpore reperiundæ, æque similis est ac Pinguedini. Pinguia sua natura alba sunt; & cum aquosis, parca copia, sensim lenteque mista, ea albescere faciunt. Humores ex vasis fecerentibus in cava folliculorum unctuosorum depositi, crudi licet, albi sunt. Docet id folliculorum Apoptematum incisio, relicto folliculo, in quem novum humorem, lactei coloris, colligi quotidie videmus. Pinguia natura sua tenacia sunt: *Pus* hac proprietate ab iis non multum disfidet. *Pus* autem Pinguedine liquidius esse, mirum non est; quoniam cruda, maxima saltem parte, Pinguedinis materia est, nec fota, ut in statu naturali; neque coctione inspissata, vel elaborata, in Pinguedinem; ad quam perpetuo alia (8), similis cum priore naturæ adfluit.

Ex Ponderositate.

Aqua ponderosius est, in eaque fundum petit. Hac proprietate multum ab indole Pinguedinis recedit. Ipsa verum Pinguedinis materia, quamdiu cruda est, neque formam,

(8) Et quæ reliqua extra Vasa hæret, Seri forte vel Lymphæ aliqua quantitas.

natuurlyken aart doen afwyken; dun en wateragtig maken; of als iet dat ongelykdaantig is, en niet volkomelyk met den *Etter* vermengd, onder de ontlasting ligtelyk gekend worden.

De *Etter* is wit, taai en vetagtig. Ten opzichte van deze hoedanigheden, gelykt dezelve naar geen deel dat in 't lighaam gevonden wordt, meer dan naar 't Vet. Vette lighamen zyn van nature wit; en doen de wateragtige, indienze met dezelve langzaam en in kleine mate vermengd worden, een witte kleur aannemen. De vogten, welken uit de afscheidende vaten in de holten der smeerbuisjes vallen, schoon nog raauw, zyn wit. Gelyk ons dit het openen van smeerbuisgezwollen leert, als het beursje gelaten wordt; waar in men gestadig nieuw vogt ziet vergaderd worden, 't welk van eene melkagtige kleur is. Vette lighamen zyn van aart taai; ten dien opzichte verschilt de *Etter* hier van bynaar niet. Dat de *Etter* egter dunner is dan het Vet, is geenszins te verwonderen, om dat hy, voor het grootste gedeelte ten minsten, een raauwe Vetstofte is, niet door warmte, gelyk in den natuurlyken staat, nog door koking tot die dikte gebragt of tot Vet bereid; by welke gedurig meer andere (8) van denzelfden aart toevloeit.

Uit de Witte kleur, Taaiheid en Vetagtigheid.

Hy is zwaarder dan water, en zinkt in het zelve naar den grond. En deze hoedanigheid doet den zelve van den aart van het Vet zeer verschillen. Maar de Vetstofte zelf is van zich zelve verschillende, zo lang ze raauw is, en de gedaante of eigenschappen van Vet nog niet heeft

Uit de Zwaarte.

(8) En wat nog buiten de Vaten hangt, misfchien een gedeelte Wei of Water van het Bloed.

nam, neque proprietates Pinguedini proprias habet; & si quæ alia, magis elaborata antea, cum hac conjuncta fuerit; ea partim admittione prioris, partim mutatione spontanea, in loco calido, ad putredinem vergente, a se ipsa disfidet. Varias etenim degeneraciones, in Pinguedine, facili causa contingere, multiplici observacione notum est. In animalibus morbo affectis, Pinguedo cito & multum a propria indole abscedit; & in mucilaginosam, pituitosam, aquosam vel & purulentam, & multiformem aliam materiam mutatur. Qua mutatione aquæ reddi miscibilis, vel ponderosior fieri potest (b). (9)

Ex Consumptione Pinguedinis in Ulceribus.

Pinguedo in magnis & profundis vel sinuosis Abscessibus, mirum quantum consumitur: non autem sub Pinguedinis, sed *Puris* forma exit. *Pus* ex Ulceribus Lue Venerea infectorum stillans, glutinositate
ma-

(b) Confirmantur quæ dicta sunt Experimento facili. Maceretur Pinguedo in sufficiente quantitate aquæ, ad levem putrefactionem. Secedet ad fundum vasis materies albicans, tenax, ramentosa utcunque, sed permissione, vel conquassatione vasis sola, aqua superflua effusa, in æquabile liquidum transeuns, cum aqua miscibilis, in eaque fundum petens, omnibus fere dotibus *Puri* simillimis.

(9) Simile quid in Humoribus excrementitiis observatur, qui sani aquæ innatant, morbofi facti, subsident; ut in Sputis Phtisicorum sæpe videre est.

heeft verkregen; zo ook, als 'er eenige andere stoffe, van te voren reeds volkomener bereid, met deze vermengd rake; zal deze, ten deele door vermenging met de voorgaande, ten deele door eigenaartige verandering, op een warme plaatse, tot rotting neigende, van derzelve natuurlyke gedaante afwyken. Want het is, door menigvuldige waarnemingen, bekend, dat in het Vet, uit geringe oorzaken, velerlei ontartingen geschieden. In dieren, die door een ziekte bevangen zyn, verandert het Vet zeer ras en zeer veel van zyn eigen aart; en gaat in een slymerige, snottelige, waterige, ja ook etterige, en menigvuldige andere stoffe over. Door welke verandering het zelve mengbaar met water, en ook zwaarder dan water gemaakt kan worden (b). (9)

In grote en diepe Ettergezwellen met ver-
scheiden hollen, wordt zeer veel van het Vet
't welk daar gelegen was, verteerd: en dit gaat
niet weg onder de gedaante van Vet, maar van
Etter. Dat de *Etter*, welke zich uit de Zweeren
van

Uit de
Verteringe
van het
Vet in
Zweerin-
gen.

(b) Het gene gezegd is wordt bevestigd door een Proeve, welke gemaklyk te doen is. Men legge een stuk Vet in genoegzaam water, tot dat het beginne te rotten. Dan zal 'er, door het water, op den bodem van het vat zinken zekere stoffe, die wit van kleur, taai, en eenigszins vezelagtig schynt; maar door schuddinge van het vat alleen, het overtollige water afgegoten zynde, met het water vermengd, in een gelykdaantig vogt overgaande, 't welk zich met het water vereenigt, door het zelve op den grond zinkt, en in alle hoedanigheden bykans *Etter* gelyk is.

(9) Iet dergelyks bespeurt men in Vogten, welken uitgeworpen worden, en in een gezonden staat op het water dryven, maar door eenige ziekte ontaard zynde, naar den grond zinken, gelyk in Fluimen, door Teeringagtigen opgegeeven, dikwils is te zien.

majori, vel forditie, a *Pure* laudabili solum differens; ex Pinguedine Membranæ Cellulosæ oriri, ipsa autopsia docere videtur; Pinguedinem mucilaginosam fieri, & postea in sordidum quoddam *Pus* abire, evidētissime demonstrans (1).

Ex Unc-
tuosis *Puri*
analogum
conficien-
tibus.

Ex unctiosa, in cryptis seu folliculis secreta materie, cum aquosa mista, stagnatione & fotu intervenientibus, *Puri* quid analogum, oriri posse, certo scimus. Ex Oculis infantum, palpebris per aliquod tempus conglutinated, ejusmodi materia, absque ulla, five *Suppurationis* five Inflammationis nota, sæpe exit. Aliis vero partibus vel locis, in quibus humores tenuiores colliguntur, id minime familiare est.

Ex Muta-
tione Pin-
guedinis in
Febribus
acutis.

In acutis seu Inflammatoriis febribus, defectu novi Chyli reliqui humores acriores fiunt; calor magnus partes tam solidas quam fluidas continuo adurit. Solvitur tunc duplici hac causa Pinguedo corporis, & humoribus circulantibus miscetur; eam materiem verosimiliter efficiens, quam *Puri* similem, in urina, post benignam crisin, subsidere sæpe deprehendimus; vel Metasthafi facta,

(1) „Plerumque *Pus* ipse Adeps est, cui Sanguis & „Lympha, admistu suo putredinosi nonnihil addiderunt”. *Halleri* verba sunt. *Pus* variolosum flammam concipere vidit. Idem. Elem. Physiolog. Tom. 1. pag. 45.

van zulken die de Spaanfche Pokken hebben, voordoet; alleen in meerdere taaiheid en onzuiverheid van goeden *Etter* verfchillende; uit het Vet, welk in het Vetvlies opgehouden wordt, geboren worde, leert het gezicht onzer oogen zelf; ons klaarlyk vertonende, dat het Vet eerst een flymerige gedaante krygt, en daar na in een onzuiveren *Etter* veranderd wordt (1).

Ook weten wy zeker, dat uit eene smeeragtige ftoffe, hoedanige in de holten der beurskliertjes wordt afgefcheiden, met waterige vermengd, door tufchenkomenden ftilftand en ftoving, iet voortkomt, 't welk naar *Etter* gelykt. Uit de Oogen van kinderen, als de oogleden eenigentyd zyn famengeplakt geweest, zal dikwils zulk eene ftoffe uitloopen, zonder het geringfte teken van *Verzweering* of Ontfteeking. En dit ziet men op andere plaatsfen, in welken alleen dunne vogten vergaderd worden, niet gefchieden.

In heftige koortfen, of die met Ontfteeking verzeld gaan, worden, by gebrek van nieuwe Chyl, de nog overig zynde vogten fcherp; de grote hitte verbroeit geftadig zo wel de vaste als vloeibare deelen. Door deze dubbele oorzaak wordt het Vet, 't welk in 't lighaam is, vloeibaar gemaakt, en met de omlopende vogten vermengd; makende waarfchynlyk die ftoffe, welke men, aan *Etter* gelyk, na een goed-aartige fcheiding, dikwils in de Pis waarneemt; of, als 'er eene Verplaatfing gefchied is, in zeker gedeelte van het Vetvlies, waar uit ze ha-

(1) „ Gemeenlyk is de *Etter* Vet zelf, waar by het Bloed „ en de Wei, door famenmenging, iet, 't welk aan 't rotten „ was, hebben bygevoegd”. Het zyn de woorden van *Haller*. *Etter* van Pokjes heeft hy vlam zien vatten. *Elem. Phyfiolog.* Tom. I. pag. 45.

Uit de Smeeragtige vogten, die iets 't welk naar *Etter* gelykt, kunnen maken.

Uit de Veranderlykheid van het Vet in heftige Koortfen.

facta, in partem Membranæ Cellulosæ, ex qua originem traxit, depositam videmus; sine ulla particulari *Suppuratione* antegressa.

Conclusio. Quæ dicta sunt, satis superque, ut ego opinor, evincunt, mutationem Inflammationis in Abscessum, in Membrana Cellulosa potissimum fieri; Actiones spontaneas, quibus *Pus* concoqui dicimus, in ea absolvi, tandem & *Pus* ipsum ex Pinguedine, maxima parte originem habere.

Adfluentia Puri adsimilantur. Adfluunt quidem alii humores & *Puri* admiscuntur; hi autem, cujuscunque sint naturæ, pinguedinosæ materiæ, quia hæc primaria est, & cæteris abundantior, intima miscela asfimilari, & ab ea quasi in naturam suam subigi videntur. Potest tamen adfluxus esse talis ac tantus, ut hi illam quantitate superent; unde *Pus* tunc a naturali indole aberrabit; & vel aquosum, vel ichorosum, sive sanguinolentum, vel alio modo mutatum prodibit; prout hoc vel aliud liquidum materia pinguedinosa fuerit abundantius. Omnes præterea mutationes, in materia purulenta observandæ, ex ipsa Pinguedinis mutabilitate facili deduci possunt.

Ex dictis
Definitio
& De-
scriptio
Suppuratorum
datur.

Ex iis quæ proposita sunt hæctenus, facile nunc erit colligere; quid sit *Pus movere*, vel *Suppurationem inducere*, & qualia Medicamenta *Suppuratoria* dici mereantur. Integra *Puris* generatio ab Actionibus quibusdam spontaneis, nulla arte imitandis de-

ren oorsprong heeft, uitgestort ziet; zonder dat 'er een byzondere *Verzweering*, op zekere plaatse, is voorafgegaan.

Het gene gezegd is, zal, zo ik oordeel, genoeg zyn, om te bewyzen, dat de verandering van Ontsteeking in *Verzweering* voornamelyk in het Vetvlies geschiedt; dat de Bewerkingen des lighaams, waar door we gezegd hebben, de *Etter* gemaakt te worden, in het zelve vlies volbragt worden; en de *Etter* zelf, voor het grootste gedeelte uit het Vet geboren wordt.

Besluit.

Daar komen wel eenige andere vogten by den *Etter*, en vermengen zich met den zelve; maar deze, van wat aart ze mogen zyn, schynen de Vetstoffe, om dat deze de voornaamste is, en meerder dan al de overige, door onderlinge vermenging gelyk gemaakt, en van dezelve tot haren eigen aart t' ondergebracht te worden. De toevloed kan egter zodanig en zo groot wezen, dat ze de andere stoffe in mate te boven gaan; waar door dan de *Etter* van deszelfs natuurlyken aart afwykt; en of wateragtig, waterig en bloedig, of bloedig, of op eenige andere wyze veranderd wordt; naar dat het een of ander vogt meerder is dan de vetstoffe. Alle veranderingen welken nog, behalven dezen, in de *Etter*-stoffe worden waargenomen, kunnen uit de ligte veranderinglykheid van het Vet gemaklyk verklaard worden.

Bykomen-
de Vogten
worden
aan den *Et-*
ter gelyk
gemaakt.

UIT het gene tot dus verre is voorgesteld, zal nu ligt wezen op te maken, wat het is *Etter* te koken, of *Verzweering* te bevorderen, en hoedanige Middelen *Ettermakende* mogen genoemd worden. De voortbrenging van *Etter* hangt geheel en al af van zekere Werkingen, welken van zelfs ontstaan, en door geenerlei konst kunnen

Uit het
gezegde
wordt de
Bepaling
en Om-
schryving
van *Etter*-
makende
Middelen
opge-
na-
maakt.

dependet. Suppuratoria ergo, specificè hanc Actionem inducentia, in Materia Medica, quantum huc usque novimus, non reperiuntur. Ipsa autem hæc Actio, a quibusdam circumstantiis, ut totidem requisitis, sive causis efficientibus vel adjuvantibus dependere videtur; & vel majori cum facilitate, vel difficultate peragitur; prout hæ magis minusve faveant; eæque adminiculis quibusdam excitari vel adjuvari possunt, earumque impedimenta removeri. Totum itaque artis negotium consistit in removendis impedimentis, quæ *Suppurationem* vel arcere vel retardare valent; & succurrendis iis requisitis, seu causis efficientibus, quibus debito modo operantibus, *Puris* generatio facile perficitur. Omnia ergo Medicamenta, quæliacunque demum fuerint, quæ vel unicæ vel pluribus harum causarum inservire possunt, *Pus moventia*, vel *Suppuratoria* dici debent. Quoniam vero status Inflammationis in *Suppurationem* tendentis, potest esse valde diversus, ut & circumstantiæ, eidem faventes, admodum variæ; patet evidentissime, quam varia, & sua natura multum diversa Remedia, hoc vel alio in casu *Suppurationem* promonent, in altero applicata, ipsi obstare poterunt. Ea itaque sola *Suppuratoria* strictiori sensu vocari debent, quæ in certo & determinato casu, iis auxiliantur Symptomatibus, quorum ope, in eo casu, *Suppuratio* perfici potest.

nagebootst worden. Zodanige Ettermakende middelen derhalven, welke deze Bewerking uit eigen aart verwekken, zyn tot heden toe, zo veel bekend is, onder de Geneesmiddelen niet gevonden. Maar de Bewerking zelve, schynt van zekere omstandigheden, als zo veele noodzaaklyke vereischten, of werkzame en medehelpende oorzaken af te hangen; en wordt zo veel te ligter of bezwaarlyker volbragt, naar mate deze meer of minder gunstig zyn; en dezen kunnen door eenige middelen opgewekt of geholpen, en derzelve beletsels weggeruimd worden. Al het gene derhalven, wat de konst vermag, bestaat in de beletselen te weeren, welken de *Ettermaking* kunnen verhinderen, of doen vertragen; en die vereischten, of medewerkende oorzaken te hulpe te komen, door welken, als dezelve naar behoren werken, de voortbrenging van *Etter* gemaklyk volbragt wordt. Alle Middelen derhalven, van welk eenen aart dezelve ook mogen zyn, welken of eene of meer van de genoemde oorzaken behulpelyk kunnen zyn, moeten *Ettermakende*, of de *Verzweering bevorderende* genoemd worden. Maar voor zo veel de staat der Ontsteeking, welke tot *Verzweering* helt, zeer verschillend, en de omstandigheden welken dezelve begunstigen, zeer van elkanderen onderscheiden kunnen zyn; blykt hier uit zeer klaar, hoe onderscheidene en in aart zeer verschillende Middelen, in dit of een ander geval de *Verettering* zullen voortzetten; en in een ander dezelve hinderlyk kunnen wezen. Zulken zal men derhalven alleen *Ettermakende* mogen noemen in een engen zin, welken in een zeker bepaald geval, die Omstandigheden te hulpe komen, door welker werking de *Verettering* in dat zelfde geval kan volbragt worden.

CAPUT SECUNDUM.

Quibus Modis

PUS MOVENTIA Operentur.

Suppurationis accidentia & Medicamenta eam adjuvantia conjunctim consideranda.

AD Suppurantium Actiones, seu mutationes, quæ in parte, in qua *Pus* formari debet, eorum ope oriantur, quantum rei obscuritas permittit, explicandas, necesse erit, seorsum considerare Medicamentorum varia genera, a peritis in hunc finem applicari solita; & circumstantias vel Symptomata, antea tradita, quæ ceu totidem requisita; ut *Suppuratio* fiat, semper adsunt, & quibus absentibus, vel pro parte tantum deficientibus, *Puris* confectio vel difficilis vel nulla contingit. Ex hisce enim invicem collatis, luculenter apparebit; quænam & qualia, quibus modis & quatenus ad *Suppurationem* aliquid valeant, vel nihil omnino possint. *Suppuratio*, quæ motionibus quibusdam spontaneis absolvitur, nullius Medicamenti effectus proprie dici potest. Neque omnia ad eam necessaria requisita seu concurrentia Symptomata Medicamentis æque facile excitari vel immutari possunt. Motus Vitalis, qui requiritur superstes, si deficiat penitus, nulla auxiliorum ope restaurari potest: præsens autem

mu-

TWEEDE HOOFDDEEL.

Op hoedanige wyzen

ETTERMAKENDE MIDDELEN

Werken.

OM de bewerkingen van Ettermakende Middelen, of die veranderingen, welke in een deel, waar in *Etter* gemaakt moet worden, door behulp derzelve ontstaan, zo veel de duisterheid der zake zal toelaten, te verklaren, zal het nodig zyn, de verscheide soorten van Middelen, welken door ervarenen tot dat einde plegen aangeglegd te worden, afzonderlyk in aanmerking te nemen; en nevens dezen de omstandigheden of Toevallen, te voren aangewezen, welken als zo veele vereischten, om de *Verzweering* te volbrengen 'er altyd byzyn; en of ten deele of geheel niet byzynde, de volmaking van den *Etter* of bezwaarlyk of niet geschiedt. Want uit dezen met elkanderen vergeleken zynde, zal klaar blyken; welke en hoedanige Middelen, op welke wyzen en in hoe verre, tot de *Verzweering* iet vermogen, of niets doen. De *Verettering*, door eenige bewegingen, welken van zelfs in 't lighaam ontstaan, uitgewerkt wordende, kan eigenlyk niet gezegd worden het gewrogt van eenig Middel te wezen. Ook kunnen alle de nodige vereischten of samenlopende Toevallen, niet even gemaklyk door Middelen opgewekt of veranderd worden. De Beweging des Levens, welke noodzaaklyk vereischt wordt, kan, als ze geheel ontbreekt, door geenerlei hulpmiddelen hersteld worden; maar daar zynde, wel ver-

De Toevalligheden van de *Etterwording* moeten met de Middelen die daar toe helpen, te gelyk en by elkander gevoegd overwogen worden.

Medica-
menta tan-
tum in
quædam
accidentia
agunt.

mutari quidem, variis modis, citatior reddi vel tardior: & hujus ope Medicamenta Suppuratoria maturationem *Puris* promoveri possunt. *Puris* autem confectio a Motu Vitali solo non dependet; neque *Pus* ex humoribus, per vasa circulantibus, præparatur; sed in cavum, præter naturam factum, delapsis vel delabentibus (2). Nulla itaque Medicamenta, sua natura, *Pus* concoquere valent; generali tantum actione quædam Symptomata, eorumque causas vel effectus aliquo modo mutare possunt, modo iis aliquid addendo, modo abstrahendo;

(2) *Pus* intra Vasa fieri Nonnulli volunt; imo & Secernunt alii in Corpore humores secernuntur. Id vero sufficienter demonstratum nondum vidi. Abscessus si aperiatur antequam ad maturationem pervenit & cavum factum est merum Sanguinem, nullum *Pus* fundit: unde Chirurghi movent Abscessum aperiiri non debere, antequam fluctuatio in parte digitis tangentibus potuerit percipi. Quod argumenti loco adducitur de Phtificis, qui ore copiosum *Pus* & diu excernunt, in quorum cadaveribus nulla Vomica, nullus locus deprehensus fuerit, in quo *Pus* genitum erat vel collectum; vel de Pleuriticis, a morbo, multo crasso & bene cocto *Pure* liberatis; inscitiam horum Autorum dicam ostendit vel negligentiam, Sputa mucosa a Purulenti vel vero *Pure* non discernentium. Verissimum enim est, ubi in Phtificis vel Peripneumonicis nulla facta fuit congestio *Puris*, nullum *Pus* per os excerni; sed vel Sputa viscida, degenerationem Glandularum Pulmonalium indicantia; vel Mucum antea tenem & acrem, nunc crasfiorem factum, Morbum solventem. Accedit, Phtises in frigidioribus Regionibus plerumque strumosas esse, & invadere, quos pueros aut juvenes Strumæ vexaverant: quæ Meadii observatio est, & experientia confirmata. Mon. & Præç. med. pag. 46.

anderd, en op veelerleie wyze sneller of trager gemaakt worden; en hier door kunnen de *Ettermakende Middelen* de rypwording van den *Etter* bevorderen. Maar de *Ettermaking* hangt egter van de *Beweging des Levens* alleen niet af; en de *Etter* wordt niet voortgebracht uit de vogten welken door de vaten rondlopen; maar uit die, welken in een holte, tegen nature gemaakt, gevallen zyn of nog vallen (2). Geene
Mid-

(2) Sommigen willen, dat de *Etter* binnen de Vaten gemaakt; ja zelfs door *Affscheidinge*, gelyk andere *Vogten*, in het *Lichaam*, afgescheiden worden. Doch ik hebbe, hier voor, nog geen genoegzaam bewysgezien. Een *Ettergezwel*, als het geopend wordt, voor dat het tot rypheid gekoomen, en 'er een boezem is gemaakt, geeft zuiver *Bloed*, geen *Etter*: hierom waarschouwen de *Heelmeesters*, een *Ettergezwel* niet te openen, voor dat men in het deel schommeling, door het aanraken met de vingers, hebbe kunnen voelen. Het gene tot bewys bygebracht wordt van *Teeringagtigen*, die een menigte *Etter*, en zulks een langen tyd, door den mond hebben opgegeeven, in welker doode *Lichaamen* geen *Etterboezem* of geene plaats gevonden werdt, waar in *Etter* was voortgebracht en vergaderd; of van zulken, die aan het *Zydwee* ziek zynde, door het opgeeven van veel dikken en wel gekookten *Etter*, van de ziekte gered zyn; toont de onweetendheid, of, zal ik zeggen, onoplettendheid van zodanige *Schryvers*, als geen onderscheid maakende tuschen slymige *Fluimen* en *etteragtigen*, of waaren *Etter*. Het is wel zeker, als 'er in *Teeringagtigen*, of die *Long-Ontsteeking* hebben, geene verzameling van *Etter* is gemaakt, geen *Etter* door den mond wordt opgegeeven: maar of taaije *Fluimen*, welken eene ongesteldheid in de *Klieren der Longen* te kennen geeven; of eene *Slym*, te voren dun en scherp, nu dikker geworden, waar door de ziekte beeter wordt. Hier kooft by, dat *Teering-ziekten*, in koude *Gewesten*, meestal bestaan uit eene onaarting der *Klieren van de Longen*, en de zulken overkoomen, die, nog klein of jong zynde, dikwils *Kliergezwellen* aan den *Hals* gehad hebben: dit is eene aanmerking van *Mead*, en door de ondervinding bevestigd. *Mon. & Præc. Med.* pag. 46.

do ; alia vero omnibus plane immutabilia resistunt. Operationes Medicamentorum in vasa, & humores per ea circulantes, non multum præstant ; quia *Puris* elaboratio extra vasa fit. In genere Suppuratoria Maturationem operari dicuntur, quæ Inflammationem, majorem quam quæ benigna Resolutione sanari possit, dirigere valent, ne in Gangrænam vel Indurationem, sed in *Suppurationem* abire cogatur.

SI ad Methodos, Viris, in arte peritissimis, maxime familiares, eorumque præscriptiones, in variis *Suppurationis* casibus, propositas, attendamus ; omnia quæ ut Suppuratoria unquam comprobata prostant, sequentibus modis, vel unico tantum, vel pluribus simul, operari videntur.

Sunt, quæ nullis peculiaribus virtutibus prædita, sine peculiari intentione applicantur ; quorum tamen ope, sæpe sæpius *Suppuratio* ad optatum finem perducitur. Alia agunt secundum proprietates insitas ; & prout hæ variant, variis modis *Suppurationi* proficiunt. Singula seorsim delibabo.

Aëris accessum ar-
cendo.

I. Medicamentum quaecunque, sive Emplastrum, sive Cataplasma, nullis præditum vir-

Middelen kunnen derhalven eigenlyk *Etter* ma- De Midde-
 ken; zy kunnen alleen, door een algemeene len werken
 werking, eenige Toevalligheden, en derzelver alleen op
 oorzaken of uitwerkingen, op zekere wyze ver- eenige
 anderen, dan iet bydoende en op een anderen toevallig-
 tyd iet aftrekkende; terwyl anderen door alle heden.
 ten eenenmale onveranderlyk zyn. De Werkin-
 gen der Middelen op de vaten, en de vogten
 welken door dezelveu omgevoerd worden, doen
 bynaar nietmetal; om dat de bereiding van den
Etter buiten de vaten geschiedt. In 't algemeen
 worden de *Ettermakende Middelen* gezegd tot
 Rypmaking te werken, die eene Ontsteeking,
 groter zynde, dan datze door eene goedaartige
 Oplosfing kan genezen worden, zo bestieren,
 datze niet tot *Verfterving* of *Verharding*, maar
 genoodzaakt worde tot *Verettering* overtegaan.

INDIEN men de Regelen, welken by de be-
 kwaamfte Mannen in de konst meest inagtge-
 nomen worden, en derzelver voorschriften, in
 verſcheide gevallen van *Verzweering* voorgesteld,
 befchouwt; ſchynen alle middelen, welken als
Ettermakende ergens aangeprezen zyn, op de
 volgende wyzen, of op eene derzelven alleen,
 of op alle te gelyk, te werken.

Daar zyn 'er welke met geen byzondere krag-
 ten begaafd, zonder eenig byzonder oogmerk
 aangelegd worden; door welker behulp nogtans
 de *Verettering* zeer dikwils tot een gelukkig ein-
 de gebragt wordt. Anderen werken volgens
 eigenaartige kragten; en naar deze van elkan-
 deren verſchillen, bevorderenze de *Verzweering*
 op verſcheide wyzen. Ik zalze ieder in 't by-
 zonder kortelyk aanroeren.

I. Men ziet dagelyks, dat van het gemeene Door den
 volk niet alleen, 't welk onkundig is; maar ook toegang
 van de
 van

virtutibus specialibus, ad partem inflamma-
tam, *Suppurationem* molientem, a vulgo
non tantum artis imperito, sed & Chi-
rurgis bene multis applicari frequentissime
videmus. *Suppurationem* inscie licet per-
tractatam, ex voto sæpe, non semper, suc-
cedere, simul observamus. Successum be-
nignitati naturæ, vel actionibus sponta-
neis, potius, quam adjumento artis, vel
Chirurgorum prudentiæ, adscribendum es-
se, non inficior. Omnia autem hujusmo-
di, in multis adeo casibus, nihil quicquam
ad Maturationem efficere, sana ratio sua-
dere non videtur. Simplicissima etenim
Medicamenta, vel quæ horum titulo appli-
cantur, Aëris liberum accesum arcere, &
proin calorem internum conservare apta
sunt, involutione partis sola. Aëris acces-
sus, ob perpetuas alterationes caloris & fri-
goris, *Suppurationi* maximopere obest.
Quæcunque itaque tale impedimentum se-
movere valent, multum *Suppurationi* pro-
ficiunt. Quæ intus latent, sive mobilia sive
stagnantia, jam æquali tepore foveri fa-
ciunt. Partium heterogearum in liqui-
dum homogeneum assimilatio, quæ non
momentanee, sed successive fieri videtur,
nec nisi intima ingredientium miscela, opti-
me perficitur; calore, fotu, & coctione sic
dicta excitata æquabili. Hæcce itaque, si

Sup-

van zeer veele Heelmeesters een Middel, even eens van welk eene natuur, het zy een Pleister, het zy een Pap, waar in geene byzondere kragten zyn, op een ontfoken deel, tot *Verzweering* hellende, gelegd wordt. Men ondervindt ook, dat eene *Verzweering*, hoewel onkundig behandeld, dikwils, egter niet altyd, naar wensch gelukke. Ik zal niet ontkennen, dat de uitflag meer aan de goedgunstigheid van de natuur, of aan de werkingen welken van zelf ontstaan, dan aan de hulp van de konst, of aan de voorzigtigheid der Heelmeesters moet toegeschreven worden. Maar dat alle zodanige Middelen, in zo vele gevallen, niets tot de *Ettermaking* zouden doen, schynt tegen de gezonde reden te stryden. Want de allereenvoudigste Middelen, of alles wat onder dezen naam aangelegd wordt, zyn bekwaam om de vrye toegang van de Lugt te weeren, en de inwendige warmte te bewaren, alleen door het deel te omvangen. De vrye Lugt is, om derzelve gedurige veranderingen van warmte en koude, de *Verzweering* zeer nadeelig. Alle Middelen derhalven, welken zodanig een beletfel konnen weeren, bevorderen de *Etterwording* grotelyks. Zy maken, dat 't gene inwendig verholten zit, het zy beweeglyk of reeds stilstaand, in eene gelykmatige warmte gestoofd worde. De gelykmaking van ongelykaartige deelen tot eene evenmatige vloeistoffe; welke niet op een ogenblik, maar allengs schynt te geschieden, en niet dan door eene onderlinge vermenging van alles wat daar in overgaat, wordt zeer veel geholpen; terwyl 'er eene gelykmatige warmte, stoving en zo genaamde koking verwekt wordt. Zodanige Middelen konnen derhalven, indien de *Verzweering* ligt volgen

Lugt te
weeren.

gen

Suppuratio fiat facilis, re ipsa *Pus*, dicto modo, concoquere dici possunt.

Hisce forte æqualia censenda sunt, quæ ex variis, e directo sibi oppositis Medicamentis; calefacientibus v. g. & frigefacientibus, adstringentibus & relaxantibus composita, tanquam præstantissima *Suppuratoria* laudantur. Modo ea qualitate gaudeant, quod partem involvendo, calorem internum arcere & conservare possint *Suppurationem* adjuvant: sin minus, vel nihil præstant, vel *Suppurationi* obsistunt. Felices rerum eventus non semper Medicamentorum selectum comprobant.

Nimiam
Perpirationem
cohibendo.

2. Eadem Medicamenta & alia multa ejusmodi, præter dicta, nimiam Perpirationem in parte impediendo, *Suppurationem* promovent. Non solum etenim calor in parte conservari, sed exsiccatio quoque impediri debet. Humiditatem, æque ac Calorem, ad *Suppurationem* perficiendam necesse esse, omnes practici unanimi consensu testantur, & experientia confirmat. Hisce simul junctis, liquidiora cum crassioribus facile permisceri possunt; quod necessarium est, ut fiat transmutatio in *Pus*. Quælibet ergo Medicamenta, cuti tenacius adhærentia, & poros obstruentia, licet nullis præterea specialibus gaudeant virtutibus, hoc agendo, *Suppurationi* maximopere opitulantur.

gen wil, inderdaad gezegd worden, op de wyze als nu aangewezen is, *Etter* te maken.

Met dezen moeten, mogelyk, gelyk gesteld worden, welken uit verscheide regt strydige Middelen; verwarmende, b. v. en verkoelende, samentrekkende en weekmakende vermengd, als de voortreflykste rypmakende Hulpmiddelen geroemd worden. Indienze maar met die hoedanigheid voorzien zyn, dat zy door het deel te omvangen, de inwendige warmte bedwingen en bewaren kunnen, bevorderenze de *Verettering*. Maar wanneer dezelve dit niet vermogen, werkenze of geheel niet, of ze verhinderen de *Verzweering*. De gelukkige uitkomst bewyst niet altyd dat het opgelegd Hulpmiddel wel was uitgekozen.

2. De zelfde Middelen en vele andere dergelyke, bevorderen de *Verettering*, behalven op die wyze als nu gezegd is, door de al te grote Uitwaasfeming in het deel te beletten. Want het is niet alleen nodig, dat de warmte in het deel bewaard, maar ook de verdroging belet worde. Dat de Vogtigheid, zo wel, als de warmte noodzaaklyk vereischt wordt, om de *Verzweering* te volmaken, wordt van alle konstoeffenaars eenpariglyk erkend, en door de onderzinding bevestigd. Door deze beide, te zamen gevoegd, kunnen de vloeibaarste deelen met de diksten gemaklyk onderling vermengd worden; het welk noodzaaklyk is, tot de verandering in *Etter*. Allerhande Hulpmiddelen derhalven, welken eenigzins vast aan de Huid kleven, en de uitdampgaatjes toestoppen, schoonze geene andere byzondere kragten in zich hebben, of zulke bezitten, welken zeer verschillende zyn, helpen zeer veel tot de *Verettering*, door dit alleen te doen.

De alte grote Uitwaasfeming te beletten.

3. Daar

Partes relaxando.

3. Multæ reperiuntur Formulæ, ex relaxantibus & emollientibus compositæ, ab optimis Scriptoribus commendatæ, usuque comprobatæ. Specificè magis hæc Medicamenta, peculiaribus virtutibus prædita, revera agunt. Hæc etenim Cutim & partes externas relaxando, magis extensiles reddunt. Facilis autem intumescencia *Suppurationi* maxime prodest, ut antea vidimus. Omnia ejusmodi partes corporis solidas aquosa & suboleosa mucagine humectando; vel oleosis & pinguibus particulis leniendo, eas minus cohærere faciunt, ut pressioni interne factæ, cedant facilius. Sic multa vasa, ab omni parte compressa & coarctata, liberantur, & suffocatio vel Gangræna arceatur. Partes internæ humectatæ & relaxatæ, in rupturam facilem pronæ evadunt. Cavum, in quod materies, in *Pus* transformanda depluit; in quo colligi & concoqui debet, facile conficitur. Omnia itaque emollientia & laxantia, dicto modo, Suppurantium munere funguntur; & sæpe integrum *Suppurationis* opus ad optatum finem perducunt. Imo & Cutim ipsam rumpi faciunt, sicque *Puri* exitum liberum conciliant. Quoniam in quamplurimis casibus aliud nihil requiritur; talia, specifico titulo, inter Suppurantia recenseri videmus. Ea autem sola ubique & æqualiter satisfacere, sanæ mentis nemo facile adfirmabit.

4. Mul-

3. Vele Voorschriften zyn 'er voorhanden, uit verflappende en weekmakende Middelen samengesteld, welke van de beste Schryvers aangeprezen, en door de bevinding goedgekeurd zyn. Deze werken inderdaad meer naar derzelve byzonderen aart, naar mate ze byzondere kragten bezitten. Want deze maken de Huid en uitwendige deelen, door dezelve te verflappen, rekbaarder. En een gemaklyke zwelling is zeer voordeelig voor de *Verzweering*, gelykwe te voren gezien hebben. Alle zodanige Middelen maken, door de vaste deelen van het ligchaam door eene wateragtige en half olyagtige slymerige stoffe te bevogtigen, of door olyagtige en vette deelen week te maken, dat dezelve minder sterk samenhangen, en voor de persing, welke van binnen gemaakt wordt, te lichter wyken. Op deze wyze worden vele vaten, die van alle zyden gedrukt en vernauwd waren, wederom vry, en de verstikking of het Heet Vuur wordt geweerd. De inwendige deelen bevogtigd en verflapt zynde, hellen ligt tot verbreking. Dus wordt gelegenheid gegeven om een holte te doen ontstaan, waar in de stoffe, welke in *Etter* zal veranderd worden, neervalt; waar in ze vergaderd en gekookt moet worden. Alle weekmakende en verflappende Middelen, werken op de nu gezegde wyze, als *Ettermakende*; en brengen dikwils het gansche werk der *Verzweering* tot een gewenscht einde. Ja zy doen zelfs de Huid breken, en verschaffen dus den *Etter* een vryen uitgang naar buiten. Om dat nu, in zeer vele gevallen, niets anders vereischt wordt; ziet men deze Middelen, onder den byzonderen naam van *Ettermakende* teboekgesteld. Maar niemand van een gezond oordeel zal

Calorem
Inflamma-
torium mi-
nuendo.

4. Multa quæ calorem in parte immi-
nuere valent Medicamenta, Suppurantium
catalogo inserta conspiciuntur. Imo ex
hiscæ solis multæ Remediorum compositio-
nes concinnatæ prostant. Inter hæc Re-
laxantia sæpenumero Frigefacientium titulo
proponuntur. Accedunt & alia, quæ po-
tentia vel actu frigus inducere valent.
Dictum est antea, calorem nimium *Sup-
purationem* prohibere; quia Gangræna prius
oriatur quam *Suppuratio* contigerit. Re-
laxantia omnia fere, partium solidarum re-
nixum minuentia, motum nimium mode-
rantur, simulque calorem, motus effectum.
Hinc Inflammationis augmentum sistitur;
circulatio vel retrogressus humorum stag-
nantium utcunque restituitur; Inflammatio
ipsa magna parte resolvitur, & citissima
instans putredo, suffocationis particularis
individua comes, arcetur. Quæ relicta
fuerint, minori inflammatorii caloris vi a-
gitantur; per vasa tamen retroire non va-
lentia, talem subeunt mutationem, qua-
lem morbi status inducere potest, h. e.
Suppuratione oboriente, in *Pus* concoquun-
tur. Quæ majori potentia, vel actu re-
frigerant, calorem extinguendo, & partes
constringendo, majori vi idem *Suppura-
tioni* præstant officium. Videmus itaque,
quibus modis Medicamenta calorem mi-

nuen-

zich ligtelyk laten vroed maken, dat de ^ze alleen en overal voldoende bevonden worden.

4. Onder de Ettermakende Middelen vindt men vele opgeteld, welke het vermogen hebben van de hitte in een deel te doen verminderen. Ja uit deze alleen ziet men vele voorschriften samengesteld. Onder dezen worden de Verflappende middelen dikwils, onder den naam van Verkoelende, voorgesteld. Hier by worden ook andere gevoegd, welken of door vermogen, of door dadelykheid koude kunnen veroorzaken. Te voren is aangewezen, dat al te grote hitte de *Verzweering* tegen is; om dat 'er Versterking komt eer de *Verettering* gemaakt is. Bynaar alle verflappende Middelen, verminderen de al te sterke beweging, en te gelyk ook de warmte, welke hier van een gevolg is; wyl ze de kragt van weerstaanbaarheid in de vaste deelen verminderen. Hier door wordt de toeneming van de Ontsteeking gestuit; de omloop of te ruggang der stilstaande vogten eenigzins hersteld; de Ontsteeking zelve voor een groot deel opgelost, en de haast aanstaande verrotting, welke altyd op alle byzondere verftikking volgt, wordt geweerd. Het gene agtergebleven is, wordt nu door mindere hitte der Ontsteeking aangedaan; doch niet konnende door de vaten te rug keeren, ondergaat zodanig eene verandering, als de staat van de kwale veroorzaken kan, d. i. als 'er *Verzweering* ontstaat, in *Etter.* De Middelen, welken met meerder vermogen, of door de daad zelve verkoelen, doen de *Verzweering*, door de hitte te bluschen, en de deelen samentrekken, denzelfden dienst. Wy zien derhalven hier uit, op hoedanige wyzen de Middelen, welken de hitte

De hitte der Ontsteeking te verminderen.

nuentia, vel frigus inducentia, *Suppurationem* adjuvant.

Calorem
augendo.

5. Calefacientia quoque Medicamenta sæpenumero parti, in Abscessum abituræ, cum fructu applicantur. Requiritur certus quidam caloris gradus, ut Maturatio fiat; hæc si deficiat, non ex voto res succedit; ut antea est demonstratum. Medicamenta stimulantia, calida dicta, motum in partibus solidis incitare valent, & proin calorem, tanquam effectum augere; idque eo magis, quo plus ab igne simul calefacta sint. Sic Motus Vitalis vel & particularis, ad sustentandam in parte vitam, summe necessarius, incitatur; & quæ inde dependent actiones spontaneæ, *Pus* concoquentes, nimis languidæ, instigantur; liquatio eorum, quæ calore dissolvi debent, ut in *Pus* abeant, perficitur. Hisce modis calefacientia ad *Suppurationem* proficiunt.

SED præterea etiam alia officia ad *Suppurationem* præstant varia Medicamentorum jam nominatorum genera.

Motum
intestinum
inferendo.

Motum quendam intestinum, inter stagnantes, vel in cavum depluentes humores excitant. Partium heterogenearum in unum liquidum homogeneum miscela, sine motu intestino nullo modo fieri potest. Multa enim tenaciora sunt, quam quod facile, & sine

II. Hoofdd. Hoe *Etterm. Midd.* enz. 53

te verminderen, of koude aanbrengen, de *Verettering* bevorderen.

5. Verwarmende Middelen worden ook zeer dikwils, op een deel, 't welk tot *Verzweering* staat over te gaan, met vrugt gelegd. 'Er wordt een bepaalde trap van warmte vereischt, als de *Verettering* naar behoren zal geschieden; en als deze ontbreekt, gaat het niet wel; gelyk te voren getoond is. Prikkelende Middelen, die gezegd worden heet te zyn, kunnen de beweging in de vaste deelen vermeerderen, en gevolgelyk ook de warmte, welke eene uitwerking hier van is; en dit zo veel te meer, naar mate ze door het vuur teffens warm gemaakt zyn. Dus wordt de algemeene beweging des Levens, of ook wel de byzondere, welke tot onderhoud van het leven in het deel, ten hoogsten noodzaaklyk is, aangezet; en alle de van zelfs ontstaande werkingen, welken hier van afhangen, en den *Etter* koken, indien ze te traag zyn, voortgezet; de smelting van de deelen, welke door warmte moeten ontbonden worden, om in *Etter* overtegaan, wordt volbragt. En op deze wyze zyn verwarmende Middelen nuttig om de *Ettermaking* te bevorderen.

MAAR de onderscheide soorten van Hulpmiddelen, welken nu opgenoemd zyn, doen, behalven 't gene gezegd is, nog andere diensten ter voortzetting van de *Verzweering*.

Zy verwekken een zekere inwendige beweging onder de vogten, welken nu stilstaan, of in de holte vallen. De vermenging van ongelykkaartige deelen tot eene gelykaartige vloeistoffe, kan zonder zulk eene inwendige beweging niet geschieden. Want vele derzelven hangen te vast aaneen, dan datze zonder tuschen-

De hitte te vermeerderen.

Een inwendige beweging te veroorzaken.

sine excitato quodam motu, in liquorem, *Puri* similem solvantur. Medicamenta natura calida; quin & cujuscunque naturæ fuerint, igne calefacta, parti, Abscessum minitanti imposita, ejusmodi motum inducere valent. Fermenta & Fermentantia, aliaque motu intestino gaudentia, motum aliqualem in parte excitando, vel præsentem augendo, simile quid, minori autem cum efficacia, efficere valent.

Putredinem inducendo.

Dein levioris Putredinis principium inducunt. Putredo, in corpore vivente, vocatur dispositio talis, qua fluida a propria natura adeo degenerant, ut mutua partium commixtio soluta; solidorum nexus adeo debilitatus sit, ut leviori facta impresione, in statu sano facile superabili, rumpantur. Hujusmodi Putredo in humoribus generari oportet, ut *Suppuratio* fiat. Similis quædam dispositio in solidis, Membrana præcipue Cellulosa, requiritur, ut ruptura, ad cavum faciendum necessaria, contingat. Humiditas cum caliditate conjuncta, ad partes animalium applicatæ, eas in putredinem disponunt. Humectantia quæcunque, igne calefacta, vel cum calefacientibus mista, talem in parte suppurante statum producere valent. Oleosa & Pingua iis addita effectum augent & accelerant; quatenus suapte natura, calore applicato, facile & cito putre-

komst van zodanig eene beweging , in eene vloeistoffe , als *Etter* , gemaklyk kunnen ontbonden worden. De Hulpmiddelen , welke van aart heet zyn ; ja ook alle , van hoedanig eenen aart zy mogen zyn , door het vuur heetgemaakt , en op het deel 't welk *Verzweering* maakt , gelegd , kunnen zodanig eene beweging veroorzaken. Zuurdeeg , gistende dingen , en andere , welken een inwendige werking hebben , kunnen , door zekere beweging in het deel te verwekken , of die 'er reeds is , te vermeederen , ook iet zulks , hoewel met minder vermogen , uitwerken.

Daarenboven veroorzaken ze ook een begin-^{Rottingte}fel van ligte Verrotting. Verrotting wordt , in ^{bewerken,} een levend lighaam , genoemd zodanig een staat , waar door de vogten zo zeer van derzelve aart afwyken , dat de onderlinge vermenging verloren ; de samenhang der vaste deelen zo verzwakt is , datze door een geringe aandoening , welke in de gezonde staat ligtelyk wederstaanbaar is , verbroken worden. Zulk eene Verrotting moet in de Vogten verwekt worden , als 'er *Verettering* zal geschieden. Een dergelyke staat in de vaste deelen , inzonderheid in het Vetvlies , is ook nodig , op dat 'er eene verbreking gebeure , welke om eene holte te maken noodzaaklyk is. Vogtigheid met warmte samen gevoegd , op deelen van dieren werkende , doen dezelve naar verrotting overslaan. Allerhande bevogtigende Middelen , door het vuur heetgemaakt , of met zulken , die verwarmende zyn , gemengd , zyn bekwaam om zodanig eene gesteidheid in een deel , 't welk verzweeren moet , te veroorzaken. Olyen en Vettigheden daar by gevoegd , vermeederen en verhaasten die uitwerking ; voor

trescunt; eoque citius, quo ranciditati, h. e. Putredini, ante applicationem, propiora sunt. Quamobrem a variis Autoribus, præ aliis commendantur. Tandem & hisce ruptura externa, avide desiderata ab ægris, ne cultello chirurgico se submittere cogantur, promovetur & perficitur.

Videmus ergo ex hisce, ut ego opinor, clarissime, quot, quibusque modis *Suppuratio* Medicamentis promoveri possit; quid quælibet, applicata cum judicio, specificè agant; quid alia, ex variis, diversarum virtutum, conjuncta, in bonum *Suppurationis* contribuere valeant; quando & quibus in casibus, quævis intentioni chirurgicæ satisfaciant, & *Suppurationem* re ipsa adjuvent.

Digestiva
pleraque
similibus
modis o-
perantur.

DIGESTIVA quod attinet, Vulneribus vel Ulceribus applicanda, ut *Puris* generatio cum adjuvetur tum corrigatur; vel similibus, ut de Suppuratoriis dictum est, modis, operantur, vel ab iis non multum diversis. Differunt maxime in eo, quod ipsi quasi humido, in *Pus* transformando, & ruptis ex partibus effluenti, admisceantur; ipsis partibus læsis, ex quibus originem trahit *Pus*, applicantur; & in ipsum cavum, in quo concoquitur, intrudantur. Recenti vulnere applicata ea *Digestiva* evadunt, quæ

zo veelze uit eigen aart, als 'er warmte bykomt, ligtelyk en fchielyk rotten; en te eerder, naar mate dezelve, voor datze aangelegd worden reeds naby garftig, d. i. rottende zyn. Om welke reden zodanige van verfcheide Schryvers, voor anderen welken versch zyn, aangeprezen worden. Eindelyk wordt ook de uitwendige doorbreking, die van de lyders zo heftig begeerd wordt, om niet genoodzaakt te zyn zich onder het mes van den Heelmeester te be-
 geven, hier door bevorderd en uitgewerkt.

Wy zien derhalven hier uit, zo ik acht, zeer klaar, op hoe vele en hoedanige wyzen de *Ettermaking* door Hulpmiddelen kan bevorderd worden; wat ieder derzelven, met oordeel aangelegd, in 't byzonder uitwerken; wat andere uit verfcheide dingen van verfchillende kragten famengesteld, ten nutte van de *Ettermaking* konnen toebrengen; wanneer en in welke gevallen, elk derzelven aan het oogmerk van den Heelmeester voldoen, en de *Etterwording* met 'er daad behulpelyk zyn.

WAT de *Dragtmakende* Middelen aanbelangt, welken op Wonden en Zweeren gelegd worden, zo om de voortkomst van *Etter* te bevorderen als te verbeteren; dezen werken op gelyke wyzen, als van de *Ettermakende* gezegd is, of weinig daar van verfchillende. Zy verfchillen van deze voornamelyk hier in, datze als met het vogt, 't welk in *Etter* veranderen moet, en uit de verbroken deelen uitzypt, gemengd worden; en op de beledigde deelen zelve, uit welken de *Etter* zynen oorsprong heeft, gelegd en in de holte zelf, waar in hy bereid wordt, ingebragt worden. Alle zulke Middelen, op een verfche Wond gelegd, worden *Dragtmakende*

Dragtmakende middelen werken meest op gelyke wyzen.

quæ aëris accessum & frigoris injurias ar-
cendo, Inflammationi oriundæ, sine qua
nullus *Puris* exortus, locum concedunt;
instantem jam, vel & præsentem, si vehe-
mens fit; moderantur: vel justo minorem,
adaugent.

Crustam
in lapsum
disponen-
do.

In Ulcere inveterato, Crusta vel forditiæ
infecto, Relaxantia, crustam & forditiem
humectantia; ut nexu soluto, excidant;
Digestionem promovent vel restituant.

Laxitatem
partium
corrigen-
do.

Si vero, ex ruptis magno numero cellu-
lis, vel vasculis Membranæ Cellulosæ ni-
mium dilatatis; materia prodeat, tenuitate
simul & copia peccans; stimulantia Balsa-
mica & Resinosa, rigiditatem & motum in-
staurantia *Digestioni* opitulantur. Adstrin-
gentia stricte dicta, idem efficiendo, *Di-
gestionem* promovent; dum nimium humo-
rum adfluxum coërcent; effluentem deti-
nent; ut longiori mora; partibus tenuiori-
bus dissipatis, vel venarum minimarum o-
sculis resorptis, in laudabile *Pus* transmu-
tentur.

Ichor si-
milibus
corrigi po-
test.

In Ulceribus malignis, fortiora adstrin-
gentia, simile quid præstando, ichorosam
materiem inspissare, & in *Pus* bonum
quandoque transformare valent.

Middelen, welken de toegang van de Lugt, en de ongemakken van de Koude weerende, gelegenheid geven, dat 'er Ontfteeking kan komen, zonder welke nooit *Et er* voortkomt; en zo deze reeds begint te ontstaan; of tegenwoordig, maar alte heftig is, matigen: of te gering zynde, vergroten.

In een verouderde Zweer, welke met een korst of vuilnis bezet is, wordt de *Dragt* bevorderd of hersteld door Weekmakende middelen, en die de korst en vuilnis bevogtigen; op datze, de samenhang weggenomen zynde, uitvallen.

Door de korst te doen vallen.

Maar indien 'er uit een groot getal verbroken Vet-holletjes, of uit de vaten van het Vetvlies, welken altezeer verwyd zyn; een stoffe komt die te dun en te veel is; zyn prikkelende Balsemagtige en Harsagtige Middelen, welken de sterkte en de beweging herstellen, nuttig om de *Dragt* te verbeteren. Samentrekkende Middelen, eigenlyk zo geheeten, zetten door het zelfde te doen, de *Dragt* voort; wylze de alte grote toevloed der vogten beletten; en de uitlekkende ophouden; op datze door een langer verblyf; de dunste deelen vervlogen, of door de mondjes van de kleinste aderlyke vaten wederopgenomen zynde, in een goeden *Etter* veranderd worden.

De flapheid der deelen te verbeteren.

In kwaadaartige Zweeren kunnen sterker samentrekkende Middelen, met dergelyke werking te doen, de dunne kwaadaartige stoffe dikker maken, en somtyds in goeden *Etter* doen veranderd worden.

De dunne stoffe kan ook door dergelyke verbeterd worden.

CAPUT TERTIUM.

*Medicamentorum*PUS MOVENTIUM *Classes.*

Suppuratoria Medicamenta quænam & qualia.

SUPPURATORIA Medicamenta constituunt ea omnia, quæ generali quadam actione, vel peculiari virtute, five unico five pluribus simul Symptomatibus, ad Maturationem necessariis, excitandis vel promovendis seu adjuvandis inservire possunt. Magna hic prodiret Remediorum caterva, quando omnia, quæ in Materie Medica cognita, ad hanc rem apta sunt, congerere vellem: imo finis inveniri vix posset, si per singula quæque divagari animus esset, tam simplicium quam compositorum, quin ad *Suppurationem*, quodam saltem in statu, aliquid efficere valerent. Sufficiet quædam eligere, eaque in *Classes*, qualitatum ratione habita, seorsum reponere. *Suppurationis* status quicumque primarius, seu determinata intentio Medici vel Chirurghi, *Suppurationem* promovere conantis singularem Medicamentorum *Classem* efformabit; quorum specialem delectum, Symptomatum, *Suppurationem* vel antecedentium vel concomitantium varietas tandem limitare debet. Selectis, in qualibet *Classe* propositis, quisque pro lubitu talia potest adjungere, quæ æqualibus virtutibus prædita videntur.

Clas-

DERDE HOOFDDEEL.

Verscheide Soorten van

ETTERMAKENDE MIDDELEN.

ETTERMAKENDE Middelen zyn alle de zoda- Welke en
 Enige, welke door zekere algemeene wer- hoedanige
 king, of byzondere kragt, een of meer Toe- Middelen
 valligheden, die tot de *Verzweering* noodzaaklyk Ettermakende zyn.
 zyn, verwekken, voortzetten of behulpelyk
 kunnen zyn. Welk eene opstapeling van Hulp-
 middelen zou hier niet te voorschyn komen;
 indien ik alle, die in de Lyst der Geneesmidde-
 len bekend, hier toe bekwaam zyn, wilde by-
 eenbrengen? ja 'er zou naulyks een einde te
 vinden wezen, indien ik alle, zo wel enkele
 als samengestelde Middelen, wilde byhalen,
 welken niet, ten minsten in zekere omstandig-
 heid, iet tot de bevordering der *Ettermaking*
 zouden vermogen. Het zal genoeg zyn eenigen
 uittekiezen, en met opzigt op derzelve hoe-
 danigheden, in byzondere Verdeelingen afte-
 scheiden. Ieder voorname staat der *Verettering*,
 of bepaald oogmerk van den Genees- of Heel-
 meester, die de *Ettermaking* tragt te bevorde-
 ren, zal een onderscheide Soort van Middelen
 opgeven; de byzondere verkiezing van welken,
 de verscheidenheid van Toevallen, welken de
Etterwording voorgaan of volgen, eindelyk zal
 moeten bepalen. By de zulken, welke uitge-
 kozen, en op zekere Lyst gebragt zyn, kan een
 iegelyk, naar zyn behagen, zodanige byvoe-
 gen, welke van gelyke kragten schynen te we-
 zen.

Classis Prima.

Generalia, partem defendentia. PRIMAM itaque Classem componunt ea Medicamenta, quæ parti inflammatae, in *Suppurationem* abiturae applicata, Aëris externi accesum arcendo, calorem & humiditatem conservant & determinant. Hæc speciali virtute gaudere opus non est; vel ob nullas saltem proprietates insitas eliguntur; & vel simplicia, nulla præparatione adhibita, vel invicem mixta & subacta imponuntur; qualia sunt

Emplastica.

1. Emplastica dicta, quæ superficiei partis illita, vel apposita, tenaciter hærent; & præclusis meatibus, perspirationem arcendo, humiditatem & caliditatem intus continent. Frigide ut plurimum imponuntur, ut

Simplicia, *Pix,*
Resina,
Cera,
Oleum,
Adipes.

Composita ex hisce & similibus, ut

Emplastrum Basilicum minus.

Involventia calide applicata.

2. Simili modo agentia, calida & præparata imponuntur

Ra-

Eerste Verdeeling.

De eerste Verdeeling zal dan zodanige Hulp- Algemeene
 middelen opgeven, welken op een deel gelegd, ne, die
 dat ontstoken is, en in *Verzweering* moet over- het deel
 gaan, door de bykoming van de uiterlyke Lugt bescher-
 te weeren, de warmte en vogtigheid bewaren men.
 en besloten houden. Deze behoeven geene by-
 zondere kragten te hebben, of ten minsten ze
 worden om derzelve byzondere eigenschappen
 niet uitgekozen; en worden of op zich zelve,
 zonder eenige voorafgaande bereiding, of met
 andere vermengd en t' ondergebragt, aangelegd.
 Zodanige zyn

1. De plakkende Middelen, welken over de Plakkende
 oppervlakte van een deel gestreken, of opge- Middelen.
 legd, daar aan vast kleeven; en door de mond-
 jes van de Huid te verstoppen, en de uitwaas-
 feming te weeren, de vogtigheid en warmte
 besloten houden. Deze worden in 't gemeen
 koud aangelegd, gelyk

Enkele, *Pik,*
Hars,
Was,
Oly,
Smeer van Dieren.

Samengestelde uit deze en dezen gelyke, als

de kleine Konings Pleister.

2. Die op gelyke wyze werken, maar warm- Omvan-
 gemaakt en toebereid opgelegd worden: gende,
warm ge-
bruikt.

Ra-

Rapa,
Semina Avenæ,
Hordei,
Lini,
Panis biscoctus,
triticeus,
secalinus.

Liquores excipientes, quibus permiscentur vel incoquantur

Aqua,
Cerevisia,
Lac Vaccinum.

Horum Composita præcipue sunt Fomenta & Cataplasmata, pro lubitu Artificis concinnata.

Clasfis Secunda.

Relaxantia Intumescentiam & Rupturam adjuvantia. Vegetabilia mucilaginosæ.

SECUNDA Clasfis ea comprehendit, quæ partes, quibus applicantur, relaxare valent, eaque virtute Intumescentiam & Rupturam facilem reddunt. Hoc præstant, I. Ejusmodi Vegetabilia, quæ succo aquoso & mucilaginoso prædita, partes humectando, & suboleoso quasi mucos involvendo, facile extensiles reddunt, ut

Simplicia, Radices Althææ,
Symphiti,
Liliorum alborum,

Her-

Raapen,
Haveren Gort,
Garsten Gort,
Lynzaad,
Beschuit,
Terwen Brood,
Roggen Brood.

De Vogten waar mede deze Middelen vermengd of gekookt worden, zyn

Gemeen Water,
Bier,
Koejen Melk,

De Samenstellingen welke hier uit gemaakt worden, zyn voornamelyk Stovingen en Pappen, naar 't goeddunken van den Konstoefenaar toegesteld.

Tweede Verdeeling.

DE tweede Verdeeling vervat zulke Middelen, welken de deelen, waaropze gelegd worden, kunnen verflappen, en door die kragt de Zwelling en de Verbreking gemaklyk maken. Hier toe behoren

1. Zodanige uit de Gewasfen, welke een wateragtig en slymerig fap in zich hebbende, door de deelen te bevogtigen, en als in een half olyagtige slym te omvangen, ligt rekbaar maken, als

Verflap-
 pende mid-
 delen, die
 de Zwel-
 ling en
 Verbre-
 king be-
 vorderen.
 Gewasfen
 die Sly-
 merig van
 aart zyn.

Enkele, *Wortelen van Heemst-Wortel,*
Smeer-Wortel,
Bollen van witte Lelyen.

Herbæ Malvæ,
Althææ,
Verbasci,
Brançæ ursinæ,
Violaricæ,
Parietaricæ.

Flores Liliorum alborum,
Althææ,
Malvæ,
Verbasci,
Sambuci.

Fructus Caricarum pinguium,
Mespilorum putrescentium.

Semina in I Classe N°. 2 recensita.

Præterea Farinæ Fabarum,
Fænugræci,
Lupini,
Orobi.

Ex Animalibus, Mel,
Vitellus ovi.

Liquores excipientes in prima Classe
N°. 2 propositi, huc quoque referendi.

Oleosa &
Pinguia.

2. *Olea & Pinguia ex Vegetabilibus &*
Animalibus desumpta, quorum emolliendi &
relaxandi potentia, antecedentium virtute
prævalet, ut

Simplicia, Oleum Palmæ,

Ole-

III. Hoofdd. Soorten van *Ett. Midd.* 67

Kruiden *Kaasjes Bladen,*
 Heemst-Wortel,
 Wolle-Kruid,
 Beeren Klauw,
 Violen-Kruid,
 Glas-Kruid.

Bloemen van *Witte Lelyen,*
 Heemst-Wortel,
 Kaasjes-Bladen,
 Vlier.

Vrugten *Vygen,*
 Rottige Mispelen.

Zaaden welken in de I Verdeeling onder
N°. 2 zyn opgeteld.

Behalven deze, *Meel van Boonen,*
 Fænegriek Zaad,
 Lupinen,
 Erven.

Uit Dieren, *Honig,*
 Eyer-dooren.

De *Vogten* om aantemengen, welken in de
eerste Verdeeling, N°. 2. zyn voorgesteld,
moeten ook hier toe betrokken worden.

2. *Olyen* en *Vettigheden* uit *Gewasfen* en *Dieren* genomen, welke een groter kragt van week-
maken en verflappen hebben dan de voorgaanden, als Olyagtige en Vette dingen.

Enkele, *Palm-Oly.*

Oleum Raparum,
Olivarum.

Adeps Suillus, aliorumque
Animalium.

Medullæ variorum,

Sperma Ceti,

Butyrum non salitum.

Composita, *Oleum Liliorum alborum,*

Unguentum Althææ,

Basilicum.

Emplastrum Diachylon simplex,
de Mucilaginibus.

Hiscæ in Cataplasma. vel Emplastrum re-
ductis & mistis propositæ intentioni satisfieri
potest.

Classis Tertia.

Calorem
minuen-
tia.

TERTIAM Classem ingrediuntur, quæ
calorem inflammatorium, nimium sævien-
tem, minuendo, *Suppurationem* promo-
vent. Id quidem faciunt modo memorata
Vegetabilia secundæ Classis, si cum Aqua
subacta, vel cocta, tepide imponuntur.
Hæc motum attritumque minuendo, Re-
frigerantia dici possunt. Majori tamen cum
efficacia agunt, quæ potentia frigida, vel
& frigide quoque applicata, actu frigefa-
ciunt, ut

Sim-

III. Hoofdd. Soorten van *Ett. Midd.* 69

Raap-Oly,
Olyf-Oly,
Reuzel van een Verken en ande-
re Dieren,
M-rg van verscheide Dieren,
Wal-Schot,
Boter welke niet gezouten is,
Samengestelde, *Oly van witte Lelyen,*
Heemstwortel-Zalf,
Konings-Zalf,
Enkele Slympleister,
Pleister uit de Slymen,

Met dezen, tot een Pap of Pleister gemaakt en vermengd, kan aan het voorgestelde oogmerk voldaan worden.

Derde Verdeeling.

De derde Verdeeling bevat zulke Middelen, Die de Hitte verminderen. welken de hitte der Ontsteeking, alsze te sterk woedt, verminderende, dus de *Ettermaking* bevorderen. Dit doen wel de Gewassen in de Tweede Verdeeling opgenoemd, als dezelve met Water aangemengd, of gekookt, warm opgelegd worden. Deze kunnen gezegd worden Verkoelende te zyn, om dat zy de bewegingen wryving doen verminderen. Maar met grooter kragt werken egter de zulken, welke van aart koud zynde, of ook koud aangelegd, met 'er daad verkoelen, als

Refrige-
antia.

Simplicia, *Lens palustris*,
Folia Nymphaeae,
Hyoscyami,
Acetosae,
Poma acida,
Nitrum,
Sal Ammoniacum.

Composita, *Unguentum Populeum*,
 Excipientia, *Lac ebutyratum*,
Acetum.

*Clasfis Quarta.*Calorem
augentia.

QUARTA Clasfis ea recipit Medicamen-
 ta, quæ calorem adeo parvum, ut *Suppu-
 ratio* vel tardius procedat, vel non se-
 quatur, excitare vel augere possunt. Quo-
 rum quædam etiam sine antegressa præpara-
 tione vel miscela; alia cum aliis permista,
 & in formulam redacta adhibentur. Hujus-
 modi sunt

Motu in-
testino ca-
lefacien-
tia.

I. Quæ motu intestino gaudentia calent
 & calefaciunt.

Fermentantia, *Farina quævis cum*
Melle subacta,
Fermentum panis.

Putrescentia, *Stercus Bovinum*,
Suillum,
Caprillum,
Columbinum.

2. Quæ

III. Hoofdd. *Soorten van Ett. Midd.* 71

Enkele,	<i>Enden-Kroost,</i> <i>Bladen van Plompen,</i> <i>Bilzen-Kruid,</i> <i>Zuring,</i> <i>Zure Appelen,</i> <i>Sal-Peter,</i> <i>Ammoniak Zout,</i>	Verkoe- lende.
Samengefelde, Ontfangende,	<i>Popeljoen-Zalf,</i> <i>Karn Melk,</i> <i>Azyn.</i>	

Vierde Verdeeling.

DE vierde Verdeeling bevat zodanige Midde-
len, welken de Warmte, alsze zo klein is, dat
de *Verzweering* of langzaam voortga, of niet vol-
ge, kunnen aanzetten of vermeerderen. Som-
mige van dezen worden ook zonder eenige
voorafgaande bereiding of vermenging; anderen
met andere vermengd, en tot eene geschikte
Samenftelling gebragt, aangelegd.

Die de
Hitte ver-
meerde-
ren.

1. Zulken, welke eene inwendige beweging
hebbende warm zyn en verwarmen.

Die door
eene in-
wendige
beweging
verwar-
men.

Gistende, *Allerhande Meel met Honig door-*
kneed,
Zuurdeeg.

Rottende, *Koejen-Mest,*
Verkens-Mest,
Geiten-Mest,
Duiven-Mest.

Fragranti
& aroma-
tica virtu-
te pollen-
tia.

2. Quæ fragranti & aromatica virtute pol-
lencia, calorem motumque in parte augere,
& *Suppurationem* hac de causa incitare pos-
sunt; Resinosa præcipue & Gummosa.

Simplicia, *Ammoniacum,*
Galbanum,
Bdellium,
Sagapenum,
Elemi,
Styrax,
Ladanum,
Myrrha,
Opopanax,
Aloë,
Thus.

Composita, *Emplastrum Diachylon cum*
Gummi,
de Galbano cro-
catum,
Mellito.

Hæc vel simplicia & per se usui inserviunt,
vel Compositionibus immiscentur.

Fragranti
& volatili
aromate
prædita.

3. Fragranti & volatili aromate prædita.

Simplicia, *Herbæ Basiliconis,*
Matricariæ,
Majoranæ nobilis,
Salviæ,

Men-

2. Zulke die met een sterk riekende en geurige kragt voorzien, de Warmte en beweging in het deel kunnen vermeerderen, en hier door de *Verettering* voortzetten, voornamelyk Harsagtige en Gomagtige. Die sterk riekende en geurig zyn;

Enkele, *Gom Ammoniak,*

Galbanum,

Bdellium,

Sagapenum,

Elemi,

Styrax,

Ladanum,

Myrrhe,

Opopanax,

Aloë,

Wierook.

Samengestelde, *de Pleister van Diachylon met de Gommen,*

Galbanum met

Saffraan,

Meloten.

Deeze worden of op zich zelve en enkel, of in Samenstelsels gemengd, gebruikt.

3. Die welriekende en vlugge geurige deelen hebben. Die welriekende en vlug van deelen zyn.

Enkele, *Kruiden, Basilikom,*

Moederkruid,

Edele Majoraan,

Salie,

E. 5 *Kruis.*

Menthæ,

Rutæ.

Flores Chamæmeli,

Meliloti,

Trifolii odorati,

Croci.

Semina Anethi,

Fœniculi,

Cumini.

Penetran-
te virtute
calesfacien-
tia.

4. Quæ minus volatili, valde autem pene-
trante virtute calesfaciunt.

Simplicia, Herba Abrotani,

Artemisiæ,

Phellandrii,

Absinthii.

Semen Sinapi.

Grana Piperis.

Baccæ Lauri.

Radices Iridis,

Costi,

Aristolochiæ,

Zingiberis.

Liquor excipiens, Vinum.

Composita, Oleum Chamæmeli;

Rutæ,

Anethi,

Absinthii,

Trifolii oderati.

Hæc raro per se, sed vel invicem, vel cum
aliis, mista applicantur.

5. Quæ

III. Hoofdd. Soorten van *Ett. Midd.* 75

Kruis en Munt,
Wyn-Ruit.
Bloemen van Kamillen,
Meloten,
Zeven-Getyden-Kruid,
Saffraan.
Zaaden van Dille,
Venkel,
Komyn.

4. Zodanige, welken met een minder vlu- Die met
ge, maar zeer doordringende kragt verwarmen. een door-
dringende
kragt ver-
warmen.

Enkele, Kruiden, Averoorn,
Byvoet,
Felandrium,
Alst.

Mosterd-Zaad.

Peper-Korlen.

Laurier-Bezien.

Wortelen van Lisch,

Costus,

Osterlucy,

Gengber.

Vogt om in te mengen, *Wyn.*

Samengestelde, *Oly van Kamillen,*

Wyn-Ruit,

Alst,

Zevengetydenkruid.

Deze worden zelden op zich zelven, maar of
onder elkanderen of met andere vermengd, op-
gelegd.

5. Welke

Magna
acrimonia
irritantia.

5. Quæ magna acrimonia irritant.

Simplicia, *Radices Allii,*
Cepæ,
Squilla.

Harum prima & secunda aliquando sola, aliquando cum aliis combinatæ, tertia nunquam, nisi aliis permista in usum revocatur.

Acria simplicia & composita.

6. Acria, & ex acribus & calidissimis composita & præparata, aliis utplurimum adjutoriorum loco adjungenda.

Fel Taurinum,
Theriaca,
Sapo niger.

Hæcce commode quartam Classem determinare possunt, intentioni prædictæ utilia & satisfaciencia.

Hiscæ quæ jam proposita sunt, secundum Artis institutionem electis, & juxta Formularum regulas in Compositiones reductis, vel per se applicatis, omnibus omnino Indicationibus, ad *Suppurationem* requisitis, satisfieri posse mihi videtur.

Singulorum usus singularis vel generalis.

QUÆ in singulis Clasfibus recensita sunt Medicamenta, ut non ejusdem sunt utilitatis; sic ad indicationes singulares non sunt æque necessaria. Multa quidem ad scopum, quem

III. Hoofdd. *Soorten van Ett. Midd.* 77

5. Welke met eene grote scherpte prikkelen. Met eene

Enkele, *Bollen van Look,*
Ajuin,
Zee-Ajuin.

groote
scherpte
prikkelen.

De eerste en tweede van dezen worden fomtyds alleen, fomtyds met andere samengevoegd, de laatste nooit dan met andere vermengd, gebruikt.

6. Scherpe, en uit scherpe en zeer heete samengestelde en bereide Middelen, welken gemeenlyk by andere gevoegd worden om de kragt te vermeerderen. Scherpe
Middelen,
enkele en
samenge-
stelde.

Osse-Gal,
Tberiaak,
Zwarte Zeep.

Deze kunnen bekwamelyk de vierde Verdeeling besluiten, als nuttig en voldoende aan 't voorschreven oogmerk.

Met deze welken nu voorgesteld zyn, volgens aanwyzing van de Konst uitgekozen, en naar de regelen der Voorschriften tot Samenmengfels gebragt, of op zich zelve aangelegd, kan, zo 't my toefchynt, aan alle beogingen, welke tot bevordering van de *Ettermaking* noodzaaklyk zyn, voldaan worden.

DE Middelen, welke in iedere Verdeeling zyn voorgesteld, gelykze niet alle van dezelfde nuttigheid zyn, zynze ook niet tot alle byzondere beogingen noodzaaklyk. Vele derzelve zyn
Het Ge-
bruik van
ieder der-
zelve is of
algemeen
of byzon-
der.
no-

quem intendimus, requiruntur; alia vero correctorii vel adjutorii vices gerunt. Quædam aliorum dissolutioni solum apta & destinata sunt. Alia componendis Formulæ Excipientis seu Vehiculi loco inserviunt. Horum autem varia quoque, & proprietatibus vel indole valde diversa proposita inveniuntur: ut in qualibet Indicatione talia eligi possent, quæ aliis, Basim Compositionis constituentibus, maxime conveniunt; & Intentioni simul proficiunt. Sunt etiam quæ pluribus Indicationibus inservire possunt; ut deinceps, quando de usu Suppurantium fermo erit, uberius dicetur. Quamobrem, licet arctis hæ Clasfes determinatæ sint limitibus, haud raro quædam ex una alteraque Classe conjungere, non inutile, & peritisimis Chirurgis familiaris usus est.

Digestiva.

Digestiva
familia primæ & secundæ
Clasfis.

DIGESTIVA quod attinet, familia quæ ad *Suppurationem* obtinendam, proposita sunt, similibus Indicationibus, ad promovendam *Digestionem* optime respondent. Quæ in prima Classe Suppurantium enumerata sunt, ad *Digestionem* itidem profunt. Quæ in secunda Classe recensentur, Sorditiam vel Crustam, quæ *Digestioni* impedimento est, cadere faciunt. His addi possunt sequentia.

Sim-

nodig tot het oogmerk, dat men zich voorstelt; andere zyn maar om de vorigen te verbeteren en te helpen. Sommigen zyn alleen dienstig en geschikt tot oplossing van anderen. Anderen zyn om de Samenmengfels ter ontfanging en vermenging te dienen. Van zodanige zyn egter verscheiden, en die in aart en eigenschappen zeer veel van elkanderen verschillen, voorgesteld: op dat men, in iedere beoging, zulken zou kunnen uitkiezen, welken met andere, die het voornaamste van de Samenstelling uitmaken, de meeste overeenkomst hebben, en tegelyk de beoging vorderlyk zyn. Daar zyn 'er ook welken in meer dan eene beoging te pas komen; gelyk hier na, over het gebruik der Ettermakende Middelen breeder zal aangetoond worden. Waarom 't ook, schoon deze Verdeelingen zo naauw bepaald zyn, niet zelden nuttig is, sommige uit de eene en andere Verdeeling samentevoeegen; 't welk by de ervarenste Heelmeesters dikwils gedaan wordt.

Dragt Middelen.

WAT de *Dragtmakende Middelen* aanbelangt, zodanige als tot bevordering van de *Ettermaking* zyn voorgesteld, kunnen ook aan gelyke beogingen om de *Dragt* behulpelyk te zyn, voldoen. Die welke in de eerste Verdeeling der Ettermakende Middelen opgeteld zyn, zyn ook van dienst om *Etterdragt* te verwekken. Die in de tweede Verdeeling voorgesteld zyn, doen de Vuilnis of Korst, welke de *Dragt* verhinderen, scheiden. By deze kunnen de volgende gevoegd worden.

Dragtmiddelen zyn gelyk met die van de I. en II. Verdeeling.

Simplicita, *Propolis*,
Adipes inspissati.

Composita, *Unguentum Althææ*,
Basilicum,
Aureum.

Præterea *Digestioni* opitulantur

Præterea,
Calorem
& motum
augentia.

1. Quæ calorem & motum in parte adau-
gent, ut *Resinosa* & *Balsamica*, in quarta
Classe, N°. 2 enumerata, quibus addi licet

Simplicia, *Terebinthina*,
Balsamum Copayvæ,
Peruvianum,
Opobalsamum,
Olibanum,
Mastiche.

Composita, *Balsamum Arcei.*

Et præparationes *Gummi* & *Resinarum* a-
romaticarum, magis minusve compositæ, ut

Tinctura Myrrhæ,
Aloës,
Laccæ.

Adstrin-
gentia laxi-
tatem cor-
rigentia.

2. Quæ adstringendi virtute nimiam laxi-
tatem in parte corrigunt.

Simplicia, *Herba Alchimillæ*,
Folia Sabinae,

Nym-

Enkele, *Onvolmaakt Was,*
Uitgesmolten Smeer.
Samengestelde, *Heemst-Wortel-Zalf,*
Konings-Zalf,
Goude-Zalf.

Daarenboven zyn tot *Dragtmaking* dienstig

1. Zulke Middelen, welke de warmte en beweging in het deel vermeerderen, als Harsagtige en Balsmagtige, in de vierde Verdeeling, onder N°. 2 opgeteld; waar by nog kunnen gevoegd worden

Daar nevens, die de Hitte en beweging vermeerderen,

Enkele, *Terpentbyn,*
Balsam Copaive,
van Peru,
Opobalsam,
Olibanum,
Mastich.

Samengestelde, *De Balsam van Arcæus.*

En de bereidingen van geurige Gommen en Harsfen, meer of minder samengesteld, als

Tinctuur van Myrrhe,
Aloë,
Gom Lacc.

2. Die door samentrekkende kragt, de alte grote verflapping in het deel verbeteren.

Samentrekkende middelen, die de slapheid verbeteren.

Enkele, *Het Kruid Alchimille,*
Bladen van Zeven-Boom,

Nymphæa,

Quercus.

Muscus quercinus.

Flores Rosarum rubrarum,

Balaustiorum.

Composita, Mel Rosarum,

Aqua Calcis,

Divina Fernelii.

Escharo-
tica.

3. Escharotica, ex vetusto novum ulcus
quasi formantia.

Mercurius sublimatus,

Butyrum Antimonii.

III. Hoofd. Soorten van *Ett. Midd.* 83

Plompen,
Eike Boomen.

Eiken-Mosch.

Bloemen van rode Rozen,

Granaten.

Samengestelde, Rozen Honig,

Kalk-Water,

Het Sublumaat - Water van

Fernelius.

3. *Bytende Middelen, welke als van een Bytende*
verouderde een versche Zweer maken. Middelen.

Kwik-Sublumaat,

Boter van Spies-Glas.

CAPUT QUARTUM.

Medicamentorum

PUS MOVENTIUM

Usus in Morbis externis.

Suppuratoria ubi conveniant.

QUANDO Inflammatio in quadam parte ingens fit; ejusque Symptomata, post Medicamentorum Resolventium rite institutum usum persistant, vel augeantur perpetuo; Affectum benigna Resolutione sanari non posse novimus. *Suppurationem* tunc expectare oportet; sine qua nulla liberatio partis speranda, eamque omnibus viribus promovere. Varius autem morbi inflammatorii status, major minorve Actionum spontanearum, in *Suppurationem* inclinatio, vel & properatio; ætas præterea, temperies & quæ adsunt Symptomata, varia ac diversa Remedia, ad prædictum finem obtinendum indicant.

Calor & humiditas in parte conservanda.

IN omni Inflammatione, ad *Suppurationem* tendente, & omni *Suppurationis* statu, conandum est, quod sæpius jam innuimus; ut calor & humiditas in parte conserventur: & in multis admodum casibus nihil præterea requiritur. Emplastica sola, vel Emplastorum more agentia ad id efficiendum sufficiunt.

Emplastici.

Formula omnium simplicissima, Emplastrum

VIERDE HOOFDDEEL.

Het Gebruik van

ETTERMAKENDE MIDDELEN

in uitwendige Gebreken.

WANNEER de Ontsteeking in zeker deel groot is, en derzelve Toevallen, na een behoorlyk gebruik van Oplosfende Middelen, blyven duren, of nog gestadig vermeerdren; is men verzekerd, dat het Gebrek niet door een goedaartige Verdwyning ter genezing zal komen. Dan is men verpligt *Verzweering* af te wagten, zonder welke men geen hope kan hebben dat het deel gered zal worden; en dezelve met alle pogingen te bevorderen. Maar de verschillende staat der Ontsteeking, de meerder of minder gereedheid, of verhaasting van de natuurlyke Werkingen tot *Verettering*; beneffens de ouderdom, gematigdheid en de Toevallen welken 'er by zyn, eischen onderscheiden en zeer verschillende Middelen om het voorzegde einde te bereiken.

Wanneer
Ettermakende
middelen,
te pas ko-
men.

In allerhande Ontsteeking, welke tot *Verzweering* helt, en in allerlei staat van *Verzweering*, moet men tragten, gelyk reeds meermalen gezegd is; dat de warmte en vogtigheid in het deel gehouden worden: en in zeer vele gevallen wordt niets meer dan dit alleen vereischt. Plakkende Middelen alleen, of alles wat als deze werkt, zyn genoeg om dit uittewerken.

De warmte en vogtigheid moeten bewaard worden.

De allereenvoudigste Toestel is een Pleister, Door Plakkende of middelen.

strum est, sive ex simplici corpore præparatum, sive variis mixtum & compositum.

Pix ad Linteum vel Alutam extensa, & parti applicata, *Suppurationem* promovet.

Si tenacius adhæserit, quam conveniat; *Pix* cum æquali *Sevi* & media *Olei* parte liquata, ad usum appropriari potest.

Ex *Resina* & *Cera* cum *Adipe*, æquali copia permistis, simile Medicamentum præparatur.

Quod hisce simile in Pharmacopoliis præparatum prostat, *Emplastrum Basilicum*, scopo satisfacit. Si tumor non sit valde extensus, & pleraque, quæ ad *Suppurationem* necessaria sunt requisita, adfuerint; *Maturatio* ex voto succedit.

Idem efficitur aliis Medicamentis, partem involventibus, tepide, vel calide applicatis, simplicibus vel compositis.

Cataplasmatum Forma præ omnibus aliis Formulis, ad quamcunque Intentionem *Suppurationis* promovendæ conducit. Parti etenim nimia tenacitate nullam parit molestiam; & mollitie sua omni loco facile appropriari potest; ab igne, prout requiritur, calefieri; & calorem diu retinere. Nam quod crudum vocatur, raro ad *Suppurationem* convenit; nisi ex farinosis cum *Melle* subactis, in quibus, calido loco si applicentur, fermentatio & calor aliqualis oritur; cæterum frigiditate nocet.

Involventibus calide applicatis.

Cataplasmatum requisita.

IV. Hoofdd. Gebruik van *Ett. Midd.* 87

of uit een enkelvoudig ding bereid, of uit meer gemengd en samengesteld.

Pik op een stuk Linnen of Zeemleder gestreken, en op het deel gelegd, bevordert de *Verettering*,

Indien dit te veel kleeve, kan men de *Pik*, met evenveel *Reuzel*, en half zo veel *Oly* gesmolten, tot het gezegde gebruik bereiden.

Uit *Hars* en *Was* met *Reuzel*, van ieder evenveel, onder elkander gemengd, kan een diergelyk middel toegefteld worden.

't Welk hier aan gelyk, in de Artzenywinkels gereed gehouden wordt, de *Konings-Pleister*, voldoet aan dit oogmerk. Indien het gezwel niet zeer groot zy, en de meeste omftandigheden welken hier noodzaaklyk vereischt worden, 'er by tegenwoordig zyn; gelukt de *Verettering* naar wensch.

Het zelfde kan uitgewerkt worden door andere Middelen, welken het deel omvangen, warm of heet opgelegd, het zy enkele of samengestelde.

De Gedaante van een Pap, is boven alle andere Toestellingen bekwaam, om allerlei beogingen ter bevordering van de *Ettermaking* te voldoen. Want ze maakt het deel geene moeilykheid, door al te vast te kleeven; en kan, wegens der zelve zachtheid, op alle plaatsen gemaklyk aangevoegd; op het vuur warm gemaakt worden, naar dat het nodig is, en de warmte lange behouden. Want het gene men een Raauwe Pap noemt, komt zelden tot de *Verettering* te pas; ten zy dan uit meelagtige dingen met *Honig* aangemengd, in welken alsze op een warme plaatse gelegd worden, eene gisting en eenige geringe warmte ontftaat; anders isze wegens de koude nadeelig. Hoe eenvoudiger een Pap zy en uit minder dingen samengesteld, hoe

Die het
deel met
warmte
omvangen.
Vereisch-
ten van
een Pap.

cet. Quo simplicius & minus compositum fuerit Cataplasma, eo melius; modo Intentioni respondeat. Quo major Medicamentorum farrago Formulam ingreditur, eo facilius error in electione committitur; & quæ dissimilia sunt, tanquam similia conjunguntur; quod Chirurgo turpe & ægro noxium evadit. Notandum, ne Vehiculo vel Liquore excipiente nimium humectetur; id enim caloris conservationi maxime obest; contra quoque, ne nimiam siccitatem habeat: quoniam tunc calefacit quidem, sed exsiccat simul, quod non intenditur. Pinguia & Oleosa modica quantitate addita exsiccationem arcent.

Cataplasma simplex.

Rapæ ad mollitiem coctæ, vel sub cineribus asfatæ, Cataplasmatibus calidi simplicissimi forma, satis bonum præbent Suppuratorium.

Semina *Avenæ* vel *Hordei*; vel *Lini*, ex quibus oleum est expressum; tenuissime trita, cum *Aquæ* tanta copia cocta; ut pultis spissioris consistentiam acquirant; calide parti imposita & firmata, bis terve de die renovata; dicta operandi methodo *Suppurationem* procurant.

Panis secalinus, *triticeus*, sive *biscotus*, minutim contritus; vel in *Aqua* ad teneritudinem maceratus, & ad pultis consistentiam coctus, super linteum extensus, & parti in *Suppurationem* transeundæ adaptatus; *Pus* in cavo ex voto concoqui facit.

Mira

beter; alsze maar naar de beoging geschikt is. Hoe meerder ophoping van Middelen in een Toefstet ingevoegd worden, hoe ligter in de verkiezing misflag begaan wordt; en dingen welken zeer ongelyk zyn, als van eenerlei aart samengevoegd worden; 't welk gelyk het voor den Heelmeester schandelyk, voor den lyder schadelyk is. Men moet zorg dragen, dat de Pap door te veel vogt waar medeze aangemengd wordt, niet te nat zy; want dit is nadeelig om lang warm te blyven; zo ook in tegendeel, datze niet te droog zy; om datze dan wel verwarmt; maar ook tegelyk verdroging maakt, 't gene tegen 't oogmerk is. Vettigheden en Olyagtige middelen, matiglyk 'er bygedaan, beletten het droog worden.

Raapen murw gekookt, of ook onder de asch gebraden, maken, onder de gedaante van eene allereenvoudigste warme Pap, een zeer goed Ettermakend Middel uit. Enkelvoudige Pap.

Haveren of *Gersten* Gort; of *Lynzaad* uit het welke de Oly is uitgeperst; fyn gewreven, en met zo veel *Water* gekookt; datze een dikke Pap gelyk zyn; warm op het deel gelegd en vastgemaakt, en twee of drie malen 's daags vernieuwd; kunnen op de gezegde wyze de *Verettering* voortzetten.

Roggen Brood, *Terwen Brood*, of *Beschuit*, fyn gewreven; of in *Water* zaft geweekt, en tot de dikte van een Pap gekookt, op een doek gestreken, en op het deel, welk tot *Verettering* moet overgaan, aangelegd, maken dat de *Etter* inwendig naar wensch bereid worde.

Mira quidem simplicitas; ipsis autem rei eventibus præmonstrata & confirmata.

Relaxan-
tibus Intu-
mescentia
partis au-
getur.

CUM vero *Suppuratio* præscriptis Remediis vel non, vel non fatis cito succesferit; & difficilis Intumescentia impedimento sit; talia applicari debent; quæ partes extensiles reddunt; & Intumescentiæ commodum præbent locum. Id effici potest iis vel ejusmodi Remediis, quæ in secunda *Suppurantium* Classe recensita inveniuntur.

Emplastro.

Emplastrum Diachylon simplex, & alia ejus generis plura, ad hanc Indicationem apta sunt. Præstat autem *Cataplasma*, ex dictis simplicibus præparatum; quale sequenti & multis aliis modis concinnari potest.

Cataplasmate.

Pulti ex Seminibus contritis antea præscriptæ, vel ex Pane præparatæ, addi possunt *Herbæ*, earumque partes, *Olea* quoque vel *Adipes*, quantum ad obtinendam Intumescentiam necesse judicatur.

Simplici.

Vel ꝑ *Caricar. ping.* q. f.

Coquantur in *Aqua* & contundantur in Pulpam. Addatur *Farinæ Fœnugræci* q. f. ad consistentiam Cataplasmatidis.

Magis
composito.

ꝑ *Radic. Althææ* Unc. VI.

Coquantur in *Aqua communi* ad
mel.

IV. Hoofdd. Gebruik van *Ett. Midd.* 91

Een verwonderlyke eenvoudigheid, maar door de uitkomsten der zake zelve aangewezen en bekrachtigd.

MAAR als de *Verettering* door het gebruik van de voorzegde Middelen of niet, of niet ras genoeg volgt; en de moeilykheid der *Zwellinge* hier van oorzaak is; moeten zodanige aangelegd worden, welken de deelen rekbaar maken; en dus gelegenheid tot *Zwelling* geven. Dit kan volbragt worden door zulke Middelen, welken in de tweede *Verdeeling* van de *Ettermakende* voorgesteld gevonden worden.

Door weekmakende Middelen wordt de *Zwelling* van het deel vermeerderd.

De *enkelvoudige Slyn leister*, en meer andere van dezen aart, zyn tot deze *Beoging* bekwaam. Maar beter is een *Pap*, uit de genoemde enkele Middelen bereid; hoedanig een op de volgende en veele andere wyzen kan toegesteld worden.

Een Pleister.

By de *Pap*, uit fyngewreve *Zaaden*, te worden beschreven; of die uit *Brood* bereid, kunnen *Kruiden* en derzelve deelen; ook *Olyen* of *Vettigheden* gevoegd worden; zo veel als tot het bevorderen van de *Zwelling* nodig geoordeeld wordt.

Een *Pap*.

Ofte, Neem *Vygen*, zo veel als genoeg is, Enkelvoudig.

Kookze in *Water*, en stampze tot een *Pap*. Voeg 'er by *Fæne-Griek-meel*, zo veel genoeg is, om de dikte van een *Pap* te maken.

Neem *Heemst-Wortelen* VI Uncen.

Meer samengesteld.

Laatze in gemeen *Water* gekookt worden tot

mollitiem; contufis & per cribrum trajectis addantur

Ol. Lilior. albor. Unc. I.

Farin. sem. Lini q. f.

Misceantur, & super Linteum extensa applicentur.

Folior. Malvæ Manip. II.

Flor. Verbasci Manip. I.

Herbæ & Flores exsiccandæ, contundendæ & per cribrum trajiciendæ prius; dein in pulverem redactæ, coquantur in *Aquæ & Lactis vaccini* fufficienti copia. Addatur inter coquendum

Panis biscocti triti quantum ad debitam consistentiam requiritur,

Mellis communis Unc. I §.

Butyri non saliti Drachm. VI.

Herbæ, Folia & Flores, exceptis iis, quæ recentes & succulentæ, eam ob qualitatem in usum trahuntur; contendantur & cribrentur semper, antequam Cataplasmati admisceantur. Sic etiam aliis Ingredientibus farina quælibet, vel contritus panis nunquam non admisceatur; pultem enim tenaciorem, magisque cohærentem reddunt.

Ut

IV. Hoofdd. Gebruik van *Ett. Midd.* 93

tot datze week zyn; dan gewreven en door een zeef gedrukt zynde, doe 'er by

Oly van Witte Lelyen I Unce.

Lyn-koek-meel zo veel als genoeg is.

Meng alles wel 'ondereen, en laat het, op een doek gestreken zynde, opleggen.

Neem *Kaasjes-Bladen* II Handenvol.

Bloemen van Violen Kruid I Handvol.

De *Kruiden* en *Bloemen* moeten eerst 'gedroogd, gestampt en door een zeef gezift; en zo tot een poejer gemaakt, in evenveel *Water* en *Koejen-Melk* gekookt worden. Onder het koken moet 'er bygedaan

Beschuit, fyn gewreven, zo veel als tot de behoorlyke dikte vereischt wordt,

Gemeene Honig I β Unce.

Ongezouten Boter VI Drachmen.

De *Kruiden*, *Bladen* en *Bloemen*, uitgenomen zulken, welke versch en sappig zynde, om die eigenschap tot het gebruik gekozen worden; moeten altyd gestampt en gezift worden, eer menze by een Pap vermengt. Ook moet altyd by allerlei Inmengfels eenig *meel* of gewreven brood gedaan worden; want dit maakt de Pap gebondener en beter samenhangende.

Op

Ut hæ simplicissimæ Formulæ, sic ex omnibus, quæ ejusdem sunt virtutis, pro lubitu, magis compositæ præscribi vel constitui possunt.

Calor
quandoque
moderan-
dus.

ALIQUANDO Inflammationis calor tantus est, ut nisi moderetur, Tumor in Gangrænam prius transeat, quam *Suppuratio* accesserit. In eo statu calorem minuenda, seu frigus inducenda adhibere oportet. Relaxantia omnia, qualia in secunda Classe enumerata sunt, id magna parte efficiunt: ut antea est demonstratum. Quando vero hæc sufficere non videantur, ad Refrigerantia, proprie dicta veniendum est, in tertia Classe reperiunda. Utraque vel sola Formulas ingrediuntur, vel mixta invicem combinantur. V. G.

Relaxan-
tibus &
Refrige-
rantibus.

Herbæ Brancæ Ursinæ,
Parietariæ à Manip. II.
Acetosæ recentis,
Hyoscyami à Manip. I.

Coquantur in *Lacte ebutyrato* ad teneritudinem; contritis omnibus addatur

Farinæ Lupinorum q. s. ad
consistentiam,
Nitri vulgaris Drachm. II.

Poma

IV. Hoofdd. Gebruik van *Ett. Midd.* 95

Op dezelfde wyze, als deze zeer eenvoudige Toestellingen, kunnen uit allerhande dingen, welken gelyke kragt hebben, naar een ieders verkiezing, meer samengefelde voorgeschreven en bereid worden.

SOMTYDS is de hitte der Ontfteeking zo groot, dat ten zy dezelve gemagtigd worde, het Gezwel tot Verfterving overgaat, eer de *Verettering* aankome. In dezen staat moeten zulke Middelen gebruikt worden, welke de hitte verminderen, of koude aanbrenge. Allerlei Verflappende middelen, als in de tweede Verdeeling zyn opgeteld, doen dit voor het grootste gedeelte: gelyk te voren aangewezen is. Maar wanneer deze niet genoeg schynen te voldoen, moet men tot Verkoelende Middelen, eigenlyk zo genoemd, overgaan; hoedanige in de derde Verdeeling gevonden worden. Beide maken alleen op zich zelve Samenstellingen, of worden ook onderling met elkander vermengd. By Voorb.

Neem <i>Kruiden van Beerenklauw,</i>	Door
<i>Glaskruid van ieder</i>	Verflap-
II. Handv.	pende en
<i>Versche Zuring,</i>	Verkoel-
<i>Bilzenkruid van ie-</i>	lende mid-
der I Handv.	delen.

Kookze in *Karnmelk* tot datze zaft zyn; dan alles klein gewreven zynde, doe 'er by

Lupynen Meel zo veel als genoeg is tot de dikte,
Salpeter II Drachmen.

Zure

Pomæ acida cocta vel asfata per se imponuntur.

℞ *Lentis palustris*,
Folior. recent. Nymphææ ā
 Unc. VI vel q p.

Coquantur in *Aqua communi* ad mollitiem; conterantur, ut sit æqualis pulticula; cui addatur

Panis biscocti contriti q. s. ad consistentiam.

Mixtis ex
 utrisque.

Eodem perfecte modo variis compositionibus, ex Relaxantium Classe petitis, alia Refrigerantia admisceri possunt; ut *Sal Ammoniacum*; & pro emolliendo Cataplasmate, loco *Olei* vel *Adipis*, *Unguentum Populeum*. *Acetum* cum æquali parte *Aquæ* permixtum accommodatum quoque præbet vehiculum.

Cautela
 necessaria.

Magna autem cum circumspectione in hisce procedendum est; ne Frigefacientia vel nimia copia, vel nimis diu applicata, frigore & constrictoria vi repellentia, spontaneas actiones, *Suppurationem* operantes, infringant potius quam adjuvent.

Corollaria.

Intelligitur hinc 1. *Cur Inflammatio in Abscessum tendens, ejusmodi Suppuratoriis pertractata, citissime quandoque in Gangrænam transeat.*

2. *Cur*

IV. Hoofdd. Gebruik van *Ett. Midd.* 97

Ziure Appelen kunnen gekookt of gebraden, alleen en op zich zelve aangelegd worden.

Neem *Enden Kroost*,
Versche Plompen-Bladen van ieder VI Uncen of zo veel als verkozen wordt.

Kookze in *Gemeen Water*, tot zaftheid; wryfze dan, op dat het een gelyk Papje worde; doe hier by

gewreven Beschuit, zo veel tot behoorlyke dikte nodig is.

Op gelyke wyze kunnen ook by verscheide Gemengd uit beide. Samenstellingen, uit de Lyst der Weekmakende middelen ontleend, andere welken Verkoelende zyn, gevoegd worden; gelyk *Ammoniak Zout*; en om de Pap week te houden, in plaatse van *Oly* of *Reuzel*, *Popeljoen-Zalf*. *Azyn* met de helft *Water* vermengd verschaft een zeer bekwaam vogt, om in te koken.

Men moet egter hier in met grote omzigtig- Nodige omzigtigheid. heid te werk gaan; op dat de Verkoelende middelen, te veel of te lang gebruikt, door de koude en famentrekkende kragt ook te rug dryvende, de eigenaartige werkingen tot de *Verettering*, niet tegenstaan, in plaatse van dezelve behulpelyk te zyn.

Hier uit kan men begrypen 1. *Waarom een Gevolgen.* *Ontsteeking welke in een Ettergezwell stondt overtegaan, met diergelyke Ettermakende middelen behandeld, somtyds zeer schielyk tot Versterving overga.*

G

2. *Waar-*

2. *Cur loco Abscessus sæpe Induratio post Inflammationem relinquatur.*

Calor sæpe
augendus.

Formulis
I Clasfis
calefacien-
tia posfunt
addi.

SÆPIUS multo contrarium obtinet: Motum nempe & Calorem, ubi *Pus* fieri debet, languere; & *Suppurationis* opus vel non, vel tardius iusto absolvi. Medici tunc vel Chirurgi munus est, Actiones spontaneas incitare Medicamentis, motum & calorem in parte augmentibus vel excitantibus. Posfunt in hunc finem Formulis in primo casu præscriptis addi talia, quæ infita virtute calefacientia & stimulantia sunt, in quarta Classe reposita; vel ex iis solis Formulæ concinnari.

Compositioni antea propositæ, ex *Resina*, *Cera* & *Adipe*, æquali copia sumtis, dupla quantitas *Myrrhæ*, alteriusque Gummi aromatici, in pulverem tenuissimum contriti admisceri facile potest.

Emplaftra in quarta Classe prolata utilia sunt.

Formulæ.

Vel ꝑ *Micæ panis* q. p.

Coquatur in *Lacte vaccino*, ut sit puls modice spissa. Hujus libræ ꝑ addantur

Gummi Galbani cum *Vitello*
ovi soluti Unc. I.

Flor. Croci pulver. Drachm. ꝑ.

Mi-

IV. Hoofdd. Gebruik van *Ett. Midd.* 99

2. *Waarom in plaats van een Ettergezwell menigmaal eene Verharding na eene Ontsteeking overblyve.*

MAAR meermalen wordt het tegendeel ondervonden: dat namelyk de Beweging en Hitte, waar *Etter* gemaakt moet worden, te weinig zyn; en het werk van de *Etterwording* of niet, of al te langzaam tot volkomenheid rake. Dan is het de pligt van den Genees- of Heelmeester, de Werkingen der nature op te wekken, door Middelen, welken de beweging en warmte in het deel vermeerderen of aanzetten. Tot dit einde kan men by de Voorschriften in het eerste geval voorgesteld, zulke Middelen voegen, welken door eigenaartige kragt verwarmende en prikkelende zyn, in de vierde Verdeeling ter neergefeld; of uit zulken alleen Samenstellingen bereiden.

De Hitte moet dikwils vermeerderd worden.

Tot de Voorschriften van de I Verdeeling kunnen Verwarmende middelen gevoegd worden.

By de Bereiding boven voorgesteld, uit *Hars*, *Was* en *Reuzel*, van ieder evenveel genomen zynde, kan men gemaklyk tweemaal zo veel *Myrrhe* of eenige andere welriekende Gom, tot een fyn poejer gewreven, vermengen.

De Pleisters in de vierde Verdeeling voorgesteld zyn ook hier goed.

Of, Neem *Kruim van Brood* zo veel men wil,

Voor-
schriften.

Kook het in *Koejen Melk*, tot dat het een matig dikke Pap worde. By een half Pond hier van, doe

Gom Galbanum met een *Eyerdor* geklopt en t'ondergebragt 1 Unce.

Saffraan gepoejerd β Drachm.

G 2

Meng

Misceantur, & extensa super linteum duplicatum, applicentur.

Simili modo, cuicumque Formulæ simplicissimæ, Calefacientia quædam adjici possunt. Relaxantia cum Calefacientibus facile & bono cum successu combinantur, ut:

ꝛ *Folior. Althææ,*
Violaria,
Herb. Majoranæ nobilis,
Basiliconis ā Manip. I.
 vel q p.
Flor. Lilior. alborum,
Sambuci,
Chamæmeli,
Meliloti ā Manip. ꝑ.

Coquantur cum sufficiente copia *Cerevisiæ fermentatæ*, Addantur

Farinæ Orobi q. f. ad consistentiam,
Olei Chamæmeli Unc. I.

Calefacientibus folis.

Si vero motus magis incitandus; ex calefacientibus folis Formulæ conficiuntur.

Simplicibus.

Massa farinacea cum *Melle* subacta, & in Fermentationem acta, lenissimum tantum calorem parti imprimere valet.

Animalium Stercora calide applicata, vel &

IV. Hoofdd. Gebruik van *Ett. Midd.* 101

Meng alles onder malkander, en op een doek gestreken zynde, leg het op.

Op gelyke wyze kunnen by ieder eenvoudigste Toestelling eenige Verwarmende dingen gevoegd worden. Weekmakende en Verwarmende Middelen worden gemaklyk en met nut samengevoegd.

Neem *Bladen van Heemst-Wortel,*
Violenkruid,
Kruiden van Edele Majoraan,
Basilikom, van ieder I Handv. of
zo veel men wil.
Bloemen van Witte Lelyen,
Vlier,
Kamillen,
Meloten van ieder
§ Handv.

Laat deze gekookt worden in genoegzaam wel *uitgegist Bier,* en 'er dan bygedaan

Meel van Erven zo veel genoeg
is tot de dikte,
Oly van Kamillen I Unce.

Maar indien de beweging sterker moet aangezet worden; maakt men de Samenstellingen geheel en al uit Verwarmende middelen. Door Verwarmende middelen alleen.

Deeg van Meel met *Honig* gemengd, en tot Enkele Gisting gebragt, kan slegts eene geringe warmte in het deel verwekken.

Mest van verscheide Dieren, warm opgelegd,
G 3 of

& aliis Compositionibus addita, optimum Suppuratorium præbent; modo fœtore ingrata non esent.

Cepæ coctæ, vel sub cineribus asfatæ & contusæ, per se Cataplasma suppurans calefaciens constituunt.

Compo-
fitis.

Vel ꝛ *Folior. Menthæ,*
Rutæ,
Abrotani,
Absinthii,
Flor. Trifolii odorati ā Manip. I.
Radic. Aristolochiæ rotundæ,
Baccar. Lauri ā Unc. I.

Coquantur in *Vini & Aquæ* partibus æqualibus. Addantur

Ceparum sub cineribus asfatarum N. II.
Farinæ Fabarum q. s. ad consistentiam.

ꝛ *Radic. Iridis,*
Costi ā Unc. I.
Herb. Matricariæ Manip. III.
Flor. Croci Drachm. I.
Semin. Anethi,
Cumini ā Drachm. II.

of ook by andere Samenmengfels gevoegd, is een zeer goed Ettermakend middel; maar de stank doet dezelve vermyden.

Ajuin gekookt of onder de asch gebraden en gestampt, levert op zich zelve een verwarmende Ettermakende Pap uit.

Of, Neem <i>Bladen van Kruis en Munt,</i>	Samenge-
<i>Rute,</i>	stelde.
<i>Averoon,</i>	
<i>Alst,</i>	
<i>Bloemen van Zevengetyden-Kruid</i>	
van ieder I Handv.	
<i>Wortelen van ronde Osterlucy,</i>	
<i>Laurier-Bezien</i> van ieder I Unce.	

Laat alles koken in evenveel *Wyn* als *Water*. Doe 'er by

Ajuin onder de asch gebraden II
in Get.
Boonen-Meel zo veel nodig is tot
de dikte.

Neem *Wortelen van Lisch,*
Costus van ieder I
Unce.
Moeder Kruid III Handv.
Saffraan I Drachme.
Zaaden van Dille,
Komyn van ieder II
Drachm.

Coquatur *Panis triticeus* tritus in *Aqua communi* ad Pultis dilutioris consistentiam; inspergantur tunc præscripta, in pulverem redacta & cribrata, ut Cataplasma fatis consistens efformetur; cui post coctionem *Vini* a. p. vel *Vini Spiritus*, si id requiratur, admisceri potest.

Hac Methodo, quæ & aliis Formulis applicari potest, parum virtutis fragantis inter coquendum perit.

Additis
stimulanti-
bus acri-
bus.

Hujusmodi Formulæ potest etiam *Fel Taurinum*, *Sapo niger*, vel & *Tberiacæ* admisceri, ut motus & calor incitentur magis (a).

Ad finem
Oleosa &
Pinguia
adjungere
oportet.

QUANDO ad maturitatem accedat Abscessus, partes externæ maxime relaxandæ sunt; ut ad rupturam fiant pronæ. *Oleosa & Pinguia*, sive simplicia sive composita, in secunda Classe N°. 2 exhibita, vel parti nudæ imponenda, vel magna quantitate Suppuratoriis, Cataplasmatibus præcipue, immiscenda. Hisce etenim levisima aliqualis Putredo inducitur, quæ partes rumpi facit. Cum vero Gangrænæ aliquod discrimen subfit; ea vel omittenda, vel parciori

CO-

(a) Ex dictis liquido constat, Relaxantia Calefacientibus æque ac Frigefacientibus cum fructu admisceri; Calefacientia autem & Frigefacientia, Relaxantia, & Adstringentia simul juncta, se invicem quoad effectum destruere.

IV. Hoofdd. Gebruik van *Ett. Midd.* 105

Kook fyn gewreeven *Terwen Brood* in gemeen *Water* tot een dunne Bry; strooi 'er dan de voorgeschreven dingen, tot poejer gestampt en gezift in; tot dat de Pap genoegzame dikte hebbe; waar by men na de koking zo veel *Wyn* of *Brandewyn* gieten kan, zo dit vereischt wordt, als men wil.

Op deze maniere, welke ook op andere Bereidingen kan toegepast worden, gaat weinig van de vlugge deelen onder het koken verloren.

By zulk eene Samenstelling kan ook *Osfen-Gal*, Daar by *zwarte Zeep*, ook wel *Tberiaak* gemengd worden; doende om de beweging en warmte zo veel meer aantetzetten (a). scherpe en prikkelende middelen.

WANNEER een Ettergezwel tot rypheid begint te komen, moeten de uiterlyke deelen, zo veel men kan, zaft gemaakt worden, op datze ligtelyk breken. *Olyen* en *Vettigheden*, of enkele of samengestelde, in de tweede Verdeeling, onder No. 2 opgeteld, moeten of op het blote deel gelegd, of in vry grote mate by de Ettermakende middelen, voornamelyk Pappen, gemengd worden. Want door dezen wordt eenige geringe Rotting verwekt, welken de deelen doet verbreken. Maar als 'er gevaar van Verfterving by is, moet men dezelve agterlaten, of minder gebruiken.

(a) Uit het gene gezegd is blykt zeer klaar, dat Verflappende middelen met Verwarmende zo wel als Verkoelende, met nut vermengd worden; maar Verwarmende en Verkoelende, Verflappende en Samentrekkende middelen by eengevoegd elkanderen, ten opzigte van de uitwerking, vernietigen.

copia adhibenda; quia Putredinem, in quam omnia tunc inclinant, nimium adaugerent.

In Glandulosis Obstructionibus Inflammatione adveniente calidissima conducunt.

IN Glandulosis obstructionibus, quæ resolubiles non sunt, neque tamen Scirrhosæ, Suppurantium usus vix prodest, antequam aliqua Inflammatio, maturationem moliens, accesferit. Sine hac, quidquid ars conetur, perfecta *Suppuratio* raro vel nunquam obtinetur. Tunc Suppuratoriis calidissimis & penetrantissimis, quam maxime fieri potest, Actionibus spontaneis succurrere oportet (b).

In Contusionibus simili fere modo procedendum.

IISDEM fere sub cautelis Suppuratoria in magnis Contusionibus, quæ non nisi *Purris* proventu liberantur, admovenda sunt. Si, nulla solutione continui existente, Inflammatio magna, dolor acutus, pervigiliæ & alia Symptomata, Suffocationem seu Gangrænam imminere significant; Relaxantia, motum & calorem infringentia indicantur: quorum electio, præparatio & usus jam demonstratæ sunt.

Resolventia sæpe cum Suppurantibus conjungenda.

Haud raro in ejusmodi casibus Resolventia cum Suppurantibus permiscenda; ne partes vicinæ, Inflammatione adfectæ, nimium quantum in *Suppurationem* abeant. Inflammatio etenim hic arcenda, & *Sup-*
pu-

(b) Bubones venereos difficile suppurantes escharotico applicato ex *Mercurio sublimato*, brevissimo tempore, in tabum purulentum liquefcere, experientia docuit. Quin & Scrophulosos tumores pertinaciores *Vitriolo cyprio*, Emplastro admixto, tardius licet, ad *Suppurationem* tamen incitari observatum fuit.

bruiken; om datze de Verrotting waar toe alles dan overhelt, te groot zouden maken.

IN verstoppingen van Klieren, welken niet opgelost kunnen worden; en evenwel geen Knoestgezwellen zyn, kan het gebruik van Ettermakende middelen bykans van geen nut zyn, voor dat 'er eenige Ontsteeking, welke *Verettering* schynt te zullen maken, bygekomen zy. Zonder deze, hoe zeer men de konst te werk stelle, verkrygt men zelden of nooit een volmaakte *Verzweering*. Dan moet men de eigenaartige Werkingen, zo veel men immers kan, met zeer verwarmende en doordringende Middelen te hulpe komen (b).

In hardnekkige Kliergezwellen als 'er Ontsteeking bykomt, moeten zeer verwarmende Middelen gebruikt worden.

MET bynaar gelyke opmerkingen moeten Ettermakende middelen in grote Kneuzingen, welken niet zonder voortkomst van *Etter* gered worden, aangelegd worden. Indien geene scheiding van 't geheel zynde, de grote Ontsteeking, de heftige pyn, slapeloosheid en andere Toevallen, aanstaande Verstikking of het Vuur voorstellen; worden Weekmakende middelen, welken de beweging en hitte tegenstaan vereischt; welker uitkiezing, bereiding en gebruik reeds aangewezen zyn.

In Kneuzingen moet men bynaar op gelyke wyze handelen.

Niet zelden is het in zulke gevallen nodig Oplosfende met Rypmakende middelen te vermenigen; opdat de nabygelegen deelen welken met Ontsteeking aangedaan zyn, niet geheel en al verzweeren. Want hier moet de Ontsteeking geweerd, en tegelyk de *Verettering* bevorderd worden.

Dikwils moeten Weekmakende en Ettermakende middelen samengevoegd worden.

(b) Dat Pekkige liesch-Builen, welken moeilyk tot Verzweering overgaan, door het opleggen van een korstmakend Middel, uit *Kwik-sublimaat*, in zeer korten tyd, tot een vuile Etterzweering smelten, heeft de ondervinding geleerd. Men heeft ook gezien, dat hardnekkige Kliergezwellen, door *cypersche Vitriool*, onder een Pleister gemengd, schoon niet zo ras, egter tot *Verettering* gebragt wierden.

puratio simul promovenda est. Multa eorum, quæ in secunda & quarta Classe proposita sunt, una conjuncta, ad utrumque valent. Ex iis hæc vel alia similis Formula constitui potest, magis minusve composita.

Formulae.

℞ *Folior. Parietariæ,*
Artemisiæ,
Pbellandrii,
Abrotani ā Manip. I.
Flor. Lilior. alborum,
Sambuci,
Meliloti,
Trifolii odorati ā Pug.
 I.
Semin. Fœnugraci Unc. β.
Cumini Drachm. II.

Contrita & cribrata coquantur in
Aqua communi.

Addantur inter coquendum

Farinæ Lini parum ad consistentiam. Absoluta coctione

Ol. Rutæ,
Chamæmeli ā Drachm. VI.

Applicentur super linteum extensa locis contusis.

Ean-

den. Vele van die Middelen, welken in de tweede en vierde Verdeeling voorgesteld zyn, samengevoegd, zyn tot beide bekwaam. Hier uit kan deze of eenige andere dergelyke Toestelling, meer of minder samengesteld, bereid worden.

Neem *Bladen van Glaskruid,*

Byvoet,

Felandrium,

Averoon van ieder I
Handv.

Bloemen van Witte Lelyen,

Vlier,

Meloten,

Zevengetydenkruid van
ieder I Vinger-
greep.

Zaaden van Faene-Griek § Unce.

Komyn II Drachm.

Voor-
schriften.

Laat deze gestampt en gezift zynde in gemeen *Water* gekookt worden.

Doe 'er onder het koken by

Lynkoek Meel een weinig om de dikte. Na de koking

Oly van Wyn-Ruit,

Kamillen van ieder VI
Drachm.

Laat dit, behoorlyk op linnen gestreken, op de gekneusde deelen gelegd worden.

Venæ Sectio utilis est sæpe.

Eandem ob causam Venæ Sectio, quæ inter Chirurgica Remedia non potest non numerari, hic non negligenda.

Ubi motus fere suffocatus, calor augendus est.

Si vero motus in partibus contusis fere suffocatus sit, Inflammatio vel calor, ad *Suppurationem* non sufficiens, incitari debet, calidis dictis Suppuratoriis; quod iisdem vel similibus, quæ exempli loco, antea propositæ sunt, Formulæ effici potest. *Cortex Peruvianus*, ad Drachmam dimidiam, omni quadrihorio interne datus, in tali statu *Suppurationem* mirifice adjuvat.

Partes nudæ Unguentis tegendæ.

Ubi partes quædam ab externis integumentis denudatæ fuerint; eæ blandissimis Digerentibus, ut sunt *Unguenta Digestiva* antea recensita; si locus aridus & Inflammatio magna: si vero Inflammatio tam parva, ut augeri debeat; Digestivis Balsamicis, & aromatica virtute præditis, tegendæ; quibus Cataplasma ex calefacientibus cum fructu superimponitur.

Digestiva Aërem arcendo *Digestionem* promouent.

DIGESTIVORUM usus in soluta unitate externa; siue recenti, quæ *Vulnus* dicitur, siue inveterata, quæ *Ulcus* vocatur, locum habet. Aëris liber accessus, qui *Digestioni* non minus quam *Suppurationi* obest, removendus est. Requiritur itaque, ut pars soluta talibus contegatur, sub quorum obtentu *Puris* in *Ulcere* conformatio absolvi potest. Simplex quodcunque Medicamentum, hoc solum præstans, & *Digestioni* proprie-

IV. Hoofdd. Gebruik van *Ett. Midd.* 111

Om dezelfde reden mag de Ader-Lating, welke een Heelkonstig Middel moet geheeten worden, hier niet verzuimd worden.

Een Ader-Lating is fomtyds nuttig.

Maar indien de beweging in de gekneusde deelen bynaar vernietigd is, moet de Ontsteeking of hitte, welke niet genoegzaam is tot de *Verettering*, door zulke Middelen, welken heete Ettermakende genoemd zyn, aangezet worden. Het welk door dezelfde of dergelyke Voorschriften, als boven ten voorbeelde opgegeven zyn, kan uitgewerkt worden. De *Peruaansche Bast*, alle vier uuren tot een halve Drachme, inwendig gegeven, bevordert in dezen staat de *Rypwording* zeer veel.

Als de beweging bynaar verloren is, moet de hitte vermeerderd worden.

Als 'er eenige deelen van de uiterlyke bekleedsels ontbloot zyn geworden, moetenze gedekt worden met zachte Dragtverwekkende middelen, hoedanige zyn *Dragt-Zalven*, tevoren genoemd; indien de plaats droog en de Ontsteeking groot zy: maar indien de Ontsteeking zo gering is, datze moet vermeerderd worden; met Dragtmiddelen welken Balsmagtig zyn en een sterke geurige kragt hebben; waar over met nut gelegd wordt een Pap uit verwarmende dingen samengesteld.

De ontblootte deelen moeten met zalven bedekt worden.

DRAGTMIDDELEN worden gebruikt waar scheiding van 't geheel is; of versch, en dan wordtze een Wond geheeten, of verouderd, wanneerze een Zweer genoemd wordt. De toegang van de Lugt, welke de *Dragt* niet minder dan de *Verettering* nadeelig is, moet geweerd worden. Nodig is het derhalven, dat het deel gedekt worde met zulke dingen, onder welken de voortbrenging van *Etter* in de Zweer kan volbragt worden. Een enkelvoudig Middel, 't welk dit maar alleen doet, en door deszelfs eigenaartige hoedanigheid de *Dragt* niet

Dragtmiddelen bevorderen de *Dragt* door de Lugt te weeren.

prietate naturali non resistens, Digestivum evadit. Adeps quicumque inspissatus; & alia emplastica, simplicia sive composita; Emplastri vel Unguenti forma applicata, huic Intentioni satisfacere possunt.

Corollar. Hinc intelligitur; *Repetitas sæpe deligationes, Purisque deterfiones nimis frequentes, Digestioni maximopere obesse.*

Cruſta & fordities depurari debent, Linimentis, Unguentis, Cataplasmatibus. Sæpenumero cruſta vel fordities in Ulcere nata, vel tenacius adhærens, *Puris* exortum cohibet. Utraque depurationem exigit, quæ obtineri potest iis, quæ partes, quibus applicantur, relaxando, connexionem cruſtæ imminuunt, hacque de causa, in lapsum facilem disponunt; *Oleosus* nempe & *Pinguibus*; Unguento *Althææ, Aureo, Basilico* aliisque.

Formulæ. Vel ꝛ *Butyri insulsi,*
Ol. Liliorum alborum ā Unc. I.
Vitell. Ovi N. I.

Misceantur, & cum Plumaceolis Ulceri applicentur.

ꝛ *Ol. Olivarum,*
Palme ā Unc. I.
Ceræ flavæ Unc. ꝑ.

Liquefiant supra ignem & misceantur.

Si hæc non sufficiant, Cataplasma ex
Emol-

IV. Hoofdd. Gebruik van *Ett. Midd.* 113

niet tegenstaat, wordt dan een Dragtmiddel. *Uitgesmolten Reuzel*, eveneens welke, en andere plakkende dingen, enkele of samengestelde, in de gedaante van een Pleister of Zalf opgelegd, kunnen aan deze beoging voldoen.

Hier uit kan begrepen worden; *Dat dikwils* Gevolg.
berhaalde Verbindingen, en te menigvuldige afvegingen van den Etter, voor de Dragt zeer nadeelig zyn.

Dikwils belet een korst of onzuiverheid in de De korst
Zweer gegroeid, of 'er aan vastklevende de en vuilig-
voortkomst van *Etter*. Beide vereischen zuive- heid moe-
ring; welke bevorderd kan worden door zoda- ten gezuiv-
nige dingen, welken de deelen, waaropze ge- verd wor-
legd worden, verflappende, de samenhang den, door
der korst verminderen, en dezelve losmaken Smeerfels,
om gemaklyk te vallen; *Olyagtige* namelyk en Zalven en
Vette; Heemstwortel-Zalf, Goude-Zalf, Konings- Pappen.
Zalf en anderen.

Of, Neem *Ongezouten Boter,*
Oly van Witte Lelyen van ieder Voor-
I Unce. schriften,
Eyer-Door I in Get.

Laat deze samengemengd en met Wieken opgelegd worden.

Neem *Oly van Olyven,*
Palm van ieder I Unce.
Geel Was β Unce.

Smeltze op het vuur en vermengze.

Indien deze niet voldoen, moet men een Pap
H uit

Emollientibus & Relaxantibus, quale ad Intumescentiam, in *Suppurationis* actu augendam præscriptum conspicitur, applicandum est.

Vel ꝑ *Radic. Liliorum alborum*
Unc. II.

Symphiti majoris
Unc. I.

Folior. Althææ,
Parietariæ ā Manip. ꝑ.

Flor. Althææ,
Malvæ ā Manip. ꝑ.

Coquantur *Radices* in *Aqua communi* ad teneritudinem. Addantur *Folia & Flores* contriti & cribrati, dein

Panis biscocti triti q. f. ad consistentiam.

Unguenti Althææ Unc. I.
vel q. p.

Cavendum autem, ne post deciditiam crustæ, Cataplasma denuo applicetur: quia nimium laxando, *Digestionem* depravaret.

Nimia laxitas exigit Stimulantia Resino- Aliquando nimia laxitas causa est, Ulicus humore aqueo & tenui madere, non benigno *Pure*. In eo casu *Resinosa & Balsamica*

IV. Hoofdd. Gebruik van *Ett. Midd.* 115

uit Weekmakende en Verflappende middelen, hoedanige om de Zwelling, onder de werking van de *Ettermaking* te bevorderen, voorgeschreven gevonden wordt, aanleggen.

Of, Neem *Wortelen van Witte Lelyen* II Un-
cen.

Smeer Wortel I Un-
ce.

Bladen van Heemst-Wortel,
Glas-Kruid van ie-
der I § Handv.

Bloemen van Heemst-Wortel,
Kaasjes-Bladen van
ieder § Handv.

Laat de *Wortelen* in gemeen *Water* gekookt worden tot datze zaft zyn; en 'er dan de *Bladen* en *Bloemen* gestampt en gezift zynde, bygedaan worden. Hier na

Beschuit fyn gewreven, zo veel no-
dig is tot de dikte van de Pap.

Heemst-wortel-Zalf I Unce, of zo
veel men goedvindt.

Maar men moet zorg dragen, dat na het afval-
len van de korst de Pap niet al wederom aange-
legd worde; om datze, door de deelen alteveel
te verflappen, de *Dragt* bederven zal.

Somtyds is eene algrote flapheid oorzaak, De alte-
dat een Zweer dun en waterig vogt uitgeeft, en grote Slap-
geen goeden *Etter*. In zulk een geval zyn *Harsag-* heid eischz
Prikkel-
tigitige

fa & Bal-
famica.

famica stimulo suo contractilitatem & motum in partibus restituentia, optima Digestiva sunt; qualia sub Digestivorum titulo proposita videntur. Hæc vel per se & sola, vel invicem, aut cum aliis ejusdem virtutis mista; ut in *Suppurationis* quarta Classe recensita sunt, applicantur.

Formulae.

℞ *Terebinthinae* Unc. I.
Vitell. Ovi N°. I.
Aloës puræ Drachm. I.

Misceatur *Terebinthina* cum *Vitello ovi*; & addatur *Aloë* subtilissime trita. Cum Plumaceolis solutæ unitati imponendum.

℞ *Radic. Aristolochiæ rotundæ*
Unc. ℞.
Theriacæ Drachm. ℞.
Mellis q. s. ad consistentiam
Linimenti mollis.

Misceantur.

℞ *Gummi Myrrhæ*,
Ammoniacci ā Drachm.
I.

Terebinthinae Unc. II.
Vitell. Ovor. N°. II.

Mixtæ *Terebinthinae* cum *Vitellis ovorum* addantur *Gummi* subtilissime pulverata.

Quan-

IV. Hoofdd. Gebruik van *Ett. Midd.* 117

tige en *Balfemagtige* dingen, welken door hunne prikkeling de famentrekking en beweging in de deelen herftellen, de beste *Dragtmiddelen*; hoedanige, in de Lyst der *Dragtmiddelen* voorgesteld, gevonden worden. Dezen worden of op zich zelve en alleen, of onder malkander, of ook met anderen van gelyke kragt, vermengd, in gebruik getrokken; gelyk in de vierde Verdeeling van de *Ettermaking* gezien kan worden.

de Hars-en
Balfemag-
tige Mid-
delen.

Neem *Terpentyn* I Unce.
Eyer-Door I in Get.
Zuivere Aloë I Drachme.

Voor-
schriften.

Meng de *Terpentyn* met het *Eyer-Door*; en doe 'er de *Aloë* fyn gewreven by. Dit moet met Plukzel-Wieken op de fcheiding des geheels gelegd worden.

Neem *Wortelen van ronde Ofterlucy* β
Unce.
Theriaak β Drachme.
Honig zo veel genoeg is tot de
dikte van een zaft Smeerfel.

Meng alles onder malkander.

Neem *Gom Myrrhe*,
Ammoniak van ieder I
Drachme.
Terpentyn II Uncen.
Eyer-Dooren II in Getal.

By de *Terpentyn*, met de *Eyer Dooren* vermengd, moeten de Gommen, eerst fyn gewreven, gevoegd worden.

Quandoque major adstrictio requiritur, & minor motus vel calor; quin & in multis Indiosyncrasia calida & resinosa non admittit; quare Adstringentia adhibere oportet, sequentibus modis præparata.

Adstringentia.
Formulæ.

℞ *Mellis Rosarum* Unc. II.
Tincturæ Myrrhæ Unc. ℞.

Misceantur. Applicentur cum Plumaceolis.

℞ *Herb. Alchimillæ*,
Folior. Quercus ā Manip. I.

Coquantur in *Aqua communi* ad Unc. VIII.

Plumaceola in colaturam intincta applicentur. Partes vicinæ, si nimium relaxatæ fuerint, pannis laneis, hoc madefactis & expressis involvantur.

Potest quoque ex adstringentibus Herbis cum *Aqua* vel *Vino rubro* Cataplasma componi, addito Pane contrito, vel Farina quadam, ut debitæ sit consistentiæ.

Iisdem ichorosa materies in malignis Ulceribus corrigi potest.

IN malignis, imo & cancris Ulceribus, vel iisdem, vel majori vi adstringente præditis, pro tempore saltem, *Pus* ex tenui & ichoroso humore, effingi potest, inspissari & benignior utcunque reddi. Præ cæteris *Aqua Calcis* vel sola, vel cum quibusdam

Somtyds wordt een meerder samentrekking vereischt, en minder beweging of warmte; ook wil de byzondere gesteldheid van velen geen warme en harsagtige dingen verdragen; dan moeten Samentrekkende middelen gebruikt worden, op de volgende wyze bereid.

Neem *Honig van Rozen* II Uncen. Samentrekkende.
Uittreksel van Myrrhe ʒ Unce. Voor-

Meng deze onder malkander en legze met Wieken op. schriften.

Neem *het Kruid Alchimille*,
Bladen van Eikeboomen van ieder
 I Handv.

Kook dezelve in *gemeen Water* tot VIII
 Uncen.

Dit moet met Plukzel Wieken in het Doorzygzal gedoopt, opgelegd worden. Het is ook nuttig de naastliggende deelen, zo dezen teveel verflapt zyn, met wollen lappen, hier in natgemaakt, te omvangen.

Ook kan een Pap uit samentrekkende Kruiden met *Water* of *rode Wyn* bereid worden, waarby zo veel kruim van Brood, of het een of ander Meel moet gedaan worden, als nodig is tot behoorlyke famenbinding.

In kwaadaartige, ja zelfs in kankeragtige Zweeren, kan door deze of nog sterker samentrekkende Middelen, uit dunne en kwade vogt, ten minsten voor een tyd, *Etter* gemaakt, en dezelve dikker en van een beteren aart gemaakt worden. *Kalk-Water* of alleen, of met eenige samentrekkende

Door deze kan ook de dunne stof in kwaadaartige Zweeren verbeterd worden.

busdam adstringentibus permista, id perficere valet. Potest hæc cum *Tinctura Aloës* vel *Myrrhæ* combinari; vel *Muscus Quercinus*, vel *Rosæ rubræ*, *Sabinæ folia*, vel *Aristolochiæ radix* ei incoqui; & colatura, forma Fodus, cum Linteaminibus, vel ope lintei carpti ea imbuti & expressi, Carcinomati exulcerato, vel alteri cuicumque inveterato & insanabili Ulceri applicari.

Mercurius præcipitatus & Aqua Divina Fernelii vi adstrictoria agunt. Eandem ob rationem *Mercurius præcipitatus, ruber* præcipue, vitriolica qualitate adstringens, ad *Digestionem* corrigendam in Ulceribus nimium madentibus, adhibetur. *Quin & Aqua Divina Fernelii* inter *Pus* emendantia similem ob causam recensetur.

Corollar. Patet ergo; quando & quibus in casibus *Suppurantia Digestionem Ulceris* adjuvant; quibus vero alia, virtute diversa, requiruntur.

Escharotica ex veteri recens Ulcus efficiunt. Quandoque Ulcus adeo sordidum, & partes adeo degeneratæ sunt, ut escharotico tota superficies erodi necesse sit; & ex inveterato recens Ulcus effici; quod *Butyro Antimonii* confici potest. Eatenus tale Medicamentum non immediate, mediate tamen *Digestionem* instaurat.

Ulcerum morbi super accidentes per se curandi sunt. Erysipelas vel Inflammatio, in partibus, Ulceri vicinis oborta *Digestionem* cohibet. Hæc ergo propriis Remediis curanda prius, quam interruptam *Digestionem* restaurare an nitamur.

F I N I S.

kende Middelen vermengd, is hier toe boven andere bekwaam. Dit kan met *Uittreksel van Aloë* of *Myrrhe* famengevoegd; of *Eiken-Mos*, of *rode Rozen*, *Bladen van Zeven-Boom* of *Osterlucy Wortel* hier in gekookt worden; en het doorzygzels in gedaante van een Stoving, met Linnen Doeken, of met Pluksel hier in natgemaakt en uitgedrukt, op de verzworen Kanker of eenige andere verouderde en ongeneeslyke Zweer gelegd worden.

Om dezelfde reden wordt ook de *Præcipitaat*, De Præcipitaat en 't Sublumaat Water van Fernelius inzonderheid de *rode*, om datze door eene vitrioolagtige eigenschap famentrekkend is, in werken door een famentrekkende kragt. Zweeren, welken alteveel vogt uitgeven, gebruikt om de *Dragt* te verbeteren. Zelfs wordt het *Sublumaat-Water* van *Fernelius*, om gelyke oorzaak, onder de Middelen, welken den *Etter* verbeteren geteld.

Het is derhalven klaar; Gevolg. *wanneer en in welke gevallen Ettermakende Middelen de Dragt van een Zweer bevorderen; en in welke andere, van een verschillenden aart vereischt worden.*

Een Zweer is fomtyds zo vuil, en de deelen Bytende middelen maken van een verouderde een nieuwe Zweer. zo ontaart, dat het nodig is, de geheele oppervlakte door een Bytmiddel te doen wegvreten, en zo van een verouderde een nieuwe Zweer te maken; het welk door *Boter van Spiesglas* kan gedaan worden. En in zo verre herstelt dit, niet onmiddelyk, maar middelyk egter de *Etter-Dragt*.

Roos of Ontsteeking, in de naastanliggende Bykomen- de ziekten moeten op zich zelve genezen worden. deelen van de Zweer ontstaan, kunnen de *Dragt* verhinderen. Deze moeten dan door Middelen, welken hier toe bekwaam zyn, eerst genezen worden, voor men werk make om de verouderde *Dragt* te herstellen.

E I N D E.

ELENCHUS

CAPITUM & RERUM.

CAPUT I.

DE

SUPPURATIONE & PURIS MOVEMENTIBUS *generatim.*

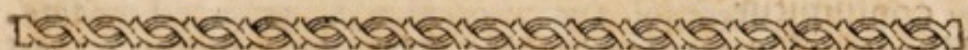
<i>Puris</i> Definitio.	pag. 2
Definitio <i>Suppurationis</i> & <i>Suppuratorii</i> .	<i>ibid.</i>
<i>Digestionis</i> Circumscriptio.	<i>ibid.</i>
Actio <i>Suppurationis</i> prius contemplanda, quam de <i>Suppuratoriiis</i> agi potest.	4
<i>Suppuratio</i> est Actio corporis spontanea.	<i>ibid.</i>
Demonstratio.	<i>ibid.</i>
<i>Suppuratio</i> certis quibusdam phænomenis stipata observatur, quæ ut totidem requisita, seu causæ efficientes haberi possunt.	6
1. Generatio <i>Puris</i> semper fit in parte vivente.	<i>ibid.</i>
2. Nunquam in parte sana.	8
3. Semper Inflammatio antecedit.	<i>ibid.</i>
4. Et quidem determinato quodam gradu.	10
5. Aëris liber accessus <i>Suppurationi</i> obest.	12
6. Intumescendi libertas ad <i>Suppurationem</i> requi- ritur.	14
Inflammationis in <i>Suppurationem</i> transeuntis si- gna.	<i>ibid.</i>
<i>Suppurationis</i> actio explicata.	<i>ibid.</i>

Puris

I N H O U D

D E R

HOOFDDEELEN *en* ZAKEN.

I. HOOFDDEEL.

V A N D E

VERZWEERING *en* ETTER- MAKENDE MIDDELEN

in 't algemeen.

- Bepaling wat *Etter* zy. bladz. 3
Bepaling van *Ettermaking* en *Ettermakende Middelen*. dez.
Omschryving van *Etter-Dragt*. dez.
De Werking van de *Ettermaking* moet eerst overwo-
gen, voor dat van *Ettermakende* middelen kan gehandeld
worden. 5
De *Ettermaking* is een eigenaartige Werking van 't
Lighaam. dez.
Betoging. dez.
De *Ettermaking* is met eenige verschynfels verzeld,
welken als zo vele vereischten of uitwerkende oorzaken
kunnen aangemerkt worden. 7
1. De voortbrenging van *Etter* geschiedt altyd in een
deel 't welk levend is. dez.
2. Noit in een deel 't gene welgesteld is. 9
3. Altyd gaat 'er *Ontsteeking* vooraf. dez.
4. En wel in zekeren bepaalden trap. 11
5. De vrye toegang van de *Lugt* is de *Verettering* na-
deelig. 13
6. Gemaklyke *Zwelling* is tot de *Verettering* noodzaak-
lyk. 15
Kentekenen van den overgang der *Ontsteeking* in *Veret-
tering*. dez.
De Werking van de *Ettermaking* verklaard. dez.

De

ELENCHUS *Capitum & Rerum.*

<i>Puris</i> origo ex Pinguedine in Membrana Cellulosa contenta.	20
Demonstratio. Membrana Cellulosa fovet & concoquit.	<i>ibid.</i>
Quævis <i>Puris</i> collectiones in ea contingunt.	22
Eadem cum contenta Pinguedine perit & confumitur.	<i>ibid.</i>
Uterior Demonstratio, Ex Materiæ origine.	26
Ex Albedine, Tenacitate & Pinguitudine.	28
Ponderositate.	<i>ibid.</i>
Consumptione Pinguedinis in Ulceribus.	30
Unctuosis <i>Puri</i> analogum conficientibus	32
Mutatione Pinguedinis in Febris acutis.	<i>ibid.</i>
Conclusio.	34
Adfluentia <i>Puri</i> adsimilantur.	<i>ibid.</i>
Ex dictis Definitio & Descriptio <i>Suppuratoriorum</i> datur.	<i>ibid.</i>

C A P U T I I.

Quibus Modis

PUS MOVENTIA *Operentur.*

Ad <i>Suppuratoria</i> definienda opus est considerare ea Symptomata quorum ope <i>Suppuratio</i> perficitur, & Medicamenta eam adjuvantia.	38
Multa Symptomata sunt in quæ <i>Suppuratoria</i> agere possunt.	40
1. Aëris accesum arcendo.	42
2. Perspirationem nimiam cohibendo.	46

3. Par-

INHOUD der Hoofddeelen en Zaken.

De Oorsprong des <i>Etters</i> uit het Vet, in het Vetvlies onthouden, afgeleid.	bladz. 21
Betoging. Het Vetvlies koestert en kookt.	dez.
Alle vergaderingen van <i>Etter</i> geschieden hier in.	23
Het zelfde wordt met het ingehouden Vet verteerd en gaat weg.	dez.
Nadere Betoging, Uit de oorsprong der stoffe.	27
Uit de Witheid, Taaiheid en Vetagtigheid.	29
de Zwaarte.	dez.
de Verteering van het Vet in Zweeren.	31
de Smeeragtige vogten, welken iet kunnen maken 't gene naar <i>Etter</i> gelykt.	33
de Verandering van het Vet in heftige koortfen.	dez.
Besluit.	35
De bykomende vogten worden aan den <i>Etter</i> gelykge- maakt.	dez.
Uit het gezegde wordt de Bepaling en Omschryving van <i>Ettermakende</i> middelen gegeven.	dez.

II. HOOFDDEEL.

Op welke Wyzen

ETTERMAKENDE MIDDELEN

Werken.

Om de *Ettermakende* middelen te bepalen is het nodig, de Toevalligheden, door welker behulp de *Ettermaking* voortgezet wordt, en de Middelen, welken hier toe helpen kunnen, te gelyk te overwegen.

Daar zyn vele Toevalligheden waar op de *Ettermakende* middelen kunnen werken.

1. Door den toegang van de Lugt te weeren. dez.
2. De altegrote Doorwaasfeming te beletten. 47.

3. De

ELENCHUS *Capitum & Rerum.*

3. Partes relaxando.	pag. 48
4. Calorem inflammatorium minuendo.	50
5. Calorem augendo.	52
Præterea, Motum intestinum inferendo.	<i>ibid.</i>
Putredinem inducendo.	54
<i>Digestiva</i> multa similibus modis operantur.	56
Præterea, Crustam in lapsum disponendo.	58
Laxitatem partium corrigendo, per Stimulantia, Adstringentia.	<i>ibid.</i>
In Ulceribus malignis per fortiora adstringentia materies effluens corrigi quoque potest.	<i>ibid.</i>

C A P U T III.

Medicamentorum

PUS MOVENTIUM *Clasfes.*

Suppuratoria Medicamenta quænam & qualia.	60
Ia Clasfis continet ea, quæ nulla speciali virtute prædita, Calorem & Humiditatem in parte conservant.	62
1º. Emplastica, frigide ut plurimum applicata.	<i>ibid.</i>
2º. Simili modo agentia, calide imponenda.	<i>ibid.</i>
IIa Clasfis Relaxantia comprehendit.	64
1º. Vegetabilia mucilaginosæ.	<i>ibid.</i>
2º. Oleosa & Pinguia.	66
IIIa Clasfis Calorem minuentia sistit.	68
Refrigerantia, potentia & actu agentia.	70
IVa Clasfis Calorem augentia præbet.	<i>ibid.</i>
1º. Motu intestino calefacientia.	<i>ibid.</i>
2º. Fragrantia & aromatica virtute gaudentia.	72
3º. Fragrantia & volatili aromate prædita.	<i>ibid.</i>
4º. Mi-	

INHOUD der Hoofddeelen en Zaken.

3. De deelen slap te maken.	bladz. 49
4. De Hitte der Ontsteking te verminderen.	51
5. De Hitte te vermeerderen.	53
Daarenboven, door een inwendige beweging te verwekken.	dez.
Door Rotting te maken.	55
Dragtmiddelen werken meest op gelyke wyzen.	57
Daarnevens, Door de korst te doen vallen.	59
De Slapheid der deelen te verbeteren, door Prikkelende en Samentrekkende middelen.	dez.
In kwaadaartige Zweeren, kan door sterker samentrekkende Middelen de uitvloeyende stoffe ook verbeterd worden.	dez.

III. HOOFDDEEL.

Verscheide Soorten van

ETTERMAKENDE MIDDELEN.

Welke en hoedanige Middelen Ettermakende zyn.	61
De Ie Verdeeling bevat zulken, welken geene byzondere kragten hebbende, de Warmte en Vogtigheid in het deel houden.	63
1. Plakkende Middelen, welken gemeenlyk koud aangelegd worden.	dez.
2. Die op gelyke wyze werken, maar warm opgelegd worden.	dez.
De IIe Verdeeling vervangt Verflappende middelen.	65
1. Gewasfen welken slymerig van aart zyn.	dez.
2. Olyen en Vettigheden.	67
De IIIe Verdeeling heeft Middelen, welken de Warmte verminderen.	69
Verkoelende, met 'er daad en door vermogen.	71
De IVe Verdeeling vertoont die Middelen, welken de Warmte vermeerderen.	dez.
1. Die door eene inwendige beweging verwarmen.	dez.
2. Die sterke en welriekende zyn.	73
3. Die sterke en vlugge welriekende deelen hebben.	dez.
4. Die	

ELENCHUS *Capitum & Rerum.*

- 4°. Minus volatili sed penetrante virtute calefacientia. pag. 74
5°. Magna acrimonia irritantia. 76
6°. Acria & ex acribus calidissimis composita. *ibid.*
Singulorum usus singularis est vel generalis. *ibid.*
Digestiva, quæ in prima & secunda Classe Suppurantium recensentur, additis similibus. 78
Præterea, 1°. Calorem & motum augentia. 80
2°. Adstringentia, Laxitatem corrigentia. *ibid.*
3°. Escharotica, novum Ulcus formantia. 82

C A P U T I V.

Medicamentorum

P U S M O V E N T I U M

Usus in Morbis externis.

- Medicamenta Suppuratoria ubi conveniant. 84
Calor & Humiditas in parte semper conservanda. *ibid.*
1°. Emplasticeis, & Emplasticeorum more agentibus. *ibid.*
Emplastrum ex *Pice* sola. 86
Cum aliis compositum. *ibid.*
2°. Medicamentis involventibus, calide applicatis. *ibid.*
Simplicibus, *ibid.*
Compositis, *ibid.*
Cataplasmatum Formula optima est. *ibid.*
Ex simplici Medicamento huic scopo satisfacit. *ibid.*

In-

INHOUD der Hoofddeelen en Zaken.

4. Die minder vlug zyn, maar met een doordringende kragt verwarmen. bladz. 75
5. Die met grote scherpeheid prikkelen. 77
6. Scherpe en uit scherpe en zeer heete samengestelde Middelen. dez.
- Het gebruik van deze allen is of algemeen of byzonder. dez.
- Dragtmiddelen*, welken in de eerste en tweede Verdeeling van de Ettermakende opgeteld worden; eenige andere dergelyke daarbygevoegd zynde. 79
- Daar nevens
1. Welken de Warmte en beweging vermeerderen. 81
 2. Samentrekkende middelen, welken de slapheid verbeteren. dez.
 3. Bytende middelen, welken een nieuwe Zweer maken. 83

I V. H O O F D D E E L.

Het Gebruik van

ETTERMAKENDE MIDDELEN

in uitwendige Gebreken.

- Waar Ettermakende middelen te pas komen. 85
- De Warmte en vogtigheid moeten altyd in het deel be-
waard worden. dez.
1. Door Plakkende middelen, en welken als Plakkende werken. dez.
 - Een Pleister van *Pik* alleen. 87
 - Met andere dingen vermengd. dez.
 2. Door Middelen welken het deel omvangen, warm
aangelegd. dez.
 - Enkele, dez.
 - Samengestelde, dez.
 - De Toestel van een Pap is de beste. dez.
 - Uit een enkel Middel kan voldoen. 89

ELENCHUS *Capitum & Rerum.*

Intumescencia partis relaxantibus augenda est.	pag. 90
1 ^o . Emplastro.	<i>ibid.</i>
2 ^o . Cataplasmate emolliente.	<i>ibid.</i>
Formulæ; simplices.	<i>ibid.</i>
Magis compositæ.	<i>ibid.</i>
Calor quandoque imminuendus.	94
1 ^o . Relaxantibus.	<i>ibid.</i>
2 ^o . Refrigerantibus.	<i>ibid.</i>
3 ^o . Mixtis.	96
Formulæ.	<i>ibid.</i>
Cautela necessaria.	<i>ibid.</i>
Corollarium I. Cur loco <i>Suppurationis</i> post Refrigerantia sæpe Gangræna.	<i>ibid.</i>
II. Cur Induratio post eadem.	98
Calor sæpe augendus.	<i>ibid.</i>
1 ^o . Formulæ primæ Classis calefacientia sunt addi.	<i>ibid.</i>
Formulæ.	<i>ibid.</i>
2 ^o . Calefacientia sola applicantur.	100
Simplicia.	<i>ibid.</i>
Composita.	102
3 ^o . Acria his quandoque adduntur.	104
Ad finem <i>Suppurationis</i> Pinguia & Oleosa aliis semper adjungenda.	<i>ibid.</i>
In glandulosis Obstructionibus <i>Suppurantia</i> prius non conveniunt quam Inflammatio accesserit.	106
Quomodo & qualia <i>Suppuratoria</i> in Contusionibus adhibenda.	<i>ibid.</i>
1 ^o . Resolventia cum <i>Suppurantibus</i> conjungenda.	<i>ibid.</i>
2 ^o . Venæ Sectio utilis est.	110
3 ^o . Ubi motus fere suffocatus, calor augendus est.	<i>ibid.</i>

INHOUD der Hoofddeelen en Zaken.

De Zwelling van het deel moet door Weekmakende middelen geholpen worden. bladz. 91

1. Door een Pleister. dez.
2. Door een weekmakende Pap. dez.
- Voorschriften; enkele. dez.
- Meer samengestelde. dez.

De Hitte moet somtyds verminderd worden. 95

1. Door Verslappende middelen. dez.
2. Verkoelende. dez.
3. Gemengde. 97
- Voorschriften. dez.

Nodige waarschouwing. dez.

Gevolgen I. Waarom in plaatse van *Verzweering*, na het gebruik van Verkoelende middelen dikwils Versterking volgt. dez.

II. Waarom Verharding na dezelfde middelen. 99

1. By de Voorschriften van de Ie Verdeeling kunnen verwarmende Middelen gevoegd worden. dez.

De Hitte moet dikwils vermeerderd worden. dez.

Voorschriften. dez.

2. Verwarmende dingen worden alleen gebruikt, 101

Enkele. dez.

Samengestelde. 103

- 3 Hier worden somtyds Scherpe dingen bygedaan. 105

Op het einde van de *Verettering* moet men by de andere middelen altyd eenige Olyen of Vettigheden voegen. dez.

In harde Kliergezwellen kunnen geene Ettermakende middelen nut doen, voor dat 'er Ontsteeking is bygekomen. 107

Hoe en welke Ettermakende middelen in Kneuzingen moeten gebruikt worden. dez.

1. Ontbindende moeten met Ettermakende samen-gevoegd worden. dez.

2. De Aderlating is somtyds nuttig. 111

3. Waar de beweging bynaar gestremd is moet de Hitte vermeerderd worden. dez.

ELENCHUS *Capitum & Rerum.*

- 4°. *Corticis Peruviani* usus internus tunc con-
ducit. pag. 110
- 5°. Partes denudatæ quibus obtegendæ. *ibid.*
Digestiva. *ibid.*
- 1°. Aërem arcendo *Digestionem* promovent.
ibid.
- Corollar. Repetitæ nimis deligationes nocent. 112
- 2°. Crusta vel Sordities separari debet. *ibid.*
Linimentis , Unguentis , Cataplasma-
tibus. *ibid.*
Formulæ. *ibid.*
- 3°. Nimia partium laxitas exigit Resinosa &
Balsamica stimulantia. 114
Formulæ. 116
Adstringentia. 118
Formulæ. *ibid.*
- 4°. In malignis Ulceribus iisdem vel similibus
ichorosa materies corrigi potest. *ibid.*
*Mercurius præcipitatus ruber & Aqua divi-
na Fernellii* huc pertinent. 120
- Corollar. Quando *Digestio* Suppurantibus adju-
vatur , quando aliis. *ibid.*
- 5°. Escharotica ex vetere recens Ulcus effor-
mant. *ibid.*
- 6°. Erysipelas vel Inflammatio , *Digestionem*
cohibens , propriis Remediis curanda. *ibid.*

INHOUD der Hoofddeelen en Zaken.

4. Dan is een inwendig gebruik van de *Peruaansche Bast* goed. bladz. 111
5. Waar mede de ontblootte deelen moeten gedekt worden. dez.
- Dragt-middelen.* dez.
1. Bevorderen de *Dragt* door de *Lugt* te weeren. dez.
- Gevolg. Te dikwils herhaalde verbindingen zyn schadelijk. 113
2. De *Korst* of *Onzuiverheid* moet gescheiden worden. dez.
- Door *Smeersels*, *Zalven*, *Pappen*. dez.
- Voorschriften.* dez.
3. De *altegrote Slapheid* der deelen eischt *Harsagtige*, *Balsmagtige* en *Prikkelende* middelen. 115
- Voorschriften.* 117
- Of *Samentrekkende.* 119
- Voorschriften.* dez.
4. In *kwaadaartige Zweeren* kan door dezelfde of dergelyke *Middelen* de *dunne stoffe* verbeterd worden. dez.
- Rode Kwik-Præcipitaat* en het *Sublimaat-Water* van *Fernelius* behooren hiertoe. 121
- Gevolg. Wanneer de *Dragt* door *Ettermakende* middelen, en wanneer door andere geholpen wordt. dez.
5. *Bytende* middelen maken van een verouderde een nieuwe *Zweer*. dez.
6. *Roos* of *Ontsteeking* de *Dragt* *verhinderende*, moeten door *Middelen* daar tegen *genezen* worden. dez.

1. De Regeering der Staten-Generaal, door de Staten-Generaal, te Amsterdam, den 17den Junij 1713.

2. De Regeering der Staten-Generaal, door de Staten-Generaal, te Amsterdam, den 17den Junij 1713.

3. De Regeering der Staten-Generaal, door de Staten-Generaal, te Amsterdam, den 17den Junij 1713.

4. De Regeering der Staten-Generaal, door de Staten-Generaal, te Amsterdam, den 17den Junij 1713.

5. De Regeering der Staten-Generaal, door de Staten-Generaal, te Amsterdam, den 17den Junij 1713.

6. De Regeering der Staten-Generaal, door de Staten-Generaal, te Amsterdam, den 17den Junij 1713.

7. De Regeering der Staten-Generaal, door de Staten-Generaal, te Amsterdam, den 17den Junij 1713.

8. De Regeering der Staten-Generaal, door de Staten-Generaal, te Amsterdam, den 17den Junij 1713.

9. De Regeering der Staten-Generaal, door de Staten-Generaal, te Amsterdam, den 17den Junij 1713.

10. De Regeering der Staten-Generaal, door de Staten-Generaal, te Amsterdam, den 17den Junij 1713.

11. De Regeering der Staten-Generaal, door de Staten-Generaal, te Amsterdam, den 17den Junij 1713.

12. De Regeering der Staten-Generaal, door de Staten-Generaal, te Amsterdam, den 17den Junij 1713.

13. De Regeering der Staten-Generaal, door de Staten-Generaal, te Amsterdam, den 17den Junij 1713.

14. De Regeering der Staten-Generaal, door de Staten-Generaal, te Amsterdam, den 17den Junij 1713.

15. De Regeering der Staten-Generaal, door de Staten-Generaal, te Amsterdam, den 17den Junij 1713.

16. De Regeering der Staten-Generaal, door de Staten-Generaal, te Amsterdam, den 17den Junij 1713.

17. De Regeering der Staten-Generaal, door de Staten-Generaal, te Amsterdam, den 17den Junij 1713.

18. De Regeering der Staten-Generaal, door de Staten-Generaal, te Amsterdam, den 17den Junij 1713.

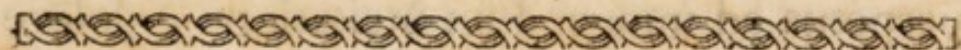
19. De Regeering der Staten-Generaal, door de Staten-Generaal, te Amsterdam, den 17den Junij 1713.

20. De Regeering der Staten-Generaal, door de Staten-Generaal, te Amsterdam, den 17den Junij 1713.

M O R B I

Non satis descripti haftenus

BREVIS DELINEATIO.

KORTE SCHEETS

Van eene

Z I E K T E

Tot nog toe niet genoegzaam beschreeven.

M O R B I

Non satis descripti haftenus

BREVIS DELINEATIO.

Morbi
Circum-
scriptio.

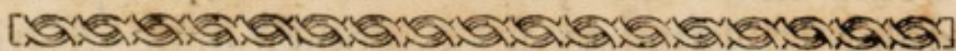
LORII e Vesica excretio molesta, multis stipata Symptomatibus sæpe occurrit. Morbus totalem quandoque, per aliquod tempus, Urinæ suppressionem efficit, cum perpetua ad mingendum incitatione, dolore ardentissimo & vix tolerabili; ita ut vicesies vel & pluries, sæpenumero naturæ ad excernendum conatibus, frustraneis licet, una hora, obedire cogatur Ægrotus; donec tandem, magna cum vi, Muci vel Pituitæ viscosæ copia quadam, ex Urethra prorumpente, Urinæ pars, in Vesica contenta, secuta fuerit. Brevi dein tempore, aliquando citius, quandoque etiam majori cum intervallo suppressio redit, vel Urina tantum guttatim exit. Et quod emittitur Lotium crudum est, foetet utplurimum, & licet homogeneous liquor primo adspectu videatur, simulac frigidus fuerit, ad fundum matulæ, vel Vitri uroscopi, Pituitam magna copia deponit, viscidam valde, & fundo vasis, effusa Urina, tenaciter adhærentem. Aliquando hicce Mucus

KORTE SCHEETS

Van eene

Z I E K T E

Tot nog toe niet genoegzaam beschreeven.

MEN ziet dikwils een moeilyke loozing van **Pis**, met veele toevallen verzeld. De **Kwaal** veroorzaakt fomtyds, eenigen tyd lang, een geheele opstopping van **Water**, met een geduurigen aandrang, brandende en byna ondraaglyke pyn; zodat dat de **Lyder** dikwils twintig, ja meermaalen, in één uur genoodzaakt wordt de pogingen van de **Natuure**, ter ontlastinge, schoon te vergeefs, intevolgen, tot dat eindelyk een groot deel taaye **Slym**, met groot geweld, uit de **Pisbuis** uitdringende, een gedeelte van het **Water**, welk in de **Blaaze** was, gevolgd zy. Niet lang hier na, fomtyds eerder, op een anderen tyd, wat langzaamer, komt de **Opstopping** weerom, of het **Water** wordt maar drupswyze geloosd. De **Pis**, welke dan uitgeworpen wordt, stinkt gemeenlyk, en laat, schoonze zich in 't eerst als een eendaantig vogt vertoonde, zo draze is koud geworden, op den grond van de pot of het glas, vallen een groot deel taaije **Slym**, aan den bodem van het vat, nadat de **Pis** afgegoten is, vast kleevende. Somtyds is deeze **Slym** aan draaden of brokken verdeeld, en niet ongelyk aan dikke **Snot** uit den **Neuze**, of taaije **Fluimen**, met gerochel, uit de **Lugtpyp** opgebracht. Men ziet ook nu en dan

Omschry-
ving van
de Ziekte.

4 *Morbi non satis descripti hætenus &c.*

cus in ramenta vel fragmenta divisus, Pituitæ crassæ ex Naribus excussæ, vel Sputis tenacibus exscreando, ex Aspera Arteria ejectionis, non dissimilis est. Quandoque etiam striæ sanguinolentæ ipsi sunt intermixtæ; imo quidem merus sanguis, post eum, simul cum Urina exit. In quibusdam etiam frequens dolor ad Lumbos se extendit; unde Ægri Nephritide laborare dicuntur. Miserrimi hi cruciatus, aliquando per annos durant, pro tempore intermittentes, sed postea, non minori cum vehementia redeunt, Ægrotos debiles & emaciatos reddunt. Etsi Morbus non plane intermittat, est tamen modo remissior, modo acerbior; imo &, raro licet, Muci prædicti ingentes excretiones per annos, sine magno dolore Ægrum tolerasse novi. Urina, etiam intermissionis tempore, ut plurimum aliquid Muci, plus minus viscosi intermixtum habet; & sæpe foetet, præcipue instante Paroxysmo suppressionis vel Stranguriæ, eoque magis quo minus libere evacuari potest; remanente tunc semper quantitate aliqua, mora putredinem contrahente. Morbus homines invadit a Calculo liberos, senes frequentius, rarius juvenes, vel qui mediæ sunt ætatis.

Ab Autoribus nullis rite descriptus.

STRANGURIAE vel Dyfuriæ hæc species, qualis, nullibi, quantum mihi licuit, ab Autoribus rite descripta invenitur. A quibusdam, in transitu, aliqua ejus mentio injicitur,

dan bloedige striemen met dezelve vermengd; ja ook wel zuiver bloed, na dezelve, met de Pis uitkoomen. In sommige Lyders is bywylen pyn, welke zich tot de Lendenen uitstrekt; waarom dezulken gezegd worden Graveel te hebben. Deze foltering en duuren somtyds jaaren achtereen, wel voor een tyd ontlaattende, maar naderhand, met geen mindere heftigheid weeromkoomende; waardoor de Lyders verzwakt en uitgeteerd worden. En zo de Ziekte al geen tusfschenpoozing maake, isze echter op den eenen tyd minder heftig, en op een anderen zwaarer; ja ik heb, hoewel dit zelden gebeurt, eenen jaaren lang, een groote menigte zodanige Slym zien loozen, zonder veel pyn. In de tusfschenpoozing der Kwaale heeft de Pis doorgaans eenige Slym, meer of min taay, met zich vermengd; en heeft dikwils een kwaaden reuk, voornaamlyk als 'er een toeval van Opstopping of bezwaarlyke Waterloozing aanstaande is, en te meer hoeze minder, met vryheid kan ontlast worden; want dan blyft altyd een gedeelte achter, 't welk door stilstand in de Blaaze, tot rotting overgaat. De Kwaal doet zich voor in menschen, die geen Steen in de Blaaze hebben, in ouden meer dan in jongen en die van middenbaare jaaren zyn.

DEEZE soort van moeilyk of drupswyze te Wateren, vindt men, zo veel my gebleeken is, nergens te recht beschreeven. Van sommigen wordt, in 't voorbygaan, eenig gewag hier van gemaakt, omdat menze nu of dan eens gezien heeft.

Nergens te recht beschreeven.

Nec ab
Observa-
toribus.

tur, cum observata quandoque fuerit. Ab his ad Nephritidem calculosam, ab aliis ad pituitosam, ab aliis ad Stranguriam ex causa incognita, vel quadam inepte supposita refertur. Apud SCHENKIUM historia extat de Milite, qui conquestus de Urinæ contentione, ebibita minerali aqua, membranulas minxit quamplurimas, nerveas, subductu difficiles (a); Verosimiliter Lamellas Muci conglutinati, qui ad matulæ fundum subsidens membranam simulat. Idem casum citat cujusdam Monachi, qui tantum Pituitæ lentæ, in matula simul concretæ, sæpe ostendit, ut ovum Anseris magnitudine superaret, & tamen Calculo non laborabat (b). Concionator Pituitæ quandam materiam, adeo viscosam & longam, ut Intestinum quoddam videretur, per Vesicæ canalem reddidit, antea multis doloribus excruciatum (c). Qui ad veram Morbi nostri historiam magis accedit, sequens casus apud eundem Autorem occurrit: incredibilis nempe excretionis Pituitæ lentæ & corruptæ, per plures menses; ubi additur: „Malum hoc modo remissius
„ fuit, modo acerbius, modo stillicidium,
„ mictus exiguus & frequens, modo Urina
„ largior; remittebat, tum acerbius redi-
„ bat, Urina modo mordax, modo contra”.
In BONETI Sepulchreto anatomico sequens
ca-

(a) Observat. med. pag. 504. (b) Ibid. (c) Ibid.

heeft. Van eenigen wordtze gebragt tot steenagtig Graveel, van anderen tot Slymgraveel, van anderen tot Druppelpis uit een onbekende, en somtyds wel uit een verkeerdelyk onderstelde oorzaak. By SCHENK leest men een geval van een Soldaat, die klaagende over moeilyk wateren, en mineraal-water gedronken hebbende, veel dunne vliesjes, door den Waterweg loosde, welke vast aaneenhingen (a); waarschynlyk blaadjes van aan malkander gekleefde Slym, welke, op den bodem van de pot zinkende, naar een vlies gelykt. Dezelfde Schryver maakt gewag van zekeren Monnik, die dikwils zo veel taaije Slym, in de Waterpot aan malkander vastgezet, vertoonde, als een groot Ey van een Gans, en evenwel geen Steen hadt (b). Een Predikheer loosde een deel Slym, zo taay en lang, dat het naar eenen Darmgeleek, te voren door veele pynen gefolterd (c). Nog een ander geval 't welk met de beschryving van onze Ziekte meer overeenkomst heeft, vindt men by den zelfden Schryver: naamlyk van een ongelooflyke menigte taaije en bedurven Slym, veele maanden lang geloosd; en hier wordt bygevoegd: „ De Kwaal was dan minder dan heftiger, somtyds waterde de Lyder weinig en drupswyze, „ op andere tyden loosde hy veel Pis; de Ziekte ontliet wel maar kwam te heftiger weerom; de Pis was dan eens scherp, dan wederom in tegendeel zegt”. In het *Sepulchretum anatomicum* van BONETUS wordt het volgende geval geleezen: „ Een voornaam Man wordt, „ na eenige zwaarmoedige beroeringen, van „ ver-

Noch van Schryvers van Waarnemingen.

(a) Observat. med. pag. 504. (b) Ibid. (c) Ibid.

8 *Morbi non satis descripti hæctenus &c.*

casus legitur: „ Vir Illustris post melancho-
„ licas perturbationes, variis affectibus præ-
„ ternaturalibus tentatur: denique Lotia
„ prius crassiora cœperunt reddi, deinde vi-
„ scida materia referta, adeo fundo matulæ
„ hærescente, ut vix diligenti studio extergi
„ posse videretur; interdum cum dolore
„ in Vesicæ collo, cruore & sanguine gru-
„ moso permista prodeunt” (d). De Octo-
genario dicitur: Urinas semper profudit co-
piosæ Pituitæ viscidæ immixtas, ad libram
circiter, tenaciter adeo hærentes fundo ma-
tulæ, ut & ea inversa, effusa Urina, ab il-
lius fundo penderet; cum tamen nullæ un-
quam de Calculo querelæ, toto decem anno-
rum spatio, & quod excedit, sed incolumis
vixit (e).

Neque a
Systemati-
cis.

Ut apud Observatores, ita etiam apud Sy-
stematicos Scriptores, non nisi obscura, im-
perfecta & manca invenitur hujus Morbi ad-
umbratio; quorum hi inter Nephriticos af-
fectus, alii inter Dysuriæ vel Stranguriæ de-
scriptiones, aliqualem de Symptomatibus hu-
jus mentionem injiciunt, & propter differen-
tiam ab utrisque ambigui hærent ad quamnam
Classem referri debeat. RIVERIUS Morbum
vidit, Pituitam descripsit, ejus tamen ideam
nullam dedit. „ Materia mucilaginosâ”, in-
quit, „ e Vesica prodeuns, in eo distingui-
„ tur

(d) Tom. II. pag. 692.

(e) Ibid, pag. 695.

„ verscheiden tegennatuurlyke overvallen aan-
„ gegreepen; eindelyk begint hy Water te loo-
„ zen, 't welk in 't eerst dik, naderhand met
„ een taaije stoffe gemengd was, zo vast aan
„ den bodem van de pot kleevende, datze 'er
„ nauwlyks met moeite van afgeschud kon wor-
„ den; somtyds met pyn in den hals der Blaaze,
„ en met dik en geronnen bloed vervuld” (d).
Van eenen tagtigjaarigen wordt gezegd: hy
loosde Pis, altyd met veel taaije Slym vermengd,
byna tot een Pond, zo vast kleevende aan den
bodem van de pot, dat dezelve omgekeerd, en
de Pis uitgestort zynde, nog aan den bodem
bleef hangen; schoon men geene klagten van
Steen bemerkte, den geheelen tyd van tien jaa-
ren en langer, geduurende welken hy leef-
de (e).

Gelyk by de Schryvers van Waarnemingen, Noch van Samenstelsels.
vindt men ook by zulken, die Leerstelsels van
de Ziekten hebben geschreeven, niet dan een dui-
tere en onvolkome afbeelding van deeze kwaale;
sommigen van welken onder de Ziekten van Gra-
veel, anderen onder de beschryvingen van be-
zwaarlyke Watermaking en Druppelpis, eenige
melding van de toevallen deezer maaken, en om
het verschil van deeze met de genoemde onge-
makken, in twyfel zyn tot welken ze moet ge-
bragt worden. RIVERIUS heeft de Ziekte gezien,
en de Slym beschreeven, maar geen denkbeeld
van de Kwaal gegeven. „De slymige stoffe”,
zegt hy, „uit de Blaaze voortkoomende, ver-
„ schilt

(d) Tom. II. pag. 692. (e) Ibid. pag. 695.

„ tur ab illa, quæ ex aliis partibus procedit,
 „ quod magis tenax & glutinosa fit, ita ut
 „ fundo matulæ vel vitri uroscopi tenaciter
 „ adhæreat, nec post Urinæ effusionem,
 „ vehementi concussione, excuti valeat” (f).
 Inter doloris Nephritici causas Pituita crasfior
 a SENNERTO recensetur (g). De Stranguria
 agens, dicit: „Est Stranguria Tenefmo fi-
 „ milis; & sicut magnus & continuus in Te-
 „ nefmo excernendi conatus est, parum ta-
 „ men per Alvum excernitur; ita in Stran-
 „ guria facultas expultrix Vesicæ ad crebram
 „ mictionem stimulat; non tamen multa
 „ Urina, sed guttatim excernitur: & procul
 „ dubio, ut in Tenefmo Sphincter Ani
 „ adficitur, ita etiam in Stranguria Sphinc-
 „ terem Vesicæ affici necesse est a re aliqua
 „ molesta, eam stimulante”. Causam hujus
 Stranguriæ statuit humorem fixe & pertinaci-
 ter Sphincteri Vesicæ adhærentem & velli-
 cantem, vel Calculum (b). Inter Dyfuriæ
 causas adhuc sequentia habet: „Sæpe etiam
 „ materia alba, & lactea quasi, cum Urina
 „ copiose emittitur, & mictionem ardentem
 „ excitat; & quidem sæpe tanta copia excer-
 „ nitur, ut ubi subsidet, dimidia pars ma-
 „ tulæ repleatur. Et talis Urinæ mictio sæ-
 „ pe satis diu continuatur”. Quosdam eam
 pro

(f) Oper. pag. 353. (g) Pract. Lib. III. P. VII. Sc&. I.
 cap. 3. (b) Loco citato.

„ schilt van die welke uit andere deelen koomt,
„ hierin, datze taaijer en lymiger is, zo datze
„ aan den bodem van de pot of het glas vast
„ aanhange, en na het uitgieten van de Pis,
„ door sterke schuddinge niet kan uitgestort wor-
„ den” (f). Onder de oorzaken van Graveel-
pynen wordt van SENNERTUS, een dikke Slym
geteld (g). Van de Druppelpis handelende,
zegt hy: „ Zekere Druppelpis is gelyk met de
„ Perfing, en gelyk in de Perfing een sterke en
„ gestadige aandrang is tot ontlasting, en even-
„ wel maar weinig door den Afgang wordt uit-
„ geworpen, wordt ook in de Druppelpis de
„ Blaas geduurig geprikkeld tot Waterloozing,
„ nogtans wordt maar weinig Pis, en slegts by
„ druppen ontlast: en gelyk in de Perfing
„ de Sluitspier van den Regten Darm wordt
„ aangedaan, wordt ook, buiten twyfel, in
„ de Druppelpis de Sluitspier van de Blaaze
„ noodzaaklyk aangedaan van iet 't welk de-
„ zelve met moeite prikkelt”. De oorzaak van
zulk eene Druppelpis stelt hy te wezen, zeker
vogt, 't welk vast klevende aan de Sluitspier
der Blaaze, dezelve pynlykheid verwekt; of
een Steen (b). Onder de oorzaken van pyn-
lyke Waterloozing heeft hy nog het volgende:
„ Dikwils wordt ook met de Pis een witte en
„ als melkagtige stoffe in groote maate ontlast,
„ en dan is de Waterloozing brandig; ja deeze
„ stoffe is somtyds zo veel, dat dezelve, be-
„ zonken zynde, de helft van de pot vulle;
„ en zulk eene Waterloozing duurt menigmaal
„ zeer lang”. Sommigen, voegt hy 'er by,
eb-

(f) Oper. pag. 353. (g) Pract. Lib. III, P. VII. Sect. I.
cap. 3. (b) Loco citato.

pro Pure in Renibus genito habuisse monet: verum, inquit, si toti in Pus solverentur, tanta ejus copia, quanta interdum, per aliquot septimanas, singulis diebus, excernitur, non posset inde suppeditari. A cruditate & concoctione Ventriculi vitiata materiam deducit (i), in aliis refellendis non infelix, in veritate adstruenda claudicans. Sunt & adhuc, inter nostrates, Medici, qui mucilaginosam hanc materiam Pus esse judicant; ut ipsemet expertus fui. Inter Dyfuriæ causas LANGIUS enumerat Pituitam obstructionem facientem (k). Hæcce etiam multorum aliorum Autorum sententia est. Observandum est, inquit ETTMULLERUS, in Stranguria & Dyfuria excerni materiam crassam, mucilaginosam & pituitosam, quæ nihil aliud est, quam Nutrimentum Vesicæ, aut partium proximarum, quod ex partibus istis læsis, sub forma talis Mucilaginis, una cum Urina excernitur (l).

Vel & Recentissimis.

Nec inter Recentissimos accurata vel aliqua Morbi descriptio invenitur. J. DE GORTER, de Nephritide agens, in peculiari paragrafo monet, Mucum naturalem, urineris viis defendendis destinatum, acrem posse fieri, & causam doloris Nephritici constiti-

(i) Pract. Lib. III. P. VIII. Sect. II. cap. 5. pag. 594.

(k) Oper. Tom. II, pag. 57.

(l) Oper. Tom. II. pag. 672.

hebben dezelve gehouden voor Etter, welke in de Nieren zou zyn gemaakt. Maar al smolten deezen geheel tot Etter, zegt hy, zou 'er zo veel als 'er fomtyds alle dagen, eenige weeken achtereen, geloosd wordt, niet van kunnen voortkoomen. Hy leidtze af van eene raauwigheid en gebreklyke kooking der Maage (*i*); gelukkig in het wederleggen van anderen, mist hy de waarheid der zaake te treffen. Nog zyn 'er wel onder onze hedendaagsche Geneeskundigen, die deeze slymige stoffe Etter meenen te wezen; gelyk my zelve wel is voorgekoomen. Onder de oorzaaken van pynlyke Waterloozing telt LANGIUS Slym welke verstopping maakt (*k*). En dit is ook het gevoelen van veel andere Schryvers. Het is opmerklyk, zegt ETTMULLER, dat in Druppelpis en pynlyke Waterloozing een dikke stoffe wordt uitgeworpen, slymig en snoterig zynde, welke niets anders is dan het voedsel der Blaaze, of van nabuurige deelen, uit deezen, nu beledigd of ongesteld zynde, in de gedaante van zulk eene Slym, met de Pis uitgeworpen (*l*).

Onder de allernieuwste Schryvers zelve Zelfs niet wordt geene, of geen naauwkeurige beschryving van de allernieuw- van deeze Ziekte gevonden. J. DE GORTER, sten. van het Graveel handelende, merkt aan, dat de natuurlyke Slym, tot bescherming van de Piswegen geschikt, scherp kan worden, en dus eene oorzaak maaken van Graveelpyn, waar uit veel raauw bezinkzel in de Pis voortkoomt.

Dit

(*i*) Pract. Lib. III. P. VIII. Sect. II. cap. 5. pag. 594.

(*k*) Oper. Tom. II. pag. 57.

(*l*) Oper. Tom. II. pag. 672.

stituere, unde in Urina multum Sedimenti
 crudi. Hanc Nephritidis speciem Pituitosam
 vocat. Ægrotos Mucilaginem magna copia
 exonerare dicit, cæterum Morbum non ex-
 plicat (*m*). In Stranguria autem defectum
 Muci vesicalis, quacunque causa natum,
 supponit (*n*). Simile quid tribus verbis an-
 notavit P. SHAW (*o*). Sic etiam Clarus
 J. OOSTERDYK SCHACHT: „ Ut viscidum in-
 „ flammatorium, ita & Phlegma frigidum
 „ Vasa Renalia obsidere potest, nasciturque
 „ tum non infrequens Nephritis Pituitosa”.
 Cognoscitur, „ pergit”, ex indiciis Nephri-
 „ tidis in genere, ex absentia signorum phlo-
 „ gisticæ & calculosæ, ex temperie, ex
 „ prægressis, ex excreta Urina alba, visci-
 „ da, tenaci” (*p*). Eodem fere modo ac
 Nostrates multa loquuntur de Nephritide
 Pituitosa, plane inscii qualis Morbus sit.
 Inter Ischuriæ spuriciæ causas mox laudatus
 autor recenset Obstructionem Ureterum a
 Pituita (*q*); veræ autem Pituitam in cavo
 Vesicæ hærentem (*r*).

Conclusio. Ex allatis, nisi vehementer fallor, liquet
 evidenter, neque opus erit alios adducere,
 Morbum nostrum *nondum satis descriptum* in-
 veniri hætenus; Autorum neminem, quan-
 tum

(*m*) Gezuiv. Geneesk. §. 307. (*n*) §. 329.

(*o*) Nieuwe Oefen. der Geneesk. I. D. pag. 390.

(*p*) Instit. Med. Pract. pag. 239. (*q*) Ibid. pag. 253.

(*r*) Ibid. pag. 256.

Dit gebrek noemt hy Slymgraveel. De Zieken loozen veel Slym, zegt hy; zonder de Kwaal verder te verklaaren (m). In de Druppelpis onderstelt hy eene ontbeering van de Slym der Blaaze, waar uit zy ook ontstaan moge (n). Iet dergelyks vindt men ook met een enkel woord by P. SHAW (o). Op gelyke wyze byna spreekt ook de Beroemde J. OOSTERDYCK SCHACHT: „ Gelyk een taaije stoffe van Ontsteeking, kan „ ook een koude Slym de Vaten der Nieren „ bezetten, en dan ontstaat Slymgraveel, geen „ zeldzaame Kwaal”. Deeze wordt gekend, vaart hy voort „ uit de algemeene teekenen van „ Graveel, de afweezendheid der teekenen van „ Ontsteeking of Steenagtig Graveel, uit de „ gematigdheid, uit het gene voorafgegaan is, „ uit de witte, slymige en taaije Pis” (p). Zo hoort men onder ons veel spreken van Slymgraveel, zonder dat iemand weet, hoedanig eene Kwaal dit zy. Onder de oorzaken van eene onwaare opstopping der Pisse telt de even gemelde Schryver eene Verfstopping der Pisleiders door Slym (q); en van eene waare opstopping, Slym welke in de Blaaze hangt (r).

Uit het gezegde, blykt, ten zy ik my geweldig bedriege, zeer klaar, en het zal niet nodig zyn meer aantehaalen, dat deeze Ziekte nergens genoegzaam beschreeven gevonden wordt; dat niemand der Schryvers, zo veel my ge- Besluit.

(m) Gezuiv. Geneesk. §. 307. (n) Dez. §. 329.
(o) Nieuwe Oefen. der Geneesk. I. Deel. pag. 390.
(p) Institut. Med. Pract. p. 239. (q) Ibid. pag. 253.
(r) Ibid. pag. 256.

tum mihi innotuit, claram & distinctam Morbi adumbrationem, qualem in initio hujus Delineationis dedimus, proposuisse: aliis eum ad Nephritidem, ad Stranguriam vel Dyfuriam aliis eum referentibus; multoque minus certam curandi methodum præmonstrasfe, ut statim patebit.

Morbi
Diagnosís.

MORBUS ex descriptione data facilis cognitu est. A Stranguria vel Dyfuria vulgari differt longitudine durationis, doloris per fat longum tempus intermissione, Pituitæ copia in Urina subsidente. *Tenesmus Vesicæ* non immerito vocari posse videtur; cui non dissimilem eum descripsit *Sennertus*, loco antea citato. Re ipsa cum Tenesmo Intestini recti multa communia habet: ut conatus excernendi dolorifici, perpetui fere; Pituitosæ mucilaginis diuturna excretio, haud raro strigmentis sanguineis stipata; difficilis curatio, nec nisi cesfante viscidi mucosi exitu, & alia.

Causæ.

CAUSA proxima est interioris Vesicæ tunicæ sensibilitas præternaturalis, qua ab Urina licet leviter tantum irritata statim conatus edit, eam tanquam inimicum quid, excernendi. Oritur talis sensibilitas, simulac Mucilago naturalis, Vesicam, in statu sano, ab acritate Urinæ defendens, vitium contraxerit, vel nimis facile ab ejus lateribus fecesferit. Notum enim est ex Anatomicis, tunicam Vesicæ interiorem mucosissimam esse,

gebleeken is, een klare en onderscheide afbeelding van dezelve heeft gegeven, hoedanige ik aan 't begin van dit geschrift hebbe voorgesteld; terwyl deezen haar tot het Graveel, anderen tot de Druppelpis of moeilyke Waterloozing brengen, en nog minder een zekere Geneeswyze heeft aangetoond, gelyk terstond zal blyken.

DE Kwaal is, uit de gegeeve beschryving gemaklyk te kennen. Zy verschilt van de gemeene Druppelpis of pynlyke Waterloozing, door de langduurendheid, de tusfchenpoozing van pyn, een merklyken tyd, en de menigte van Slym, welke in de Pis bezinkt. Men schyntze, niet t' onrecht *Perfing der Blaaze* te mogen noemen; waar aan *Sennertus* haar eenigzins gelyk gesteld heeft, op de aangehaalde plaats. Zy heeft, inderdaad, met de *Perfing* van den Regten Darm veele dingen gemeen; als, geduurige en pynlyke aandrang ter ontlasting; aanhoudende loozing van Slym, niet zelden met bloedige striemen doormengd; moeilyke Geneezing, en niet voor dat de uitwerping van Slym eindige, en nog anderen.

Kenteekenen der Ziekte.

DE naaste oorzaak is een tegennatuurlyke gevoeligheid van het binnenste vlies der Blaaze, waar doorze, van de Pis, schoon alleen zagte-lyk geprikkeld, terstond poging doet, om dezelve als iet, 't welk haar lastig is, uit te dryven. Zodanig eene teergevoeligheid ontstaat, zo dra de natuurlyke Slym, welke, in den gezonden staat, de Blaaze, tegen de scherpheid van de Pis beschermt, ontaart zy, of te ligt van de wanden der Blaaze afwyke. Want, uit de Ontleedkunde is bekend, dat de binnenste rok der Blaaze zeer slymerig is, waar in, schoon niet altyd

Oorzaken.

in qua, licet non semper æque facile, ut HALLERUS, apparent pori Cryptarum, viscidum blandumque gluten fundentium (s). Idem de canali urinifero verum est. „Cum
 „ Urina acris fit, pergit Illustris Autor, &
 „ sensilissima membrana Urethræ, magnam
 „ vim Muci in eum canalem natura conges-
 „ sit. Eum præter Vesicæ fontes generant
 „ Glandulæ primo duæ conglomeratæ, qua-
 „ rum una utrimque sedet in angulo Bulbi
 „ Urethræ & corporis cavernosi Penis, duc-
 „ tumque emittit in Urethram. Deinde tota
 „ Urethra plena est finibus mucosis cylin-
 „ dricis, in quorum latera cryptæ minimæ
 „ Mucum deponere videntur fluidum mi-
 „ temque” (t). Mirum itaque non est, ex tot fontibus tantam quantitatem Muci, vel degenerati, vel nimis facile secedentis, in Morbo nostro, quotidie cum Urina emitti; simul & ex hujus defectu sensilitatem intolerabilem in Vesica totoque canali urinifero nasci. Deficere necessario debet, quia perpetuo ejicitur; & licet cito renascatur, etiam denuo ejicitur. Idem erit, si a statu mucilaginoso deflectat, ut, v. g. nimis tenuis, vel alio modo destinato usui ineptus reddatur. In utroque statu nuda relinquitur Vesicæ tunica interior, & Stranguria, hoc est

Lo-

(s) Prim. Lin. Physiolog. pag. 500.

(t) Ibid. pag. 504. Morgagn. Advers. I. pag. 5.

even gemaklyk, als de Heer HALLER aanmerkt, openingen gezien worden van Beurs-kliertjes, welken een taaije en zagte Slym uitgeeven (s). Het zelfde is waar van de Pisbuis. „Wyl de Pis „scherp wordt, vervolgt dezelfde Schryver, „en het vlies van de Pisbuis zeer gevoelig is, „heeft de Natuur in dezelve een groot deel „Slym beschikt. Behalven het gene in de Blaaze voortkoomt, wordt 'er ook afgescheiden „in twee samengestelde Klieren, waar van aan „weerzyden eene gelegen is in den hoek van „den Bol der Pisbuize en het spelonkagtig lichaam der Roede, en een uitwerpvat geeft in „de Pisbuis. Vervolgens is de geheele Pisbuis vol rolronde Slymboezems, in welker „zyden de Beurskliertjes hunne Slym schynen „af te geeven, welke vloeibaar en zagt is” (t). Het is, derhalve, niet te verwonderen, dat uit zo veele bronnen, zulk een menigte Slym, of ontaart, of te ligt afwykende, daaglyks, in onze Ziekte, met de Pis geloosd worde; en te gelyk, dat uit het misfen van deeze, een onverdraaglyke teergevoeligheid in de Blaaze en de geheele Pisbuis volge. Zy moet wel ontbreeken, om datze gestadig uitgeworpen wordt; en hoewelze schielyk wederom hersteld worde, zy wordt ook weder op nieuw uitgeworpen. Even eens zal het zyn, zo haar de behoorlyke lymigheid ontbreekt, zo, datze, b. v. te dun, of op eenige andere wyze, tot het bestemde gebruik onbekwaam worde. In beide gevallen zal het binnenste vlies, van de Blaaze, bloot gelaaten worden, en moeilyke Waterloozing, met

(s) Prim. Lin. Physiolog. pag. 500.

(t) Ibid. pag. 504.

Lotii excretio molesta & continui in eam conatus oriuntur. Quam primum enim minima sedes Vesicæ denudata fuerit, ut suo more, significanter rem expressit BOERHAAVIUS, & guttula Lotii ad sedem acerrime sentientem delapsa est, conatus nascitur, nullo voluntatis imperio resistibilis, & omni nixu Respirationis inimicam guttulam ejicere Ægrotus cogitur (u). Ast quoniam cum Urina Mucus simul excernitur, hinc novæ semper prioribus similes molestiæ, & cum sperato levamine nova dolorum causa oritur. Vel si quandoque Mucus ante collum Vesicæ, vel in Urethra impactus hæreat, obstructionem faciet, & totalis Urinæ suppressio sequitur, irritique fiunt conatus vix tolerabiles, donec peregrinum id & inimicum nunc, expulsum fuerit. Vesicæ itaque præternaturalis sensibilitas Muci defectum pro causa agnoscit; sive is præternaturalis sit consistentiæ, aquosæ nimium & crudæ, vel quacunque causa nimis facile abscedat. Quale vero vitium peculiariter in eo sit, non ita facile dicitur. Tenuem & aquosum fieri posse, & sic destinato muneri obeundo ineptum, facile percipitur ex ejus mutabilitate, aliis locis magis manifesta. Pituitæ viscidæ loco, in Coryza aqua pura frequentissime ex Naribus stillat, aut per Pulmones, Tussi ejicitur.

In-

(u) Prælect, Tom. III. pag. 270, 271.

met gestadigen aandrang hier toe, ontstaan. Want zo dra maar een kleine plek van de Blaaze bloot gelaaten wordt, gelyk BOERHAAVE dit, naar zyne gewoonte, zeer nadruklyk heeft voorgesteld, en een drupje Pis op deeze zeer gevoelige plaats valle, ontstaat 'er eene pooging, onmooglyk door het vermogen van den wil te bedwingen, en de Lyder wordt genoodzaakt, met alle kracht van Ademhaaling, deeze vyandlyke drup uittedryven (*u*). Maar, om dat met de Pis, ook te gelyk de Slym wordt uitgedreeven, ontstaan wederom geduurig dezelfde moeilykeden; en terwyl men verligting hoopt, wordt de oorzaak van pyn, op nieuw gebooren. Of, zo de Slym voor den hals der Blaaze, of in de Pisbuis, gepakt blyft zitten, zal ze verstopping maaken, waarop een volslage opstopping van de Pis, en vergeeffsche doch zeer pynlyke aandrang zullen volgen, tot dat het vreemde en nu vyandige is uitgeworpen. De tegennatuurlyke gevoeligheid der Blaaze heeft derhalve tot oorzaak een gebrek in de Slym, het zyze van geen behoorlyke dikte, te waterig of raauw zy, of te ligt van de vliezen, het zy dan om welke rede, afwyke. Hoedanig nu het gebrek in deeze, in 't byzonder zy, is niet zo gemaklyk te zeggen. Datze dun en waterig, en dus tot het bestemde gebruik onbekwaam kan worden, is niet moeilyk te begrypen, uit derzelve veranderbaarheid, welke op andere plaatsen zichtbaarder is. Men ziet in Verkoudheid, in plaats van taaije Slym, helder water uit den Neus druipen, of met Hoest, uit de Longen opgegeeven worden. De Slym van 't
Ge-

(*u*) Prælect. Tom. III. pag. 270, 271.

Intestinorum Mucus, in Alvi fluxu aquosus prodit (v). Hacce conditione in vesicali Mucō præsentē, facilis simul erit ejus secessio, & cum Urina emissio. Celeris Muci renascentia Morbi diuturnitatem explicat, quæ a Phlegmate præternaturali frigido explicari nequaquam potest.

Causa remota non æque perspicua est. Immodica Vesicæ repletio, & represione Lotii voluntaria, ultra statum naturalem extensio, atoniam non solum fibrarum muscularium, sed & laxitatem totius fabricæ organicæ producere valet: unde etiam partes secernendo Mucō accommodatæ, haud parum a statu naturali aberrabunt, & secretæ materiæ consistentia eadem ratione degenerabit, & debito loco minus retinebitur. Hancce vel similem causam, ex nimia Vini, spirituosorumque ingurgitatione, Morbum nostrum produxisse experientia demonstravit.

Prognosis. PROGNOSIN quod attinet; Morbus quidem molestissimus est, non tamen, per se, in eadem ratione periculosus. Difficilis est curationis, si inveteratus sit, in principio sæpe sanabilis. Sublatus licet, sæpe Recidivam facit. Quo minor Muci copia, quoque spissior cum Urina prodit, eo Morbus sanationi propior. Urethra obstructa totalem Urinæ suppressionem aliquando producit, & funestum

(v) *Hall. Elem. Physiolog. Tom. II. pag. 372.*

Gedarmte gaat in Buikloop, onder de gedaante van water, weg (v). De Slym der Blaaze van zulk eene gesteldheid zynde, zal ze ligt van de Blaaze afscheiden, en met de Pis uitgeworpen worden. De schielyke hergroeiing van de Slym verklaart de langduurigheid der Ziekte, welke van een tegennatuurlyke koude Slym niet verklaard kan worden.

De afgelege Oorzaak is niet even klaar. Een bovenmaatige opvulling der Blaaze, en rekking van dezelve boven haaren natuurlyken staat, door een willige ophouding van de Pis, kan niet alleen eene machteloosheid in de Spiervezelen, maar ook eene slapheid van het geheele maakfel te weeg brengen; en hier door zullen ook de deelen, welken tot afscheiding van meergemelde Slym geschikt zyn, van den natuurlyken staat ontaarten, en dus ook de dikte van de afscheidene stoffe veranderd, en minder op de behoorlyke plaats gehouden worden. De ontdekking heeft doen zien, dat zulke of een dergelyke oorzaak uit onmatig drinken van Wyn of Sterken Drank deeze Kwaale heeft voortgebracht.

WAT de Voorzegging aanbelangt; de Ziekte is wel zeer lastig, doch uit eigen aart niet zo gevaarlyk. Verouderd zynde, wordtze bezwaarlyk geneezen, in het begin isze dikwils geneeslyk. Weggenomen zynde, koomtze ligt weerom. Hoe minder en dikker Slym met de Pis uitkoomt, hoe nader aan de Geneezing. De Pisbuis gesloten raakende volgt 'er een volkome opstopping van Pis, welke kwaade gevolgen voorspelt. De Blaas gestadig bloot gelaaten wordende, wordt somtyds doorgeknaagd; dan valt

(v) *Hall. Elem. Physiolog. Tom. II. pag. 372.*

stum eventum prænunciat. Vesica continenter nuda relicta eroditur nonnunquam; Urina inter hanc & integumenta externa effluit; omne quod hic loci cellulosum est, repletur; tumor oritur, ab Urina magis magisque effusa increfcens, usquedum, vel putredine oborta, cutis rumpatur, vel propter dolorem aliaque Symptomata cultello chirurgico transcendatur, Lotioque hic alieno loco congesto exitus foras concilietur: unde Fistula in Perinæo difficulter sanabilis. Aliquando autem torminibus tantum non intolerabilibus diu vexantibus & continuo perseverantibus vigor & vita simul pereunt, & Morbo finem imponunt.

Curatio.

CURATIONIS methodus ab Autoribus, qui aliqualem de hoc Morbo mentionem fecerunt, scopo non satisfacit. *Sennertus* qui Pituitam a cruditate & vitiata concoctione Ventriculi deducit, Curationem huic vitio convenientem opponit. Sed Stomachica remedia, hic parum vel nihil efficere posse, nemo non videt. *Langius* Dysuriam ex Pituita obstructionem faciente, curare vult per Aperientia, Resolventia & Diuretica. *de Gorter* Pituitam resolventia & Diuretica commendat. *Oosterdyk*, „ Si in ulla Nephritide, in hac „ certe” (Pituitosa ipsi dicta) „ paulo acriora conveniunt Diuretica, Alcalina, Cathartica mercurialia, Motus corporis mechanicus, Frictio”. Hæc & similia Morbum

valt de Pis tusfchen deeze en de uitwendige bekleedzels, en het Vetvlies wordt op deeze plaatfe, overal opgevuld; 'er ontftaat een Gezwel, 't welk door de uitloopende Pis gefladig aangroeit, tot dat, door de bykoomende rotting, de Huid breeke, of om de pyn en andere toevallen, met het mes, door een Heelmeester geopend, en de Pis, hier op een vreemde plaatfe verzameld, uitgang bezorgd worde. Het gevolg hier van is een moeilyke Pypzweer aan de Bilnaad. Somtyds echter wordt, door genoegzaam onverdraaglyke folteringen, zeer zwaar aankoomende en lang duurende, de Kracht en het Leven te gelyk uitgeput, en de ziekte geeindigd.

DE Geneeswyze door Schryvers, die van Geneezing. deeze Kwaale eenig gewag gemaakt hebben, voldoet niet aan het oogmerk. *Sennertus* die de Slym afleidt van eene raauwigheid en gebreklyke kooking der Maage, fchikt de Geneezing naar deeze oorzaak. Maar wie ziet niet, dat Maagmiddelen hier weinig of niets zullen kunnen uitwerken? *Langius* wil de pynlyke Waterloozing, uit verftoppinge door Slym ontftaan, geneezen door Openende, Ontbindende en Pisdryvende middelen. *de Gorter* pryst ontbindende en Pisdryvende middelen. *Oosterdyk* zegt: „ zo in eenig, koomen zeekerlyk, in dit foort „ van Graveel (Slymgraveel) te pas wat fcherpe Pisdryvende, Loogzoute, Buikopenende „ middelen met Kwik, Lichaams beweging en „ Wryving”. De ondervinding heeft geleerd, dat deeze en dergelyke Middelen de Kwaal ver-

bum augere & exasperare experientia docuit, Mictionem cruentam, aliaque funesta symptomata inducentia.

Indicatio-
nes duæ.

Duæ inprimis sunt Indicationes, quibus Curationis opus absolvitur. 1°. Muci naturalis in Vesica & viis uriniferis defectum supplere glutinosis & mucilaginosi blandis, magna copia ingestis. 2°. Muci degeneratam naturam, vel vitiatam secretionem restituere, vel facilem a Vesica lapsum impedire.

Indicatio
prima.

Muci naturalis defectum suppleunt Olea expressa blanda, *Amygdalarum, Olivarum, Raparum*; Mucilaginosa ex Gummosis in aqua solutis, ut *Gummi Tragacantha, Arabico*; Herbis & Radicibus, quæ in aqua coctæ eam mucaginosam reddunt, ut sunt *Malva, Althæa, Sympbitum*. Conducunt etiam eandem ob causam, *Semina Psyllii, Cydoniorum*, quæ in aqua macerata gluten deponunt; & farinosa, ut *Cucumeris, Melonum, Papaveris albi* &c. cum aqua emulsa. Hæc tamen & quæ similia sunt, etsi largâ dosi propinata, raro optatum exhibent eventum; Urinæ quidem acrimoniam, ejusque vellicationem minuere valent, sed forma Mucaginis aut glutinis naturalis Vesicæ lateribus vel Urethræ sese non applicant, neque ipsi plane similia sunt, vel arte effingi possunt.

Indicatio
secunda.

Ad secundam itaque Indicationem nos convertere oportet. Muci nimis facilis secessio omni conatu averti oportet. Muci degenerati

vermeerderen en verergeren, Bloedwatering en andere gevaarlyke toevallen aanbrenge^{en}.

Twee Aanwyzingen zyn 'er voornaamlyk, Twee
waar door de Geneezing bewerkt wordt. 1°. Aanwy-
De ontbeering van de natuurlyke Slym, in de zingen ter
Blaaze en Piswegen, te herstellen, door zagte Genee-
lymige Middelen, in een groote maate te gee- zing.
ven. 2° De ontaartheid of gebreklyke afschei-
ding of te ligte afvalling der Slym, van de
Blaaze, te verbeeteren of te beletten.

Het gemis van de natuurlyke Slym kan ver- Eerste
vuld worden door geperste zagte Olien, van Aanwy-
Amandelen, *Olyven*, *Raapolie*; door slymagtige zing.
Middelen uit Gommen in Water gesmolten, als:
de *Gom Tragant* en de *Arabische*; door Kruiden
en Wortelen, welken in Water gekookt, het
zelve slymerigheid byzetten: gelyk de *Kaasjes-*
Bladen, *Heemst-Wortel*, *Smeer-Wortel*. Tot het
zelfde einde zyn ook nuttig het *Vloozaad*, de
Kweepitten, wylze, in Water geweekt een ze-
kere Slym afgêeven; en tevens meelige zaaden,
van de *Konkommer*, *Meloenen*, *Slaapbollen* enz.
met Water uitgemolken. Deeze en dergelyken,
schoon in groote maate toegereikt, geeven zel-
den een gewenschten uitflag; zy kunnen de
scherpheid van de Pis verbeeteren, en derzel-
ver prikkeling wat verminderen; maar zetten
zich niet, gelyk de natuurlyke Slym, aan de
wanden der Blaaze of Pisbuize, ook zynze hier
aan niet in alle opzichten gelyk, en kunnen
door geene konst aan dezelve gelyk gemaakt
worden.

Men moet zich, derhalve, tot de tweede Tweede
Aanwyzing wenden. De al te ligte afvalling Aanwy-
van de Slym moet, met alle vermogen geweerd zing.

rati naturam vel vitiosam ejus Secretionem
 in integrum restituere, non est res facilis ne-
 gotii. Ut cujusvis Secretionis humorum in
 Corpore humano accurata descriptio inter
 Desiderata hætenus enumeratur, ita & hu-
 jus mucaginosi, in variis partibus occurren-
 tis, sed in plerisque variæ naturæ, nullo
 modo perscrutabilis est. Vero tamen non
 plane disfimile videtur, nimiam aquosarum,
 nimis parcam oleosarum partium admixtio-
 nem, ejus cum Urina combinationem faci-
 lem reddere, & cum Vesica minus cohæren-
 tem. Mucosos humores nimis aquosos ef-
 fluere, in Coryza videmus, spissiores vero
 factos cum tenacitate adhærere. Qui Oculum
 humectant, mora in lemas indurescunt. Si-
 mile quid in Aurium cerumine locum habet.
 Quies in Lacunis, officinis ejusmodi humo-
 rum naturalibus, aquosioris partis resorptum,
 reliquarum validiorem attractionem ad se
 mutuo promovere posse videtur. Tardita-
 tem tam in Secretione, quam Excretionem,
 potius quam accelerationem procurandam
 esse, ad conquirendam, quam usus requirit,
 consistentiam, observationes evidenter do-
 cent. Cryptæ nimium relaxatæ Mucum ni-
 mis cito elabi patiuntur, debitam spissitudi-
 nem nondum consecutum. Roborantia sine
 calore vel acritate & Adstringentia id unice
 efficere posse videntur. Analogia Curationis
 in Leucorrhœa mulierum, ut *Helvetii* alumi-
 noso

worden. De natuur van de ontaarte Slym, of derzelver ontstelde Affcheidinge te veranderen is niet gemaklyk te doen. Gelyk 'er, tot nog toe, geen volkome beschryving van eenige Affcheiding der Vogten, in het menschelyk Lichaam, heeft konnen gegeven worden, is ook deze van de Slym, in verscheiden deelen van het Lichaam voorkoomende, en in veelen van een verschillenden aart, nog niet te doorgronden. Het is echter niet geheel onwaarschynlyk, dat te veel water- en te weinig olieagtige deelen, in dezelve, haar gemaklyk met de Pis doen vermengd, en van de Blaaze los worden. Wy zien, dat slymige Vogten in de gedaante van Water wegloopen, in Verkoudheid; maar dikker geworden zynde, met eenige taayheid, blyven kleeven. Het gene de Oogen bevogtigt, wordt door ophouding en stilstand, hard en droog. En zo iet bevindt men ook in het Oor-smeer. Stilstand in de Klierholletjes, de natuurlyke bewaarplaatsen van dit Vogt, schynt de opslurping van deszelfs waterige deelen, en een meerdere onderlinge aantrekking van de overige te kunnen bevorderen. De opmerkingen hier over leeren duidlyk, dat men de traagheid der Scheidinge en Ontlastinge, meer, dan de verhaasting moet bevorderen, om de dikte te verkrygen welke nodig is. De Klierholletjes te veel verslapt zynde, laten de Slym te schie-lyk vallen, voor datze nog de behoorlyke dikte heeft verkreegen. Middelen, welken zonder hitte of scherpheid versterkende en famentrek-kende zyn, schynen alleen in staat om dit uit te werken. De overeenkomst der Geneezing, in de Witte Vloed der Vrouwen, gelyk door het Poeyer met Aluin van *Helvetius*, schynt zo-

noso pulvere, talia suadere videntur, quæ
 experientia confirmata sunt. Hisce Vesicæ
 partibus constituentibus majori cum effica-
 cia ad invicem adductis, etiam Lacunæ mu-
 cosæ constringentur magis; mucosâ materies
 retenta diutius, & resorptione aquosis parti-
 bus orbata, cum membranis Vesicæ & via-
 rum uriniferarum cohærebit magis, sensibi-
 litatem harum partium imminuet, & sti-
 mulum ad excernendum, antea fere perpe-
 tuum refrenabit. Adstringentia in ore de-
 tenta os siccum reddunt. Aluminis frustu-
 lum, v. g. in ore detentum usquedum li-
 quescat, non tantum Oris, sed & Asperæ
 Arteriæ Mucum spissiore reddit, imo &
 sputa cæterum ad excreationem prona sup-
 primit, saltem excreationem difficiliorem
 facit. Talia itaque ingesta, etiam remotio-
 ribus partibus eandem vim imprimunt. Ad-
 stringentia ergo, & quidem valentiora, A-
 cido-austera imprimis, hic unice conveniunt.
 Cujusmodi sunt *Radix Tormentillæ*, *Cortex*
Tamarisci, *Peruvianus* & similia; præcipue
 si Decocto ex hisce præparato ad finem coc-
 tionis addatur modica quantitas *Succi Catechu*
 & *Aluminis*: imo & Potio ex hisce duobus
 ultimis, cum aqua, scopo satisfacere po-
 test. *Tinctura Corticis Peruviani*, ad Unciam
 unam, cum *Tincturæ Cinnamomi* Uncia di-
 midia & *Spiritus Vitrioli* Drachmis duabus,
 ad viginti quinque vel triginta guttas, ex
 aqua

danige dingen aan te raaden, en de ondervinding heeft dit bevestigd. De samenstellende deelen der Blaaze, hier door, met meerdere kracht aan elkanderen gedrongen, zullen ook de Slymholletjes meer samengetrokken worden; de Slymstoffe langer opgehouden, en, door wederopflurping, van waterige deelen beroofd, zal meer aan de vliezen van de Blaaze en Pisbuis blyven hangen, de gevoeligheid deezer deelen verminderen, en de aandrang, te voren byna gestadig, beteugelen. Samentrekkende dingen in den Mond gehouden, maaken den zelve droog. Een stukje Aluin, by voorbeeld, in den Mond gehouden, tot dat het smelte, maakt de Slym van den Mond niet alleen, maar ook van de Longpyp dikker, ja houdt de Fluimen, welken anders gereedlyk opkoomen, tegen, en maakt de uitrocheling bezwaarlyker. Zodanige dingen dan ingegeven wordende, zullen ook aan de afgelegener deelen een gelyke kracht byzetten. Samentrekkende en, wel inzonderheid, krachtige, en zelfs wrange Middeelen, zyn hier eeniglyk van dienst. Zodanige zyn de *Wortel van Tormentill*, de *Bast van den Tamarisch-Boom*, de *Koorts-Bast*, en dergelyken; voornaamlyk, als by een Afkookzel, nier van bereid, op het einde der kooking, gevoegd wordt een zeker deel *Cachou* en *Aluin*; ja een Drank uit deze twee laatstgemelde dingen alleen, met Water bereid, kan voldoen. Van de *Tinctuur van de Bast van Peru*, tot een Unce, met *Tinctuur van Kaneel*, tot een halve Unce, en *Geest van Vitriool* twee Drachmen gemengd, vyf-en-twintig of dertig druppen, met wat gemeen water, drie of viermaal op een dag gegeven, heb ik een gewenschte uitkomst gezien; ik heb

aqua communi, ter quaterve de die propinata exoptatum dedit effectum; Casum proposui (x). Ea forte de causa *Spiritus Salis Marini* ad Ischuriam & Dysuriam senilem, præeunte *Helmontio*, laudatur (y). Sæpe etiam conducit, *Opiata* vel *Opium* ipsum hisce adjungere vel iis interponere; ut sopito subito dolore & continua ad mingendum irritatione, quo Mucus semper abraditur & exit, ipse intus remaneat, sicque Ægroto lenimen doloris & Morbo restituendo simul occasio concilietur. Hujusmodi Remediis pertinacissimum hunc & inveteratum Morbum, *Tenesmum Vesicæ* superavi. Diureticis validioribus tractatum, insanabilem, imo lethalem factum vidi. Antequam vero in dictam methodum meditando inciderim, Morbum omnia respuentem vidi, eumque, cum aliis experientissimis Medicis, quibuscum conversatus fui, nulla arte curabilem credidi.

Diæta moderata sit oportet, etiam in intermissione Symptomatum. Excessus in motu & exercitiis vitandus. Vinosa, Spirituosa, Aromatica & Urinam pellentia noxia sunt; ut & nimius aquæ calidæ usus.

(x) Act. Physico-Med. Naturæ Curiosor. Vol. X. pag. 153.

(y) *Boerb.* Elem. Chem. Vol. II. pag. 410. *Schulz* Prælect. de Viribus Medicament. pag. 332.

het Geval beschreeven (x). Om deze rede, mooglyk, wordt de *Geest van gemeen Zout*, tegen opstopping en moeilyke Waterloozing in oude menschen, op voorgang van *Helmont* aangepreezen (y). Ook is het dikwils van nut, eenige *Slaapmiddelen* of *Opium* zelf, by deezem te voegen, of 'er tusfchen te gebruiken; opdat de pyn fchielyk gestild, en de gestadige aanprikking tot Waterloozing, waar door de Slym geduurig afgeschaafd wordt en weg gaat, verdoofd zynde, binnen blyve, en men dus te gelyk werke tot verligting van den Lyder en de herstelling der Kwaale. Met dusdanige Middelen heb ik deeze hardnekkige en zelfs verouderde Ziekte, de *Perfing der Blaaze*, kunnen verwinnen. Met sterke Pisdryvende middelen behandeld, heb ik haar ongeneeslyk en doodlyk bevonden. Voor dat ik door overdenkinge, tot deeze wyze van geneezing was overflagen, heb ik de Kwaale, tegen alles hardnekkig bevonden, en met andere vermaarde Geneeskundigen, waar mede ik 'er gesprek over gehouden hebbe volftrekt ongeneeslyk gehouden.

De Levenswyze moet gemaatigd zyn, ook zelfs in de tusfchenpoozing der Toevallen. Te veel beweging en oefening des Lichaams moet gemyd worden. Wyn, Sterke Drank, en al wat Pisdryvend is, is kwaad; en zo ook het gebruik van veel warm Water.

(x) *Aët. Physico-Med. Nat. Curiosor. Vol. X. pag.*

153.

(y) *Boerb. Elem. Chem. Vol. II. pag. 410. Schulz Prælect. de Viribus Medicament. pag. 332.*

De Drukkers dezès hebben ook gedrukt, of door
Inkoop verkregen de volgende Genees-
en Heelkundige Werken.

- G**enees- en Heelkundige Verhandeling van de *Scirrhus* en *Caneer*, of het Knoest- en Kreeftgezwel. Waarin ook de natuur van de *Fungus* en *Sarcoma*, of het uitwas en Vleeschgezwel onderzocht wordt. Hier is bygevoegd eene waarneming van *Spina Bifida*; benevens eenige bedenkingen over de Oorzaken van dat Gebrek, en andere tegennatuurlyke Gesteldheden waar mede Kinderen ter wereld komen, door **JOANNES GRASHUIS**. M. D. *Lid van de Keizerlyke Academie van de Onderzoekers der Nature, van de Koninglyke der Heelkonst te Parys en van de Hollandsche Maatschappye der Wetenschappen te Haarlem.* Nieuwe Uitgaave, in groot 8vo. met een Plaat. f 1-5-:
- Verhandeling over de *Lichaamlyke Opvoeding van jonge Kinderen*, of Geneeskundige Aanmerkingen over de middelen om Burgers van eene Maatschappye eene betere gesteldheid te doen verkrygen. Door den Heere **DES-ESSARTZ**. M. D. Uit het Fransch vertaald door **JOANNES GRASHUIS**, Med. Doctor, &c. in groot 8vo. f 1-10-:
- F. LE DRAN** van de Handwerken en Operatien der Heelkonst; uit het Fransch vertaald door **H. KORP**, M. D. te Amst. met een Voorreden van **J. GRASHUIS**, M. D. te Hoorn in groot 8vo. f 1-10-:
- _____ over de geschooten Wonden, uit het Fransch vertaald door **H. KORP**. M. D. in groot 8vo. f :-13-:
- De Geneeskunde gemaklyk gemaakt of eene reeks van Voorschriften, van onkostbaare en gemakkelyk te bereidene uit- en inwendige Geneesmiddelen; met aanmerkingen hoe dezelve te gebruiken, en eene nevensgaande beknopte beschryving der Ziekten, dienstig voor *Artsen, Veld- en Zee-Chirurgyns*, en voor allen, welke de Geneeskunde beoefenen willen. Waar by gevoegd is eene Verhandeling over het *Aderlaaten*, en een Uittreksel van uitgezogte Geneesmiddelen uit het het *Duitsche Register*. Uit het Fransch vertaald, door **CORNELIUS PEREBOOM**. M. D. in groot 8vo. f 1-10-:
- Verhandeling over de Melkwording en deszelfs toevallen, door **C. PEREBOOM**. M. D. in groot 8vo. f :-6-:
- Proeve aangaande de *Erysipelas* of Roos. Door **JAN RUURHOFF**, Stads Heelmeester in Hoorn. in groot 8vo. f :-8-:
- De Maag beschouwd in zyn waarde; als mede het verwaarloozen van dit voortreflyk deel aangewezen in zyne schadelykheid, door **J. G. STELT**. M. D. in groot 8vo. f :-8-:
- M. LYSERI** Culter Anatomicus; *hoc est: Methodus brevis facilis ac perspicua artificiosè & compendiosè humana incidendi cadavera. Cum nonnullorum Instrumentorum Iconibus. Quinta hac Editione Observationibus nonnullis LYSERI aucta; cum Praefatione TH. BARTHOLINI. Et cum Indice*, in 8vo. f :-14-:

